

ADALÉKOK
BETHLEN GÁBOR

SZÖVETKEZÉSEINEK TÖRTÉNETÉHEZ.

IRTA
SZILÁGYI SÁNDOR,
LEV. TAG.

(Olvastatott a M. Tud. Akadémia 1878. márczius 10-ki ülésén)

BUDAPEST, 1873.
ENGGEBERGER-FÉLE AKAD. KÖNYVKERESKEDÉS
(Hoffmann és Molnár.)

Tekintetes akadémia.

Midőn a mult év tavaszán, a tekintetes Akadémia intézkedése, s a tulajdonos gr. Erdődi István úr liberálítása folytán, Thaly Kálmán tagtársunk a vörösvári levéltárnak a XVII-ik század hat első évtizedére vonatkozó adatait a történelmi bizottságnak bemutatá: midőn egymás után bontotta fel a csomagokat s terjeszté elő annak kicseit, a bizottság minden tagja meggyőződött, hogy e terjedelmes bőrönd a magyar történet nem egy homályos lapjának felderítését foglalja magában.

Valóban úgy van.

Itt vannak a két Rákóczy Györgynek levelezései a svéd királyokkal, Gusztáv Adolfól X. Károlyig: ama végzetes levél, melylyel ez elválását tudatja szövetségesével, levelezései a lengyel udvarral és főurakkal, melyek aspiratióik és törekvéseik mozzanatait tárják fel; Moldva és Havaselve hospodárjaival; a franczia udvarral, a svéd hadak vezéreivel. Szóval itt van az egykori erdélyi fejedelmi államlevéltár egy része.

Ez tekintetes Akadémia természetes — mert ez a Rákóczyak levéltára. De a történelmi bizottság által ez okmányok másoltatásának vezetésével megbizva, kutatásaim folytán örömmel győződtem meg, hogy 1658-ban nem égett el az egész gyulafehérvári állam-levéltár. Bethlen Gábor azon szerződései és levelei, melyeket öreg Rákóczy György alkudozásai folytán onnan kivett — itt megmaradtak. Nem teljes gyűjtemény — de a legnagyobb részben ismeretlen, egy párnak létezését sem tudtuk: s néhány darab Bethlen Gábor törekvéseire s alkudozásaira egészen új és meglepő világot vet.

És most tekintetes Akadémia legyen szabad nekem e gyűjtemény egyes fontosabb darabjait bemutatni.

* * *

Egy időben divatos phrasisa volt a magyar történetírásnak, s a szomszéd német írónál maig fenntartotta magát, Bethlen Gábort »ravasz ember«-nek nevezni. Szellemi fenségének, nagyságának összes vonásait e szóba foglalták össze. Nem a történetírás szolgáltságából származott ez elnevezés. Nem értették hogyan alkudozhat valaki, fegyverrel kezében, azzal kivel harczost folytat, hogyan szövethetnek csaknem egy időben a lázadóknak keresztelt csehekkel, s léphet fegyverszünetre az ezekkel harczoló császárral, hogyan tehet ugyanakkor lépést a portánál, hogy segély hadakat nyerjen Ferdinánd ellen, mikor Ferdinándot arra akarja bírni, hogy szövethessen vele Magyarország integritásának helyreállítására; hogyan eszközölhet békét a török és német közt, nyomban rá, míg mielőtt az aláírások megszáradtak volna, hogyan munkálhat egész buzgalommal azon, hogy e béke ne ratificáltassék? Nem látták ez ellenmondások szálait, semmi fonál sem vezette őket azok benső összefüggésének felismerésére, nem fogták fel helyzetét, mely minden esélyek szemeltartására kényszeríti őt. Az újabb s méltányos történetírás nálunk a »ravasz« phrasist már rég lomtárba vetette, mert fölismerte nagyságának körvonalait: erős megpróbáltatásokon átment hazafiságát, alkotni biztos kézzel tudó szervező tehetségét, melylyel egy lángba borított és nyomorral küzdő országot önmagával kibékített, azután rendezett, utóbb felemelt, s végre az európai politikai combinatókba bevont, kiváló hadfolytatási és diplomatiái képességeit melyekkel egyaránt fényes diadalokat aratott a harczmezőn és zöld asztalnál, mind két helyen tulnyomó erő, ellen főként ovatossága és éles látása eszközeit használva. Igen — e történetírás méltányolja hadjáratí sahhuzásai ovatosságát, diplomatiái combinatói merészségét, az erőt, biztosságot, kitartást melyet mindenütt tanusít, mely új meg új kezdeményezésekre vezérli, mely sem pihenni, sem lankadni nem engedi — a perczig, midőn a toll kiesék kezéből, melylyel e szavakat leírta: »ha Isten velünk, ki ellenünk? Senki, bizonynyal senki!«

És akkor midőn lángeszének egyik mesteri alkotása, a megérés stadiumához jutott, midőn törekvései, fáradozásai sikeréhez csak egy lépés volt: az a lépés, mely hazájának régi fényét vissza fogta volna adni — ő vele együtt a fehértvári sirba szállott minden remény, kilátás s a nagy munkának csaknem minden gyümölcse.

Mert egész uralkodását egy feladat megoldására szentelvé, azon munkált a természettől nyert szívósságával, a körül csoportosítá combinatóit, annak követelményei szerint változtatta terveit, arra zsákmányolta ki a helyzet által nyújtott előnyöket: kivívni a magyar korona függetlenségét — az uralkodóval karon fogva kezdetben, annak ellenére később, sőt egyenes mellőzésével. És már már ezelnál volt, már látta közeledni a megváltás napjait, érzé melegének fuvaltatát — de kevésbbé szerencsés mint Simeon, feltűnését nem érte meg. Az ő halála után a pártokra tépett Erdélyt ama nagy eszmék valóstítására egyesíteni senki sem tudta — az egyszer kínálkozott jó alkalom letűnt s többé vissza nem tért.

És minden kárhoztatás és minden vád, melyet nem a pártgyűlölet hozott felszínre, a félreértés műve volt, mely egy bevérgzetlen élet félbe maradt alkotásainak bírálatánál nem tudja a való mértékét alkalmazni, s még kevésbbé képes az egykorú rágalmak behatása alól szabadulni. Egész komolyan irták, beszéltek, a cselekvések felszínén álló emberek, hogy »körül van metélve.« A portán azt terjeszték, hogy pápistává akar lenni, Bécsben pedig dák koronával ékesítették fel. S mi volt mind ebben a való? hogy a töröktől szabadulni akart, hogy a catholicusoknak vallásszabadságot engedett, hogy a császárnak tervet adott a háromfelé darabolt Magyarország egyesítésére.

De a terv nem kellett. A töröknek elárulák, vallásszabadságát kigunyolák, ajánlatát megvetették. S mind ezt azért, mert egy bűnét nem tudák megbocsátani: hogy száműzött bujdósóból saját erején emelkedett fejedelemségre, hogy lenézett gyenge erejével széttrőre a titkos pontokat, melyekkel a magyar királynak hűbéri fogadást tett, s melyek árán ez fejedelemségét elismerte, hogy a magyar királyt királysága egy részének, a német császárt birodalmi herczegségeknek átengedé-

sére kényszeríté — hogy parva satus domo, addig emelkedett, hol már a régi dynastiáktól csak a születés választá el.

S ezt ő tudta és nem hagyta ki számításaiból. De nem csak ez volt az egyetlen factor, melyet tervei megállapításánál nem mellőzhetett: száműzetésében bőséges tapasztalatokat szerzett a portai viszonyokról, érintkezései a magyar főurakkal ezek kiismerésére vezették, a bécsi államférfiak törekvései s eljárásuk módozatai iránt pedig az 1615-iki titkos bécsi pontozatok bőséges felvilágosításokat nyújtottak. Ellentétes törekvések mindenütt: de megegyezők egyben, a törekvésben országa foszlányaiból nevelni saját területöket. Kire támaszkodhatott volna hát, ha nem saját országára, melyet letiprott állapotjából felvirágoztatott és saját embereire, kiket ő emelt fel és ő tartott össze? S tehetett-e másként, mint hogy amaz ellenséges factoroknak minden törekvését előre számításba vette, s mielőtt a maga modus procedendiját megállapítja, gondoskodik az ellenszerekről, melyekkel bekövetkeztető elárulatlása esetére biztosítja magát?

Soha sem tett ennél többet. Mielőtt a harmincz éves háború kitört, háromszor tett kísérletet őszinte vagy legalább megnyugtató kiegyezést hozni létre a magyar királylyal, mely a bécsi béke alapján szervezze a két magyar haza közti viszonyokat s bizalmas összeköttetést létesítsen a magyar király és erdélyi fejedelem közt. A kiegyezés mind háromszor létrejött, de nem Bethlen volt az ki azokat felbontá. A vörösvári levéltár első okmánya, Bethlen egy levele a bécsi püspökhöz, felpanaszolja mind e méltatlan üldöztetést, az ürügyet, melyet arra kerestek: állítólagos törökösségét s némi ironiával hozza fel mentsegeül, hogy ő csak Rudolf császár példáját követte ki a mostani szultánt fiává fogadta *).

És azután is, hogy a harmincz éves háború kitört, s több mint egy év eltelt, Bethlen nem volt egyéb semleges nézőnél. Lehetett-e hinni hogy ő sokáig összedugott kézzel fogja nézni a küzdelmet, melyet bár az ország határán kívül, de azon fejedelem ellen, kitől származnak az ő sérelmeik is, folytatnak hitsorsosai, a vallás szabadság biztosítására, s az

*) L. az okmánytárban az 1. sz. a. oklevelet.

alkotmányos szabadság hívei az absolut törekvések ellen? És tett-e Ferdinánd csak egy kísérletet is az ő megnyerésére és a magyarországi sérelmek orvoslására?

Nem. Pedig tisztában lehettek vele, hogy az ember, ki ellen egymásután úsziták Dóczyt, Rádult, Homonnait, ezek leverésében kiprobált fényes tehetségeit nem fogja parlagon hevertetni oly küzdelemben, mely alkalmat szolgáltat neki uralmát biztosítani s kilátást még nagyobbakra is. Még egyszer 1619. január derekán rámutatott az eszközökre, melyekkel a háborgó Magyarországot pacificálni lehetne, s minthogy ezuttal is siket füleknek beszélt — három hó múlva átlépte országa határát. Hadmiveletek és alkudozások egymást válták fel e tett dús évekből: a szerint a mint a külföldi események egyiket vagy másikat tüntették fel alkalmasabbnak, egy-egy lépéssel közeledni a vége felé, de végeredményt egyik se tudott létrehozni.

Már három hó óta fót a harez s Pozsony és a korona Bethlen kezébe estek, s párhuzamosan ezzel már két hó óta alkudoztak, midőn egy időben, csaknem egy nap egyezett ki Bethlen Ferdinánddal, lépett vele fegyverszünetre, kapta meg a birodalmi hercegi czímet — s újította meg a csehekkel a császár halálos ellenségeivel, az 1608-ban kötött uniót.

A vörösvári levéltárban meg van a szövetséglevélnek egy eredeti pergamen példánya, mely leírására nézve is teljesen hasonlít a Firnhaber által (Actenstücke zur Aufhellung der Ungarischen Geschichte, Bécs 1859.) a bécsi államlevéltárban levő példányról vett másolathoz. Ugyanott megvan a diploma Bethlennek birodalmi hercegi rangra emeltetéséről, s a kiegyezés szerint öt megillető megyék átadásáról: fekete sárga selyem zsinórral összevert három ív, aláírva Ferdinánd által, minden ellenjegyzés nélkül s nagy pecsétjével megerősítve. Az okmányt Firnhaber (i. h. 110. 1.) az államlevéltárban levő fogalmazványból közzétette — s az e példánnyal teljesen megegyezik, a kelet kivételével, mely az eredeti példányban teljesen ki van írva: »Datum in Civitate nostra Vienna Austriae die vigesima tertia Mensis Januarii. Anno Domini. Millessimo, Sexcentesimo, Vigesimo. Regnorum Nrorum

Romani primo, Hung. et reliquorum Secund., Bohemiae vero Anno tertio.

»Ferdinandus m. p.»

A pecsét a név aláírás alá van nyomva veres ostyára borított papírra, melyen az íveket összetartó feketesárga zsinór át van húzva.

A pozsonyi országgyűlés, mely ez egyezkedések folyama alatt Bethlent Magyarország fejedelmévé választá: egyik pontjában elrendelé, hogy a függő kérdések megoldására Besztercebányán országgyűlés tartassék. Az országgyűlés megtartatott — de a függő kérdések, mennyiben Ferdinándra vonatkoztak, nem oldattak meg. Bethlen sok személyes előnyt nyerhetett volna, ha a cseh uniót felbontja, törekvései irányát megváltoztatja s a vallás-szabadság kérdését elejti. E helyett ő szervezte a ligát, melynek alapja a pozsonyi gyűlés alatt vettetett meg, s melynek fejlesztésétől a kezdemény sikerét várta.

A vörösvári levéltár egyik főkincsét képezi az unio okmánya négy a fejedelem s ezen idők leghatalmasabb magyar protestans főura Szécsy György, Rákóczy György, Thurzó Imre és Illósházy Gáspár közt *), mely tizenkét nappal előzte meg az összes főurak és rendek unióját **). Az egyesség célja volt kivinni, hogy az ország »ez mostani veszedelmes állapotjából respirálhasson és előbbeni szabadságának szabados folyására juthasson.« Es megesküdtek, hogy a mit e célból egymás közt elvégeztek, titokba tartják s a haza szabadságának megmaradása mellett együtt akarnak élni-halni. Bethlen egy későbbi leveléből (1627. apr. 3.) ismerjük e titkos pontot — Ferdinánd uralkodásának in aeternum renunciállása. Sugyan e levél részletesen közli az adatokat, melyek kimutatják, hogy nem Bethlen volt az, ki a szövetekezés pontjainak nem tett eleget. Maga az egyesség levél pergamenre van írva, s Bethlen és a négy főur sajátkezü aláírásaival s pecsétjeivel ellátva.

E szövetekezés nem ismert okmányaihoz tartozik a haj-

*) L. az okmánytár II-ik számát.

**) Közvetéve általam a történelmi tár IV-ik kötetében.

dukapitányok és városok hitlevele, egy hasonlólag pergamenre irt s 30 pecséttel és aláírással ellátott okmány, melynek értelmében a Csehországgal kötött confoederatiót elfogadják, s a besztercebányai gyűlés XXXI-ik ezikke, értelmében az ország rendei által letett eskühez járulnak *). Épen egy hónappal később 1620. aug. 28-án kelt az okmány, mely a Csehországgal kötött uniónak Erdély által való ratificálását foglalja magában. Erdély nem volt a pozsonyi országgyűlésen képviselve: hogy tehát az unióba ez ország is beálljon, ez évi apr. 5-ére Bethlen Gyula-Fehérvárra országgyűlést hívott össze, hol az uniót — a 2-ik pont kivételével — egészen elfogadták, e második pontot pedig Erdély viszonyaihoz alkalmazák. A 3 nemzet részéről Kamuthy, Kornis és Klausenburger jelentek meg mint követek a besztercebányai országgyűlésen s tudaták Erdélynek unióba lépését s eszközlék ki az itt elfogadott 2-ik pontnak a 2-ik alappont helyébe igtatását. Ez a kölcsönös segélyadás módozatait határozta meg: a véd és dacz szövetséget Erdélyre nézve a török kivételével jelentvén ki kötelezőnek. Az okmány Erdély színeit viselő selyem zsinórral ívrét összevarrt négy vastag ív, melynek nyolcz első lapja tele van írva, az utolsó lapon aláírva a fejedelem által s megpecsételve úgy, hogy a selyem zsinór a pecséten át van húzva. A 9-ik lapon vannak a név aláírások és pecsétek **).

A kezdet reményeinek nem felelt meg az eredmény. A fehérhegyi csata fejleménye halomra dönté az uniót, s a megrettent főurak nemesak széteszlottak a szélrözsa minden irányában, azontúl kegyelemre akarták magukat megadni, s elfogadni »ama gyalázatos és minden szabadságoknak az által való örökké elnyomandó gratia levelet, mely bolondoskodásokkal — mondja Bethlen — bizonyynyal a morvaiak sorsára jutottak volna«, ha ő nem állja annak útját. Ő maga, mindenkitől elhagyatva tartá fenn magát, vivta ki az előnyöket s oly sikerrel, hogy a Nickolsburgi békekötés sokat megmentett a tervekből. Ennek csak egy másolati példánya van meg itt — még pedig a Ferdinánd által kiállított példány-

*) Lásd az Okmánytár III-ik számát.

**) Lásd az Okmánytár IV-ik számát.

ról véve. Megegyezik szövege a Firnhaber által közlött példánnyal — mely azonban a Bethlen által kiállított példányról levén véve, a kezdet és befejezés eltérő, valamint a §§-ok osztályozása a Miller által közlött szöveg osztályozásával egyezik meg*). Egy nap kelt az okmányról az itt eredetiben levő diploma is, mely Bethlennek azon esetre, ha uradalmaitól megfosztatnék, Csehországban a pardubitz-i uradalommal felérő adományt köt le**).

De az unióba állott fejedelmek veszteségei, Tilly és a liga diadalai után Ferdinánd és államférfiai nem is tarták szükségesnek a nikolsburgi békét őszintén végrehajtani, s Bethlennek volt elegendő ürügye ismét szorosabban csatlakozni a németországi mozgalmak vezetőihez. Mielőtt azonban e részben az actio terére kilépett volna, »hogy hazájának és nemzetének állandó békét szerezhessen« kísérletet tett Ferdinánddal »állandó és tökéletes conjunctiot« hozni létre. Ennek ő csak egy medumát látta: házasság útján. 1623. tavaszán Károlyi Mihályt Eszterházyhoz küldi szóba hozni tervét — s néhány hó múlva annak létrehozására pomozatokat is ajánlott. E kísérletek első lépéseit Horváth Mihály legújabb kutatásai hozták napfényre. Roe Tamás portai angol követnek jelentéseiből s Frankl Vilmos-nak a spanyol levéltárban tett kutatásai-
ból viszont, tudjuk azt, hogy e házasság kérdése az összes európai diplomatiát foglalkodtatta. Az angol államférfiak rettegve gondoltak rá, a spanyol államférfiak előbb terhes és Bethlenre nézve elfogadhatatlan feltételek mellett, utóbb méltányosabban ajánlák. A bajor udvar, melynek álláspontját Hormayrból ismerjük, csufolódva beszélt róla, s a római curia egész befolyását felhasználta, hogy annak létrejöttét meghiúsítsa. A háború, mely e közben a fejedelem és Ferdinánd seregei közt lezajlott, az európai diplomatiát pourparler-it nem igen szakasztotta félbe, az Eszterházytól jött biztatások Bethlennek reményeket nyújtottak s midőn 1624. elején a béke alkudozások végett Kamuthy Farkas, Kassay István és Bornemissza János Bécsbe utaztak, a fő és történetünkben eddig is-

*) Lásd az Okmánytár V-ik számát.

**) Lásd az Okmánytár VI-ik számát.

meretlen utasítás mellett Kamuthy Farkas egy titkos utasítást vitt magával (1624. jan. 11-ről), mely Bethlennek e házassággal kapcsolatos terveit minden részleteiben fenntartá*).

Bethlen komolyan gondolt a Ferdinánddal szövetségzés lehetőségére, de annak biztosítékát csak egyben látta: a császár leányával kötendő házasságban. Ezért ő annyi előnyt volt nyújtandó, mennyi hite szerint paralisálhatta a mesalliance kellemetlenségeit: ő kifogja eszközölni Erdély rendeinél, hogy ez ország felmondva a török frigyet évdíj fizetés mellett Ferdinándot ismeri el hűbér urának, s az országgyűlésen főkövetei által fogja magát képviseltetni, ő felsége által gubernálná Magyarországot, a király hirdetné az országgyűlést, melyen ő, Bethlen elnökölne, ő tartaná a végházakat rendben, s fizetése csak a beszterezébányai rézbányák jövedelme volna: a török frigyet akkor bontaná fel, mikor ő felsége ezt legalkalmasabbnak látná, addig a török általa mindig sahban tartatnék — s az oldalról levén fenyegetve, támadást sem merne kezdeni, sőt mind azt mit a török Magyarországból elfoglalt, ha ő rá hallgatnak, tanácsán járva, őt, hat év alatt visszafoglalhatni; »e conjunctio által ő Felsége németországi ellenségeinek, szívek és bizodalmaik ellankadna« s e kiegyezés bizonyossága meghódolásra vezetné őket; ki fogja eszközölni, hogy neje utódjává választassék, nejét pedig szegény Zsigmond fejedelemnél jobban elfogja tarthatni, s »mint gyermekkorából kikölt ember« megbecsüli, nászajándékul Munkácsot, Ecsedet és Szathmárt köti le, melyekkel a Tátrántuli Magyarországot mindig féken tarthatni, vallását szabadon gyakorolhatná, a fehérvári belső templomot »kit Báthory Kristóf csináltatott« átadná s jószágot is rendelne hozzá dézmával.

Ez alatt a béke tárgyalások folytak s Kamuthy, hogy bizalmas ajánlatát megtehesse, kihallgatáshoz nehezen tudott jutni, végválaszt pedig épen nem nyerhetett. Áprilban új követség ment Bécsbe, élén Kovasóczyval, mely meg volt bízva a Kamuthy által szóba hozott tárgyalásokat folytatni. A béke létrejött: de a házasság ügy függőben maradt. Roe levelezé-

*) Lásd az Okmánytár IX—XIV. sz. alatti okmányait.

sei, s Frankl nyomozásai felderíték a 3 évi alkudozás fejleményét, melynek végén Ferdinánd megtagadta leánya kezét, s hogy a visszautasítás keserűségét enyhítse, megadta Bethlennek a »Fenséges« címet, és választást engedett a modenai hercegnő vagy Nevers hercegnő közt. De e házasságok egyike sem szerezte volna meg a fejedelemnek az előnyöket, melyekre ő számított: elejté ez irányú törekvéseit végkép s egy másik, már megpendített alkudozást kettőzött buzgalommal folytatott.

Ezek most már eredményre vezettek: angol befolyás egyengette az utat, hogy Bethlen választása a Brandenburgi választó nővérére essék. A fejedelemnek pedig e házasság igen is kedvére volt sógorságba jöven ekkép a már akkor is nagy hírű Gusztáv Adolf svéd királylyal, ki maga részéről hasonló közvetítőül szolgált. S létrejöttéhez annál alaposabb reményeket lehetett kötni, mert a fehérvári udvar nem volt az egyetlen, melyet Bécsben hasonló tagadó válaszzsal kedvetlenítettek el. Egy időben merült fel a törekvés öt európai udvar ellentétes érdekeit három házasság által egyenlíteni ki: a walesi herceg Donna Mária infansnőt, a pfalzi választó fia Ferdinánd egyik s Bethlen ennek másik leányát kérte nőül: de bár mily kézzel fogható volt is, hogy csak ez uton lehet az események megindult fejleményét más irányba terelni, sem Fülöp, sem Ferdinánd nem hozták áldozatul régi előítéleteiket. Így lön aztán, hogy a sértett udvarok buzgalma fokozódott a Ferdinánd iránt ellenséges törekvések gyámolításában, Anglia, Dánia és Németalföld szövetséget kötöttek Ausztria ellen (1625. dec. 9-én) Bethlennek nyitva hagyták az utat hogy abba belépjen, létrejönni segíték ennek házasságát Brandenburgi Katalinnal, melynek eszközzésére ez időt már az ünnepélyes leány-kérő követség is megfordult Berlinben, (Az utasítás eredetije, mely mellett járt a követség, szintén a vörösvári levéltárban őriztetik *).

Ez volt a forduló pont Bethlen politikai törekvéseiben — helyesebben itt a válpont, melyen túl ő már más eszközökkel igyekezett terveit valósítani. Nincs okunk kételkedni szavai

*) Lásd az Okmánytár XVIII. számát.

őszinteségében, melylyel elpanaszlá, hogy »ő is igaz keresztyén embernek tartja magát, de erővel, s nem különben az szőlőből kiesapolni az mustot hogy szokták« ő belőle is ugy sajtolák a rokonszenvet a keresztyén udvarok iránt, hogy ő fejedelemségének kezdetétől fogva »semmiben sem munkált ugy mint az egyben, hogy az felséges ausztriai házat magáévá tehesse« de minden törekvése visszautasított s kitartással munkáltak megbuktatásán. És e törekvéseknek épen ugy meg volt a maga következetessége, mint a hogy Bethlennek is minden kibékülési kísérlettel egyidejűleg következetesen számításába kelle venni az önvédelmi eszközöket elutasítása eseteire. Bethlen, ki erejét és hatalmát soha túl nem becsülte, meg volt győződve, hogy a magyar király vele egyet értve Magyarország régi hatalmát helyre állíthatja. De a mint tisztába jött azaz, hogy legkézzel foghatóbb igazság, legőszintebben tett ajánlat hajótörést szenved Ferdinánd korlátolt gondolkodásán, államférfiai bizalmatlanságán, a mint az egyezkedés minden fonál-szála elvágatott — perczig sem habozott az európai viszonyok kedvező alakulásait más irányú coalitio k létrehozására használni fel, melyek segélyével úgy hitte, hogy Magyarországnak állami függetlenségét és hatalmát vissza fogja szerezhetni. Merész és nagyszerű terv volt ez: Quadt kapitányt, bizalmas emberét, kit a külső küldetéseknel alkalmazott, az 1625-iki szövetekezést aláírt hatalmakhoz küldte, s ez megbízatását sikerrel oldá meg. 1626. nov. 30-án az angol királylyal, 1627. febr. 9-én a belga rendekkel, febr. 28-án pedig a dán királylyal kötötte meg a hágai egyezkedés alapján véd- és dacz-szövetségét. E három okmány eredeti példánya a vörösvári levéltár kincsei közt van. Bethlen 15000, a szövetségesek 12,000 embert állítanak talpra, s a szövetségesek Bethlennek havonként 40,000 tallért fizetnek, a dán király pedig már julius hóban kézbesítetni fog neki 30,000 tallért *).

Ez alkudozások folyama alatt Bethlen már megkezdé a hadjáratot: de messzeható tervei e kezdetet tovább akarták fejleszteni. Toldalagit titkos utasítással Konstantinápolyba küldte, hogy a porta s a persák közt békét hozzon létre, ez

*) Lásd az Okmánytár XIX, XX, XXI-ik számait.

uton remélvén kivihetni, hogy majdan a tatárok egyfelől s az oroszok másfelől a lengyeleket megtámadandják, mi alatt ő Mansfelddel egyesülve, Csehország ellen vezet hadat. De terveit az események halomra dönték. A háború nem vezetett a kívánt eredményre, mert Braunschweigi Krisztián halála, a Lutter am Baremberg melletti csatavesztés s Mansfeld megverése megbéníták működését. Fényes diadala Wallenstein hadain a Garan mellett, csak fegyverei becsületét mentette meg, s mire Quadt küldetésének eredményeivel visszatért, a löcsei béke alá volt írva. S aztán az unió napjai meg voltak számálva.

Ez uton többé nem érhetett célra. Más szövetségi terveket készített hát: kibékíteni a hadakozó svédek és lengyeleket, törököket és perzsákat, hogy ekkép sőt Gusztáv Adolf az imperium ellen, a török a hódoltságból, ő Erdélyből Ferdinánd ellen hadat vezethessenek: ennek előkészítése foglalta el élete utolsó éveit. Ezek közé számítható véd- és daczszövetsége a moldvai hoszpodárral (1628. jun. 29-én), melynek eredeti példányát a vörösvári levéltár őrzi *). Ezért akarta megszerezni utóbb, midőn a lengyel király már halálos kórban feküdt magának a lengyel trónt: melyre irányzott törekvéseit egy Balling János munkácsi kapitányhoz irt (s hasonlag e levéltárban őrzött, levele tárja fel. Késő volt minden: mielőtt az actio terére kiléphetett volna — meghalt.

S a harmincz éves háború örökké emlékezetes fordulatát Gusztáv Adolf Erdély közreműködése nélkül vitte ki.

*) Lásd az Okmánytár XXII-ik számát.

OKMÁNYOK.

I.

Bethlen Gábor levele a bécsi püspökhöz, melylyel a törökkel való szövetkezésének s eddigi eljárásának okait számlálja elő. Fogaras 1615 febr. 19.

Copia Literarum Responsorialium Serenissimi Principis Gabrielis Bethlen ad Literas Episcopi Viennensis.

Illustrissime ac Reverendissime Domine mihi plurimum Observandissime!

Quartus jam labitor Mensis, cum ad Literas meas Illustrissimae Reverentiae Vestrae transmissas responsum acceperam nullum, unde me, et negotia intervenientia vel penitus oblivione obvoluta vel animum ejusdem (neutiquam mea culpa) a me aversum, et abalienatum merito suspicari debebam, nunc vero, vigesima sexta Januarii videlicet, quas ad me exaravit, ex earum tenore perspicio Illustrissimae Reverentiae Vestrae intentionem eo collimare, ut me in partes Christianitatis ac Suae Majestatis Caesariae Regiaeque adduceret; sextus jam supra decimum labitur Mensis, ex quo tametsi acerrimis molestissimisque injuriis lacesserer, neutiquam tamen intermisi eas occasiones, quibus per literas et Legatos aequae privationi, ac publice in gratiam et favorem Suae Majestatis Caesariae Regiaeque, in emolumentum Christiani orbis ultro me insinnaverim; sed tunc abest ut sinceritatis meae erga Suam Majestatem testimonia, animum Suae Majestatis erga me leniverint, imo vix sex, aut septem dies praeteriere, ex quo rursus Officiales Suae Majestatis post factas inducias Militiam exauctoratam recolligere, signa militaria iisdem exhibere, novos apparatus contrahere coeperant, palam profitentes ea ex mandato Suae Majestatis agere debere. Quae et si me, praeterea, quae hactenus perpessus fuerim, penitus nequaquam moverint, tamen quisque facile perspicit ejusmodi irritamenta, esse fomenta novorum belli discriminum. Prolixè mihi commendatam a Reverentia Vestra gratiam, et favorem Sacratissimae Caesariae Regiaeque Mattiae Domusque Inelitae Austriacae reveor (sic.) quam ob rem ego quoque tot scriptis, Legationibusque meis non alium finem intenderam, nisi ut Illustrissima Reverentia Vestra mediante, ejusdem gratiae usura mihi ob-

tingeret: Spes tamen mea eatenus, haecenus optato fine caruit. Illud autem mirari satis nequeo, quod promotionem Suae Majestatis Caesaris Regiaeque cum Passarum promotionibus in hoc casu comparare videntur, nam ut simul et semel, tam de Transylvania cum Turcis intercedente necessitate, et personae etiam meae promotione respondeam; permisit mihi Vestra Illustrissima Reverentia, paci atque permansioni publicae consulere licere, et nequaquam quod impossibile, aut magis incommodum, a nobis flagitare velle. Quid ergo mirum, si Transylvania mediis faucibus Turcarum posita, pacem atque foedus cum iis colit? Nonne idem faciunt alia Regna Christiana? Nonne Sua Majestas etiam Caesarea Regnaque, si Transylvania pacem atque favorem Turcarum pretio sibi comparat, idem faciunt alii longe Potentiores Christiani Reges, Regnaque, situ et loco procul dissita. Moschovitae Anno praeterito cum Polonis in aula Imperatoris Turcarum certarunt, utri essent majori ipsius favore prosequendi. Inter mortales primum amoris gradum vindicat sibi Parentum cum filiis conjunctio, praemortuus Imperator Rudolphus Augustissimae recordationis foedere publico modernum Imperatorem Turcarum in filium adoptavit (fidei scilicet ut Vestrae Illustrissimae Reverentiae placet arctissima conjunctio) quod juramento etiam fuit ac diplomate roboratum. Quod ergo tot Regibus, Imperatoribus, et Regnis amplissimis, vitio non vertitur, neque ideo e numero Regnorum Christianorum eliminantur; cur sola Transylvania ob id ipsum accusatur, absque ulla miseratione flagellatur, condemnaturque? Personam meam quod attinet, fateor me jure hospitalitatis, acceptorumque beneficiorum Turcis aliquid humanitatis debere, quod me Exulem atque Profugum, in extremo vitae meae periculo receperint, ac restituere in Patriam conati sunt; nec tamen inde sequitur abjurata Christianae conscientiae puritate, totum me illis praeter debitum gratitudinis officium in Publicum Christianorum Regnorum damnum et stabilitate Pacis perturbationem devovisse. Vidit ne aliquando Vestra Illustrissima Reverentia turturum, aut columbam, ut unguis accipitris superne eam vehementer impetentis evitaret, subter pallium aucupum ipsis reti, et visco insidiantium temerarie se se recepisse? Salutemque apud hostem vitae ipsorum quaesivisse? quae si bono fato suo contigerint pro miraculo potius et commiseratione habenda, quam vitio illis adscribenda. Ita si vitae conservandae gratia Salutem apud alienos querere conatus sum, num ideo fidem aut conscientiam (quod absit) mu-

tavi? Ad Principatum vero quod ex Passis aliquis me promovit, aemulorum criminatio sola est, Deus unicus, et libera Statuum, Ordinumque electio auctores illius fuisse. Cum ex foederum ratione jam dudum Transylvaniae, jus liberae electionis ab utroque tam orientis, quam occidentis Imperatoribus illesum fuerat, ita ut exercitus ille Turcicus, qui ad profligandum Principem Bathorem fuit ingressus, in illo quidem exterminando strenue jussa peregit, jus tamen novum Principem eligendi Proceribus et Magnatibus Regni integrum reliquit. Itaque cum Princeps Christianus, legitime Principatum adeptus sim, totus in negotio foederis innocens, nihil contra Suam Majestatem Caesarem, et ditiones ejus molitus, quin potius injuriam ex occupatione terminorum meorum conquirens, pacem petens, pacificum me totum offerens, studiis quibusque utilibus et obsequentissimis in emolumentum Christianitatis, Sacraeque Majestatis Caesaris sponte offeram roveamque, cujus est laboris in parte Suae Majestatis et Christianitatis talem hominem (quatenus publica Patriae permanens sulusque admittit) pertrahere: ad hoc igitur unico illo verbo Vestrae Illustrissimae Reverentiae respondeo, quo in Cantico Canticorum Psalumintha Solomoni (hoc est Ecclesia Dei, Deo respondet) Trahe nos, post te curremus. Ex Theologicis quae vix extremo attigeram digito, nec plus quam locum unicum ex Propheta Jeremia citaveram, abstrusiores quas ingreditur disputationes satius esse crederem silentio praeterire, nisi duos haud contemnendos scrupulos in illis reperi-rem. Unicum ubi Imperia, et potestatem infidelium non esse ex Deo, sed ex Diabolo asserit, neque inter Dei atque Dominis Imperia medium aliquod ponit. Quid enim est Creaturam, cum Creatore conferre, aut Demonem cum Deo divisum habere Imperium finitum cum infinito? Nam si Diabolus (id est hostis accusator et emulator) quae creatura permissivam solum potestatem habet, quid illi amplius tribui potest praeter permissam auctoritatem? nisi forte aliquis secundum Marcionis et Manichaeorum errores duo principia statuatur aequalia, bonum et malum? At Deus verus sicut in Creatione nullum sibi socium adsevit, ita in gubernatione etiam universi, solus omnem sibi potestatem vendicat. Diabolus enim tanquam Spiritus arrogans, et Superbus, in eo quod peccator est convenit cum peccatoribus, et vicissim Peccatores cum Diabolo, utrique in Judicio debitas meritorum poenas luentes; quod Scriptura clarissime testatur: Qui facit peccatum a Diabolo est, quoniam ab initio Diabolus peccat, 1. Joan. 3.

Vos ex Patre Diabolo estis, quia desideria Patris vestri facitis. Ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit. Quod alibi luculentius nunc mundi, nunc carnis, nunc malae conerpiscientiae vocabulis scriptura exprimit. Vos ex mundo estis, ego non sum de hoc mundo, et ipsi de mundo sunt. Joannis 4. Ji secundum carnem vixeritis moriemini. Tantum igitur abest, ut Imperia, Regna aut Potestates Terrestres Diabolus moderetur, ut in excursionibus etiam limites illi a Deo praescribantur: ut Job 1. v. 25. Vincitur, de coelo dejicitur, visceribus porcorum mergitur in mari. Vincitur aeternis caliginis catenis, et ad diem Judicii reservatur. His contra posita externa sive Politica Deo ipsi adscribuntur sibi que illarum ordinationem, dispensationem, mutationem, proprie vendicat, unde Paulus apostolus ad Romanos 13. Omnis anima Potestatibus sublimioribus subiecta est, non est enim potestas nisi a Deo, ergo non a Diabolo. Joan. 19. Non haberes potestatem ullam super me (Dixit Dominus Jesus Christus Pilati infideli) nisi tibi data fuisset a Supernis. Daniel 2-do Deus Coeli Regnum et fortitudinem, et Imperium et gloriam dedit tibi o! Rex, omnia in quibus habitant filii hominum, et bestiae agri, volucres quoque Coeli dedit in manum tuam. Item: haec dicit Dominus Deus exercituum, Deus Izrael: ego feci terram, et homines, et jumenta, quae sunt super faciem terrae in fortitudine mea magna, et in brachio extento, et dedi eam ei qui placuit in oculis meis Jer. 27. v. 5. Alter scrupulus est quod in exemplo Nabugadneczaris singularitatem asserit, negatque inde pluralitatem, vel regulam universalem elici posse; paulo autem inferius fatetur ipsemet Monarchiam fuisse Nabugadneczaris ex Dan. cap. 2. Ac apud eundem videre poterat Prophetam, de quatuor Monarchiis. Successive, de decem cornubus posterioris Imperii, de unico cornu, ex decem in summam evadente potestatem, quae ab initio Imperii Assyriorum plus quam tria millia annorum spatia comprehendunt, et usque ad finem mundi sese extendunt, et sic per inductionem omnium Monarchiarum et Potestatum, Deum ipsum fuisse authorem fortissimo argumento evincitur; cum nullum aliud contrarium exemplum proferi possit quod a Diabolo fuisset obtrusum. Sed ut locis illis a Vestra Illustratissima Reverentia objectis, ac nobis oppositis lucidius respondere queamus, potuit advertere Theologorum vetus illud dogma: Omnia esse in potestate Dei, excepto timore sui, non sine fundamento esse prolatum. Nam Deus ut amorem, timoremque sui libero hominis arbitrio re-

linquere potuit, ita, Statum externum sive jus Politicum omne sibi ipsi reservavit, itaque in spiritualibus, et Religionis negotio, sunt illa extra controversiam verissima: quod nulla sit participatio Iustitiae cum Iniquitate lucis cum tenebris, Christi cum Belial, Fidelis cum infideli, nec quisquam duobus Dominis servare petest, duplici corde esse, similiter est abominabile, nec frigidum, nec calidum esse, hoc est in negotio Religionis, et Spiritualibus, neutralitas prorsus nulla admittitur. Jure vero Politico ista leguntur, ego dixi Di estis, et filii excelsi omnes. Diis non maledices. Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Reddite quae Caesaris sunt Caesari, et quae sunt Dei Deo. Luc. 20. Et reddite ergo omnibus debita, cui tributum: tributum, cui vectigal: vectigal, cui honorem: honorem; Exempla hujus rei in Sacris plerumque obvia: Moyses coram Pharaone, David coram Saulo aufugerunt; vicissim Solomon cum Rex Politicus esset, Pontificem Summum in rebellionem Adoniae deprehensum officio privavit et exilio muletavit. Christus coram Herode in Aegyptum dicitur, divertit aliquoties prae timore in Galilaeam, in partibus Tyri et Sidonis tributum solvit. Paulus ad Caesarem appellat. Illo autem loco, nolite jugum trabere cum infidelibus, opponitur alter locus in contrarium ejusdem Pauli: si quis frater uxorem habet infidelem, ac haec consentit habitare cum illo, non dimittat illam: et si quae mulier habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non deserat virum. Cum autem strictius jugum in conventionem mortalium sacro conjugio nullum est, quomodo permittit Apostolus fidelem cum infidelo in eodem conjugii jugo permanere, et quidem liberos ex hujusmodi thoro natos, sanctos et fideles nominat? et hoc proprium libertatis Christianae cum in veteri Testamento id nunquam permittebatur. Nam alibi Paulus Apostolus docet gratia per Jesum Christum est universalior latiusque se extendit quam lex, aut per legem peccatorum cumlatio; hanc locorum ipsorum pergravitatem idem Paulus alibi hoc modo solvit. I. Cor. 5. Scripsi vobis ne commisceamini cum fornicatoribus, non dico utique cum fornicatoribus hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus aut idolis servientibus, alioquin debueratis ex hoc mundo exiisse, sed si quando Frater appellatur inter vos et est adulter, aut avarus, aut idolis serviens etc. cum hujus modi nec cibum capiat, expresse loquens de Apostolis, ut alter locus etiam I. Cor. 6. a Vestra Illustratissima Reverentia citatus in eodem sensu legitur.

Coeterum ea a me non eum in finem adducuntur ut Imperio Turcico, tanquam Crucis Christi inimico contra conscientiam applaudere videar, quid enim mihi etiam jucundius magis ex animi sententia contingere potuisset, quam si procul hinc in visceribus Regnorum Christianorum, locis non formidolosis, tam immanis horrendaeque Potestatis Turcicae, vix famam securis auribus audirem, et Christianus cum Christianis, absque ullis stimulis, morsibusque conscientiae, tranquillam et quietam vitam ducere possem, quam his in mediis faucibus illorum positus, per mille pericula non tam viverem, quam excubias agerem, et amaros molestissimosque dies et horas numerarem? Sed cum sive fatorum necessitate inevitabili, sive locorum istorum situatione, sors ita tulerit, ut duo Potentissimi Imperatores quaecunque pensionum jus suum hic urgerent, ne utrisque aequaliter placere, non tantum impossibile, verum etiam omnem humani ingenii prudentiam, atque sapientiam expectoraret. Certum est praeter aerumnas innumerabiles, variasque sollicitudines, nihil nobis relictum esse, nec aliud mihi faciendum restare, quam ut post horribiles tot Regnorum devastationes, calamitates inenarrabiles, largissimas Christiani sanguinis effusiones, ut corda utriusque Imperatoris ad pacem tranquillitatemque tuendam flectat, ac gladium sui furoris, jam dudum inebriatum, in vaginam suam recondat; Deum pacis ardentissimis precibus implorem oremque; Quia autem in tali neutralitate Vestra Illustrissima Reverentia urget conscientiae meae solidam sinceritatem, ne videlicet tenuis aliqua praetensio amoris erga Christianitatem, revera autem studium et intentio erga Turcas reperiatur, ubi plura etiam argumenta recenset, talium de me conceptarum opinionum, in latis casibus, qualiter de me sentire et judicare debeat Vestra Illustrissima Reverentia superius abunde declaravi; criminationes vero aemulorum, optimus omnium rerum eventus a coeptibus videlicet contrariis quam illorum ferebat accusatio quantopere confunderit ubi rerum adsunt Testimonia, non opus est verbis. De assecuratione publica qualiter mentionem Vestra Illustrissima Reverentia facit, cum et ego audiam ex illis partibus pleraque Paci et Concordiae contraria elamet palam agitari (quamvis contra ejusmodi machinationes tutissimum mihi sit propugnaculum) innocentia, fidesque in Deo infallibilis; nihilominus tamen diligenter ob oculos habens, quid a me publica Regnorum Christianorum tranquillitas requirat (et praesertim sublimis atque excelsus Imperatoriae Majestatis respectus)

vellem certe ex animo ut quam primum sublatis e medio quibusvis simultatibus, et quae a nobis sine causa erepta sunt restitutis, utilibus et honestis quibusvis studiis, in favorem et benevolentiam Suae Majestatis me insinuare possem. Cum autem trimestre mutuae assecurationis Partium jam elapsam est, et necdum denominatis Commissariis, aut loco conveniendi quicquam habeamus, ne aliqua publicae tranquillitatis periclitatio suboriatur, Vestrae Illustrissimae Reverentiae competit negotium hoc secundum induciarum pacta et modos maturare. Cui quidem conventioni ut Proceres Hungariae etiam intersint, maxime e re futurum arbitramur, in me ipso quicquid in homine pacis studioso requiritur, nihil desiderari patiemur. Interim ut me favori atque Clementiae Sacratissimae Caesareae Regiaeque Matti identidem recommendare non desinat, paterno vero suo amoris quam diligenter inseribat, reverenter ab eadem postulo. Cum his tandem feliciter, et florenter vivere, valereque ex animo cupio. Datum ex Arce nostra Fogaras 19-a Februarii Anno Domini Millesimo Sexcentesimo decimo quinto.

(Egykoru másolat.)

II.

Szécsi Györgynek, Rákóczy Györgynek, Thurzó Imrénék, Illésházy Gáspárnak Bethlen Gáborral kötött titkos szövetsége. Besztercze-bánya 1620. jul. 2.

Mi kiknek kezünk írása és pecsétünk itt vagyon. Meggondolván ez mostani, országunknak fölháborodott állapotját, és sokaknak viszálgató elméjeket, tudván jól azt is hogy az országok az egyenetlenség miatt szoktanak romlani pusztulni és az egyesség által nevelkedni, hogy azért szegény hazánk is ez mostani veszedelmes állapotjából respiralhasson és előbbeni szabadságának szabados folyására juthasson, mindennemű egyenetlenséget és erre vezérlő kételkedéseket, ki akarván gyomlálni közölünk. Egyenlő akarattal országunk szabadságáért, s ennek közönséges megmaradásáért és maradásunkért magunkat ez hittal esszekötelezzük. Eszküszünk azért az élő Istenre. És a mi fejedelmi és ur-i s nömösség hitünkre, tisztessé-

günkre, hogy valamit egymás között országunknak és szabadságunknak megmaradására valókról beszélgetünk, tanácskozunk és végezünk, senkinek meg nem jelentjük, hazánk szabadsága s megmaradása mellett együtt élni halni akarunk. Egymást sem szóval sem írással el nem árolljuk, minden ártalmas dolgot, melyeket hazánk, szabadságunk, avagy egymás személyének, tisztességének romlására valókat hallanánk lenni és értenünk, egymásnak megjelentjük és ez egymás közt való megkötelezésünk szerint egymást oltalmazni akarjuk, és semmit valami országunk és szabadságunk romlására szolgálhatna, se magunk nem cselekeszszük, se mással avagy mások által nem cselekedtetjük, s affélékről nem is tanácskozunk, ártalmas tanácsot másoknak sem adunk, hanem valamelyek országunk, szabadságunk megmaradását illetik, mindenben promoteálni azt akarjuk. Ajándékot és semminemű adományt, mely az egyesülésünket megbántaná, és országunk, szabadságunknak oltalmazását el elvonná, el nem vesszük. Ha ki pedig közülünk ez Confoederatio miatt kárban esnék, tartozzék ő felsége, pro posse ex communi refundálni.

Datum in Civitate Nouizoliensi die Secunda Mensis July Anno Domini Millesimo Sexcentesimo vigesimo.

Gabriel s. k. (p. h.)

Georgius Szécsy s. k. (p. h.)

Georgius Rákóczy s. k. (p. h.)

Comes Emericus Thurzó s. k. (p. h.)

Caspar Ilieshazj s. k. (p. h.)

(Az eredeti egy félv nagyságu pergamenre, szélében, olvasható betűkkel írva, s eredeti aláírásokkal s pecsétekkel ellátva)

III.

A hajdú kapitányok és városok a besztercze-bányai gyűlés határozata alapján Bethlen Gábornak s a szövetségeseknek hűséget fogadnak. Bűszörmény 1620. júl. 28-án.

Mi kapitányok hadnagyok, tisedesek esküttek és az egész Magyarországhoz tartozó hajdú városokban lakó minden rendek, adjuk emlékeztetre mindeneknek ez levélünknek rendiben, hogy mi-

vel ez elmúlt esztendőben az nemes magyarországi urak és egyéb rendek közönséges szabadságoknak, melyekben sokképen megháborítottak volt, helyére állatásáért, és azoknak a felháborodott állapotoknak és hadaknak oksáink, melyek Csehországban és ahhoz tartozó tartományokban, kiknek a nemes Magyarországnak confederatioja vagyon, lecsendesítésért, az felséges Gábiel, Isten kegyelmességéből, Magyar és Erdélyországoknak fejedelme s az székeleknek ispánja; úgy mint igaz urunk, tagunk és frigyünk, hazánk törvényének és szabadságának szeretője és őrizője, az egész magyar nemzetnek és ezzel való frigyos országoknak segítségére Erdélyből kijövéen ő felségét egyenlő tetszésből és akaratból az elmúlt ezerhatszáz tizenkilenc esztendőben, Pozsonyban, Sz. András havának tizenegyedik napján celebráltatott közönséges gyűlésben az országnak minden rendei, fejedelmünkké választották, és minthogy azon gyűlésben irt harminczegyetik articulusnak tartása szerint az mostani beszterczei gyűlésben azon kegyelmes fejedelmünk és az országnak grófjai, zászlós és nagyságos urai, vármegyék, kerített mezővárosok és minden rend az közönséges egyességre és édes hazánknak megmaradására, szabadságunknak helyére állítására és megtartására erős hittel összecskütnének. Mi is nem akarván az nemes Magyarországnak ilyen jó végezéséből magunkat kivonnunk: esküszünk az élő Istenre; ki ATYA, Fiú, Szent LÉLEK teljes szent háromság egy bizony örök ISTEN az mi igaz hűtünkben, hogy mi mind az békeségnek megszerzésében, melyet Istentől szívünk szerint kívánunk, mint pedig (melyet Isten távoztasson) ha az békesség végben nem mehetne és hazánk oltalmáért, javáért hadakoznunk kelletnék, magunkat hátra nem vonszuk; és sem ő felségének az mi kegyelmes urunk fejedelmünknak, sem a nemes Magyarországnak, sem pedig a confederatus országoknak meg nem fogyatkozunk, hanem őket segítjük oltalmazzuk és ő velők együtt élünk halunk. És egyikünk is sem titkon sem nyilván, sem írásunk sem levelünk által, azokkal az kikkel ő felségének az nemes Magyarországnak és confederatusinknak ellenkező ügyök leszen, tudniillik, nem practicálunk, nem tanácskozunk, semmit meg nem jelentünk, tanácsot nem adunk; ajándékokat, melyek ez mostani szent egyesülésünknek ártalmára volnának és lehetnének el nem vesszünk. Hogyha pedig valakik közülünk effélet felvennének avagy az egyességellen cselekednének: az megnevezett utolszori pozsonyi generalis gyűlésben harminczegyetik articulus-

ban megírt büntetés alatt el nem titkoljuk. Ha kik pedig az mostani azent egyességre való kötelességünk ellen nyilván való vétekben practicalásban találtatának, nem különben, hanem törvényre való idézés után jelen levén az országnak arra rendelt bírái is, ha kik az országban volnának, de ha jelen nem lehetnének az ország népétől kedvezés nélkül erős büntetéssel mindjárt megbüntettesenek. Mindazáltal csak valami gyanosságért, avagy bizonytalan vádolásra senki közülünk senkitől se személyében, se javában meg ne bántassék, meg ne háboríttassék, se meg ne károsíttassék. Isten minket úgy segéljen: hogy mind ezeket igazán megtartjuk. Kinek bizonyosságára és erősségére ez pecsétünk és kezünk írása alatt való levelünket adtuk ő fölséginek és az egész magyar nemes országnak minden rendetinek. Datum in Oppido Beszermény die vigesima Octava mensis July Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Vigesimo. etc.

Böszörményi Capitány Borsodi Ambrus p. h.

Böszörményi Tanács p. h.

Böszörményi vice Capitány, Szécsényi Benedek p. h.

Hadnagy Végh Mátyás, p. h.

Hadnagy Nagj János, p. h.

Kenderesi Tamás Hadnagy p. h.

Hadnagy Kaposi Nagy András, p. h.

Szoboszlai kapitán Török Bálint p. h.

Szoboszlai Esküdt Tanács, p. h.

Szoboszlai Hadnagy, p. h.

Szoboszlai Hadnagy, p. h.

Nánási Capitány Nagy Gergely, p. h.

Esküdt Tanács Nánási p. h.

Nánási lovas hadnagy Szepessi Pál, p. h.

Nánási lovas Hadnagy Fodor Miklós, p. h.

Polgári esküdt Tanácsok, p. h.

Nagy Mátyás Polgári főkapitány, p. h.

Hadnagy Beke János, p. h.

Hadnagy Magyar István, p. h.

Palkoniay Vice Capitán Balog Gergely p. h.

Palkoniay Tanács esküdt, p. h.

Hattházy kapitán Biró Gáspár, p. h.

Hattházy Tanács esküdt, p. h.

Hattházy Hadnagy Katona András, p. h.

Vámospercsi kapitán Török György, p. h.

Vámospercsi Tanács esküdt, p. h.

Dely Sana Dorogi kapitány, p. h.

Dorogi esküdt, p. h.

(Az eredeti egy iv nagyságu pergamenre, olvasható csinos írással szelében írva s eredeti pecsétekkel és aláírásokkal ellátva.)

IV.

A cseh rendek és Erdélyországa között kötött véd- és dacz- szövetség. Besztercze-Bánya 1620. aug. 28-án.

In nomine Sacrosanctae et individuae Trinitatis. Dei Patris, Filij, et Spiritus Sancti; moderatoris Imperiorum et Regnorum Sapientissimi, acquissimi, potentissimi laudandi per omnia Secula Amen.

Nos Gabriel Dei Gratia Electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. Rex, Princeps Transylvaniae, et Siculorum Comes etc. Item t. t. Serenissimae Regiae Majestatis et Inclyti Regni Bohemiae, ad haec generalia Comitum Ungarica Novosoliensis Legati plenipotentiary, nostro et eidem Regno Bohemiae incorporatarum Provinciarum t. t. t. nominibus; Comes Sigismundus Forgachy de Ghymes Palatinus, Iudex Cumanorum et Comitatum Saros, Neograd et de Zaboltez Comes, Barones etiam Magnates, Universique Status et Ordines Inclyti Regni Hungariae, in generali Nostra Diaeta in Libera et Regia Montana Civitate Novosoliensi existentes; Item t. Archiducatus utriusque Austriae plenipotentiary Legati: Damus pro memoria quibus expedit universis, quod cum Anno proximo praeterito, praefata Serenissima Regia Majestas, in libera ac Regia Civitate Posoniensi, una cum inclytis Regni Hungariae Statibus et Ordinibus Foedus antiquum inter Inclyta Hungariae atque Bohemiae Regna, eidemque Incorporatas et Confoederatas Provincias, prout utramque etiam Austriam renovare, et modis quibusque melioribus reintegrare statuissent et conclusissent; imo re ipsa renovassent ac reintegrassent, eodem tempore paterna cura ac sollicitudine Sua

Mejestas Regia de Salute firmiore ac futura permansione, proprio etiam Regno Transylvanico consultum volens, ne ex tam salutari Regnorum vicinorum, praesertim Hungariae confoederatione excluderetur; Sponsionem certam atque promissionem confederatis omnibus fecerat: fore ut etiam Status et Ordines trium nationum praedicti Suae Majestatis Regni Transylvaniae in Societatem et amicitiam foederis istius haud gravatim immittere, conjungere, ac in aeternum Sacerrimo isto nexu sese roborare, non detractarent. Cujus quidem promissionis Suae, eadem Regia Majestas optime memor, in hoc ipso anno Comitia Generalia ad diem quintum mensis Aprilis praeteriti, in Civitatem suam Albam Juliam indicendo per Commissarios suos plenipotentiarios apud Status et Ordines Transylvanicos, diligentissime urgendo, persvadendoque, placuit certos ex eorum numero, Spectabilem nempe et Magnificum Dominum Volfgangum Kamuthi de Zent Lazlo, praefatae Regiae Majestatis Consiliarium, Comitem Comitatus Thordensis, Sedis Udvarhely, ac universorum Sicularum Capitaneum Generalem. Item generosum Franciscum Kornis de Zent Pal, dietae Sedis Udvarhely Judicem Regium, nec non prudentem ac circumspectum Petrum Claudopolitanum de Megdies, eiusdem civitatis Mediensis Judicem Regium, Suos nimirum Legatos plenipotentiarios, ad haec comitia Generalia Regni Hungariae Novisoliensis, pro ineundo, ratificando, et confirmando cum omnibus Confoederatis, Inelytis videlicet Hungar. cum partibus eidem annexis, et Bohemiae Regnis, nec non reliquis incorporatis et Confoederatis Provincys, Marchionatu Moraviae, Ducatibus utriusque Silesiae, Marchionatu utriusque Lusatae, nec non Archiducatu utriusque Austriae, foedere sempiterno transmittere et expedire. Quod et si integro nos et nulla sui parte immutato foederi nostro subscribere noluissemus, Article tamen foederis istius nostri Secundo, propter antiquius ipsorum cum Turca Sancitum foedus, et alios certos ob respectus, non nihil immutato, reliquis omnibus clausulis et punctis, prout conclusi antea fuerant et initi, animo promptissimo et affectu Sincero, Sui et Principum suorum, trium videlicet Regni Transylvaniae Statuum et Ordinum nominibus subscribentes, unanimiter concordavimus et conclusimus in hunc modum. Primo: ut cum Regno Hungariae eiusdemque Coronae annexis Regnis et Provinciis, Transylvaniae item ac partium Hungariae Regni, ad eundem Principatum Transylvaniae annexarum, Statibus et Ordinibus, consequenterque legitimis Regni Hun-

gariae Regibus eorundemque et Transylvaniae Principibus successoribus modernis et futuris, Rex Bohemiae nec non Universi Status et Ordines Bohemiae Regni, et Provinciarum illi incorporatarum et unitarum, videlicet utroque cum Archiducatu Austriae, Marchionatu Moraviae, Ducatu Silesiae et Marchionatibus Lusatae, moderni similiter et futuri, aeternum foedus perpetuamque et inviolabilem pacis connexionem, sancte observent, benam vicinitatem, et mutuam amorem Syneere colant. Secundo: si temporis successu nobis qualiscunque hostis, pacis publicae turbator, Regnorum et Provinciarum Confoederatarum, Invasor, Confoederationis hujus directe vel indirecte oppugnator, ejusdemque foederis, sive etiam sociorum Confoederatorum fraudulentus disertor ingruat. Tunc cum Hungaris ac Regno Hungariae, Principatus Transylvaniae trium nationum substantias, facultates, vitam etiam ipsam, et sanguinem pro salute et permansione Hungariae, foederisque hujus stabilimento (excepto Turca) profunderet, ac propterea simul vivere ac mori parati semper experiri tenebimur. Si quando autem alia Inelyta Regna Confoederata Provinciasque incorporatas in quocunque membro, hostiliter, quis invadat, aut Confoederatos turbet. Tunc Princeps Transylvaniae Statusque et Ordines trium Nationum, copias auxiliares iisdem submissuros promittunt, ad primam requisitionem 1000 Equites hastatos, ad 2-dam hastatos Equites 500, haydones Equites 500, ad tertiam 1000 pedites, et sic ad summum ad tria millia militum administrabunt et intertenebunt. Vice versa Inelytum Hungariae ac Bohemiae Regnum, nec non provinciae incorporatae et Confoederatae, referunt se per omnia, ad resolutionem Pragae conclusam et conscriptam, Article 23-o comprehensam, Anno 1620. die Sancti Marci Evangelistae 25-a die mensis Aprilis in haec verba: Si quando Inelytum Hungariae Regnum, et Transylvaniae Principatum hostiliter quis invadat, Serenissimum Regem cum Regno et provinciis sibi subjectis, et confoederatis, vigore Confoederationis, eidem Regno et Principatui auxiliares copias submissuros promittunt. Ad primam nimirum requisitionem mille Equites et ter mille pedites; ad secundam totidem: ad tertiam totidem, et sic in summa 3000 equitum et 9000 peditum. Quod si crescat discrimen, atque ad extrema devenire oporteat, omnibus viribus, vivere simul cum Dominis Confoederatis et mori paratos pollicentur. Vice versa Serenissimae etiam Regiae Majestatis et Inelytorum Statuum Regni Hungariae Legati, tam Suae Regiae Ma-

jestati Bohemiae, Principatui Transylvaniae, aliisque Provinciis incorporatis et Confoederatis cum dictis Statibus et Ordinibus Regni Hungariae, necessitate urgente, ad primam requisitionem, 1333 Equites hastatos; 1333 Haydones equites et 1334 pedites missuros, ad secundam totidem, ad tertiam iterum totidem: atque ita in summa 4000 hastatos missuros, ad secundam totidem, ad tertiam iterum totidem: atque ita in summa 4000 hastatos, 4000 Haydones equites et 4000 pedites. In extrema vero necessitate, pariter omnibus viribus, vivere simul cum confoederatis et mori parati.

(A többi pontokat lásd Firuhaber Actenstücke II. 98 s. köv. l.)

Nos itaque praemissi Rex et Palatinus Hungariae et Confoederatorum Regnorum et Provinciarum Legati Plenipotentia, talem Statuum et Ordinum trium nationum Regni Transylvaniae propensam publici boni promovendi, et rei confoederatae tuendae voluntatem gratissimis animis recognoscentes, praemissos universos et singulos Confoederationis nostrae Articulos, omniaque, et singula in iisdem contenta, publico deinceps nomine nostrorum roboranda, ratas, gratas et acceptas habentes, approbamus, ratificamus, et confirmamus, eorumque omnium et Singulorum observationem perpetuam, fide nostra indubia pollicemur et promittimus. In cuius rei testimonium, et firmitatem, hocce Instrumentum nostrum literale, manuum subscriptione, et sigillorum impressione munitum et roboratum emanari facere volumus, et extradare. Actum in libera et Regia Montana Civitate Novisoliensi, sub Generalibus Inelysi Regni Hungariae Comitibus. Die 28-a Mensis Augusti. Anno Domini 1620 —

Gabriel m. p. (P. H.)

Comes Sigismundus Forgács m. p. de

Gimes Palatinus (P. H.)

Andreas Jakussith m. p. (P. H.)

Stephanus Dóczy m. p. (P. H.)

(Eredeti, négy ív összefogott vastag papírra írva, ívrét az első két s utolsó 7 lap üres, a 9-ik lapon az aláírások a pecsétek.)

V.

A Nickolsburgi béke 1622. jan. 7.

Tractatus Nickerspurgensis.

Nos Ferdinandus Secundus Dei gratia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae, Ramae, Serviae, Gallitiae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariaeque etc. Rex.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: Quod cum Nos ad motus intestinos, qui nuper in Regno nostro Hungariae exorti fuerunt, pacifice componendos, certis nris Commissariis, fidelibus utpote nris nobis Dilectis, Reuerendissimis in Christo Patribus Dominis Francisco Sanctae Romanae Titulj Sancti Sylvestri in Campo Martio, Praesbytero Cardinali a Dietrichstain Episcopo Olomucensi, Regalibus capellae Bohemiae Comiti, Regnorum ac Prouinciaram nostrarum haereditarum apud Sanctam Sedem Apostolicam Protectore Consiliario intimo, Amico et Principi nostro charissimo. Petro Pazmán Archiepiscopo Ecclesiae metropolitanae Strigoniensi, Locique ejusdem comiti perpetuo, Primatj Hungarorum, Legato nato, Summo et Secretario Cancellario ac Consiliario nostro Intimo; Spectabilibus item ac Magnificis Sigefrido Christophoro Prainer, Libero Baronj in Stubingh Fladnecz et Rabenstein, Nobilj Domino in Stacz et Aspern, Supremo Prouinciae Marchalco et Supremo Praefecto Archiducatus nostri Austriae infra Anasum, Consiliario nostro Intimo et Camerario. Raginbaldo, Comitj a Collalto Domino in Sz. Saluator, Rey Credaro et Mussostre, Consiliario nostro Bellico Aulico, Camerarioque, et Capitaneo nostro. Nicolao Esterhazy de Galantha, Comitj Comitatum Zoliensis et de Beregh Magistro Curiae nostrae Regiae in Hungaria, Equitique Aurato, ac Camerario et Consiliario nostro, Plenipotentiam nostram dedissemus. Qui quidem Commissary nostri, posteaquam cum Ablegatis Illustrissimi Domini Gabrielis Sacrj Romani Imperij et Transylvaniae Principis, Opuliae et Ratiboriae Ducis, quarundam partium Regni nostri Hungariae Dominj et Siculorum Comitis, Statuumque et Ordinum eidem conjunctorum, similiter Literis Plenipotentia libus munitis, utpote Spectabili et Magnifico, et Egregijs Stanizlao Thurzo,

do Betlehemfalua, perpetuo Terrae Schepusiensis et Comitatus eiusdem supremo Comitj, Pincernarum nostrorum Regalium in Hungaria magistro, ac Consiliario nostro. Joanni Sándor de Zlaunicza, Item Stephano Cassay, et altero Stephano Frater de Bélmeező, praefati Principis Consiliario, in Ciuitate Nicklsburgensi, in Marchionatu nostro Moraviae sita, conuenissent, post plures ac varios Tractatus, ultro citroque habitos, ad tollendos, sopiendosque huiusmodi motus, ac nouitates, cum praefato Domino Principe, ad infrascriptam pacis, ac mutuae reconciliationis concordiam, oblationes et conditiones clementer deuenimus. Quae in hunc sequitur modum.

A pontozatokat lásd Firnhaber 'Aktenstücke 30-ik l. és Miller: Principatus Gabrielis Bethlen I. 235. l. A befejezése következő:

Nos itaque, quibus a natura Institatoque nostro nihil charius potiusque unquam fuit, quam saluti et tranquillitati populorum nobis Diuinitus commissorum, benigne consulere. Praescriptos uniuersos et singulos Articulos, ac omnia et singula in iisdem contenta, ex certa nostra Scientia, ac Animo bene deliberato, acceptamus approbamus et confirmamus. Assecurando saepedictum Dominum Principem, uti successores suos, in ijs punctis, quae pro Successoribus per nos concessa sunt, in verbo nostro Caesareo ac Regio, ac bona fide Christiana. Quod praescriptos uniuersos Articulos, in omnibus suis punctis et clausulis, tam nos ipsi obseruabimus, quam etiam per alios subditos nostros, cuiusunque status et conditionis sint, obseruari faciemus. Ad quod obseruandum etiam successores nostros legitimos Hungariae et Bohemiae Reges, quos uidelicet Transactio ista concernere dignoscitur, obligatos esse volumus. Harum nostrarum secreto Sigillo nostro, quout Rex Hungariae utimur, in pendentem communitarum uigore et Testimonio literarum. Datum in Ciuitate nostra Vienna Austriae dje Septima Mensis January. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Vigesimo secundo. Regnorum nostrorum Romani tertio; Hungariae quarto; Bohemici uero anno quinto.

(Másolatról.)

VI.

Ferdinánd diplomája, melylyel Bethlennnek, azon esetre, ha birodalmától megfosztatnék, cseh herczegségeket biztosít. Bécs 1622. jan. 7.

Nos Ferdinandus secundus, Divina favente Clementia, electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae Rex, Archidux Austriae, Marchio Moraviae, Luxemburgensis et Silesiae Dux, Marchioque Lusatae. Postquam ad turbulentos in Regno nostro Hungariae exortos motus sedandos, divina auxiliante clementia eo iam tandem res perducta, quod per Commissarios vtrique deputatos, certis modis et rationibus toti Controversiae finis impositus, atque inter alia compositionis factae capita, etiam in hoc conventum sit quod in casu quo Illustrissimus Dominus Gabriel, Sacri Romani Imperij et Transylvaniae Princeps, quarundam partium Regni nostri Hungariae Dominus, et Siculorum Comes, ex Transylvania, ditionibusque sibi per Majestatem Nostram concessis, propter fidelitatem et Sinceritatem hac in parte nobis demonstratam et exhibitam, per Turcam exturbaretur, ipsa bona in Regno nostro Boemiae iuxta valorem seu aequivalentiam Domini nostri Parduicij ad tempus vitae assignare teneremur: Nos idipsum firmum et ratum habentes, verbo nostro Caesareo ac Regio, bonaque fide promittimus atque etiam vigore huius nostri Diplomatis, Nos, atque Successores nostros Reges Boemiae obligamus, quod eidem Domino Principi, in eventum et casum praedictum, bona eiusmodi in Regno nostro Boemiae, dominio Parduicensi aequivalentia, dare conferre et assignare, deque quieta possessione eiusmodi bonorum Parduicensi aequivalentium, eidem Domino Principi providere velimus ac debeamus, omni dolo et fraude semotis. In cuius rei fidem praesentes sigillo nostro Caesareo ac Regio appenso muniri iussimus. Datas in Metropoli nostra Archiducali Vienna Septima die mensis January. Anni inchoantis millesimi sexingentesimi vigesimi secundi Regnerum nostrorum Romani tertio, Hungarici quarto, et Bohemici quinto.

Ferdinandus m. p.

Zdenko Poppl de Lobkowitz
S. R. Bohemiae Cancellarius

(L. S.)

Ad mandatum sacrae Caesaræ Majestatis proprium.

Philippus Fabricius m. p.

(Eredeti, díszes diploma alak, pergamenra írva sajátkezű aláírásokkal s pecsétekkel ellátva.)

VII.

Pálffy István s Apponyi Pál, panaszkodnak a császárnak, hogy a katonáktól nem veszik el pénzt azon értékben, melyben kapják s kérik hogy intézkedjék és szerelje fel a várost. Pozsony 1623. Aug. 31.

Sacratissima Caesarea ac Regia Majestas Dom. Domine elementissime, fidelium Servitiorum nostrorum humillima oblatione praemissa.

Quanto et quam stricto juramento Sacratissimæ Caesareæ ac Regiæ Majestati Vestrae et Regnicolis in conservatione Sacrae Coronæ nos obstrictos et obligatos dederimus, non necesse putamus, nunc pluribus, cum alias constet, et in aperto sit, commemorare et describere. Memores autem ejusdem juramenti, volentes pro virili, in omnibus eidem satisfacere, necesse habuimus Sacratissimam Caesaream et Regiam Majestatem vestram, tanquam Dominum nostrum Clementissimum humili hoc nostro scripto requirere, penes etiam Sacratissimæ Caesareæ et Regiæ Majestati vestrae insinuando conqueri, tantam nunc hic esse difficultatem monetae, maxime grossorum Majestatis vestrae, ut qui trium cruciferorum valorem constituere deberent, pro uno saltem nummo Hungarico acceptentur, et erogari queant, ita ut miser miles hic ad custodiam Sacrae Coronæ destinatus in tanta confusione numismatis, tantaque annonae caritate, non amplius, quam unius floreni stipendio per mensem servire cogatur, quæ difficultas clementissimo Imperator, quanta in omnium nunc rerum caristia esse possit, Sacratissima Caesarea ac Regia Majestas vestra colligere potest, et, nisi per Majestatem vestram civitati huic Posoniensi sic aliis, quorum interest acceptatio pecuniæ Majestatis vestrae grossorum trium cruciferorum, integro suo justo valore demandata fuerit, impossibile erit de reliquo militem arcis hujus Posoniensis, eo ipso, cum salarium eorundem (valore nimirum nummi Hungarici) ad unius floreni solutionem coarctatum sit, stationibus, suis persistendo satisfacere posse, imo nunc quoque ad crebram no-

stram admonitionem et instantiam, non nisi hanc ipsam Majestatis vestrae superinde clementem resolutionem miles expectat et praestolatur, solutor enim per regnum destinatus pecuniam transmissam per Regnicolas, eo quo valore percipit, eandem et erogare potest et tenetur. Ad hæc Clementissime Imperator, cum varii et diversi rumores hostiles, non inconsultum imo utilissimum censeamus arcem istam ob conservationem summi clenodii Majestatis vestrae et Regni hujus ibidem repositi praesidio huic sufficienti diversi generis victualibus, sic aliis rebus necessariis prospicere et providere, ut suo tempore, postulante ita recessitate, nos conservatores Sacrae Coronæ cum officialibus nostris et militibus nostris, temore juramenti nostri, pro virili, omnibus, quæ ad conservationem loci hujus spectare videntur, constanter satisfacere queamus et possimus. Nos de reliquo clementi Mattis Vestrae gratiæ commendantes, clemens responsum primitus expectando Posonii, die ultima Augusti. Anno 1623.

Sacratissimæ Caesareæ et Regiæ Majestatis Vestrae Humillimi Servitores

Stephanus Pálffy m. p. Paulus Appony de

Nagy Appon m. p.

Külezim: (külön borítékon) Sacratissimæ Romanorum Imperatoriae ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ etc. Regiæ Majestati etc. Domino Domino Clementissimo.

Viennam.

(Eredetiről.)

VIII.

Bethlen Gábor fejedelem utasítása Kamuthy Farkas, Kassay István és Bornemissza János Bécsbe küldött követei számára Besztercebánya 1624. jan. 12.

INSTRUCTIO

Pro Spectabili et Magnifico Volfango Kamuthi de Szent László Consiliario nostro et Comite Cottus Thordensis ac Capitaneo Sedis siculicalis Udvarhely, nec non universorum Siculorum nostro Generale, Item Generosis Stephano Cassay de Colosuar per Regnum nostrum Transylvaniæ Prothonotario et Joanne Bornemissza de Szendreo, certorum militum nostrorum Capitaneo et Consiliariis ad tractatum pacis cum Sacra Caesarea Regiaque Majestate expedi-

tis Commissariis nostris Anno Domini Millesimo Sexcentesimo vigesimo Quarto, die decima secunda Januarii facta.

Ez mostani fen való hadakozásoknak veszedelmit akarván, Istennek segítsége velünk lévén, Nemzetünknek megmaradására nézve mentől alkalmatosb és jobb mediumok által leszállítani, semmit inkább előttünk viselni nem akarunk, minthogy azt állandó és örökös békeséggel termináljuk. És ez okon római császárral ő felségével iamét újabb tractatust akarván elkezdni, annak mint ilyen nagy és mind magunknak mind pedig nemzetünknek megmaradásában járó derék dolognak véghez vitelére ő kegyelmeket választván és expediálván. Noha tudjuk azt, hogy eleitől fogván való nagy és derék experienciákból elégséges állapottal edoetusok, mindazáltal hogy pro uberiori informatione ez előttök álló dolgokban ez alatt megírt módok szerint procedáljanak, tőlök kegyelmesen kívánjuk.

I. Elmenvén azért tőlünk szükség ő kegyelmeknek utjokat úgy rendelni, hogy mind alkalmatosságok fogyatkozás nélkül meglegyen, mind pedig az mennyire lehet, az induciáknak rövid idejéhez képest felettebb való késedelmek utjokban ne történjék.

II. Palatinus urammal, hogyha kívántatik mentekben szemben lenni, az idő és az alkalmatosság megmutatja mihez kellessék magokat ott szabniok, melyhez képest az mi legillendőbb és alkalmatosb pro sua discretionem abból ő kegyelmek azt követhetik.

III. Az commissiónak helyére érkezvén, az mint ő kegyelmek sok és nagy experienciákkal efféle dolgok felől eléggé informatusok, noha az időtől és az ott való állapotokból is magoknak elegendő informatiójuk lehet mint kellessék az előttök álló dolgoknak kezdetiben procedálniok, mindazáltal hogy ebben mindenek felett az magok részéről, az mi fejedelmi méltóságunkat előttök viselvén, mindenben az illendő és legalkalmatosb módokat kövessék, azt ő kegyelmektől kívánjuk.

IV. Ha kikkel illik és méltó leszen, minnek előtte az tractatushoz kezdenek szemben lenni, annak is pro sua discretionem legalkalmatosb és szükségesb módjait megláthatják, melyben az mi illendőbb azt is kövessék.

V. Noha azért ítiljük azt, hogy császár részéről is palatinus által eddig való intimatiókhöz képest nem leszen halasztása az tractatus elkezdésének, de hogyha vennék eszekben annak sokáig való haladását, szükség méltó és igaz okokra nézve, mentől illendőbb módoknak felkeresésével urgeálni, és azon is lenni, hogy ott az

időt haszontalanul nem töltvén, mentől hamarább előttök álló dolgokhoz hasznosan kezdhessenek.

VI. Az mi privatim illeti azokat, melyek ez dolgoknak conciliálásához szükségesek, abban ő kegyelmek között az kinek parancsolatunkból incumbal, suo modo et ordine procedálván; Istennek szent áldásával az jó békeségnek tractatusához az mikor fognak mivel az mindeneknél nyilván vagyon, hogy az mikor az nagy dolgoknak lecsendesítésében és fejedelmeknek egymással való megegyezésekben akár micsoda mély ítéletű emberek fáradtak is, de hogy ha haszonnal akarták igyekezeteket véghez vinni, egyebet fel nem találhattak, hanem tranquillis mediis igyekeztek az dolgokat promoveálni, holott az expostulatiókkal való contentiók semmit egyebet ez féle dolgokban magokkal nem hoznak, hanem csak haszontalan irritatiókat mind az két fél között, melyek az derék dolgoknak előmenetelében is igen sok károkat szoktak tenni; hogy azért ez féle dolog eltávoztassék, szükség ő kegyelmeknek, in primo Tractatus introitu ebben módot keresni, és azt a császár részéről való commissariusoknak intimalni, hogy mivel ezeket a fen levő motusokat le akarván csendesíteni, mind az két félről az jövődöbeli állandó békeségnek utját kell csak felkeresni, ez okon az elmúlt dolgok felől való sok expostulatiókat utrinque hátrahagyván, az melyek semmi hasznót, hanem inkább az tractatusnak jó processusában kárt tehetnek, csak ad meritum et fundamenta totius rei et Tractatus igyekezzenek menni, hogy így mind az egymás között való alkuás rejectis contentiönibus jobb móddal procedálhasson, mind pedig az tractatusnak is Isten segítségével annál hamarabb jobb vége lehessen: ezt mindazáltal egy kövessék, hogyha az más félről okot reá nem adnak, mert in eo casu igaz ügyünket és méltóságunkat oltalmazniok szükség.

VII. Elkezdvén azért az tractatust, mivel főképen nemzetünknek jövődö megmaradására illik mindenek felett vigyáznunk; legelőben is az országnak előbbi szabadságának minden részeiben és az tizenhét conditióknak megtartását hogy proponálják, szükség, melyeknek observálására, hogy ez tractatusnak is Isten jó végét adván, ő felsége diplomájában kötelezze és ígírje magát kívánjuk és hogy az idegen nemzetnek ez országban behozása felől is azon előbbi végezésék minden punctjaiban observáltassanak, úgy, hogy a securatiója szerint ő felsége ez mostani motusok alatt behozott

idegen népet is az országból mindgyárást kivítessse. Mely dolgot nem is posthabedlhatjuk, mivel erről mostani Nagy Szombatban létünkben az statusok nálunk igen serio instáltak.

VIII. Beljebb lépven ezekután az tractatusban, mivel mind az egész világ előtt nyilván akarjuk azt tenoi, hogy mi nem aliqua fines ulterius proferendi et nimia regnandi cupiditate indultunk ez kedvtünk ellen való fegyvernek felvételére, hanem szükségesképen kényszerítettünk jövődöbeli veszedelmünknek eltávoztatásáért oly mediumokhoz nyúlni, melyek elkerülhetetlenek voltak, de sem fáradságunkat, sem költségeinket, ez expeditiónkban is nem egyéb végre akartuk fordítani, hanem csak az szent békességnek minden akadály és idegen magyarázat nélkül való megszerzésére; itt ez aránt szép csendesen et absque contentione előszámlálhatják ő kegyelmek mennyészer találunk császár ő felségét meg, és instáltunk azon, hogy az niklspurgi végezesek ellen esett sok és nyilván való fogyatkozásokat ő felsége remediálja és effectuáltatni parancsolja. De sokszori megtalálásunk után, semmit nem impetrálhatánk, sőt ad extremum mikor vártuk volna az ő felsége írása szerint hozzánk bocsátott internunciussal által való satisfactióját, abban is igen frustaltattunk, de mind ezek is meglevén, hogy semmit ez dologban az mi részünkről hátra ne hadnának, ez beszterezébányai városban való commissionnak is consentiálánk. De mikor vöttük volna eszünkben, hogy semmi derekas dolgot itt is nem nem végezhetünk, egyebet annál tovább nem eslekedhetünk, hanem az mely dolgok akkor előttünk voltak, azokban kellett előbb mennünk; mely dologban mivel hogy ő kegyelmek közül interessatusok voltak, és igen jól tudják az dolgoknak minden processussait, az mik ehez szükségesek azokat bővebben is declarálhatjuk.

IX. Ezeket ez szerént elkezdvén és az dologban ezek után még is tovább menvén megmutogathatják azt, hogy noba violatis conditionibus pacta etiam violata esse minden regulák szerént nyilván vagyon, és ez okon az elébbi végezeseket mind hátrabagyván, méltán újabb tractatust kezdeni kívánhatnánk; de hogy ebből is mind császár ő felsége, mind pedig egyebek eszékben vehessék, hogy mi semmin nem egyeben, hanem csak az állandó békességnek megszerzésén igyekeztünk, most is pro fundamento az niklspurgi végezeseket vettjük fel. Ez is állván előttünk, hogy ez beszterezébányai tractában mind az két részről az békesség tractatusának

átja fenbagyatván, egyik félről sem abrumpáltatott; kívánjuk azért azt, hogy az mely difficultások azokban interveniáltak, és ezekre az motusokra méltó és igaz okot adtak, azok teljességgel complanáltassanak, és egy igaz értelemre hozassanak. Annak felette hogy ez után Isten az egyességet köztünk megadván, semminemű okok az jó békességnek felbomlására fen ne maradjanak.

X. Legelsőbben azért az mi az niklspurgi végezesek ellen esett difficultásokat illeti, az simplex donatióknak revisióját, az mint az diplomának articulusiban inseráltak volt, mi az minthogy egyebet az mi részünkről mindeneket, úgy ezt is effectuálni igyekeztük, és bizonyos commissariusinkat is küldvén az végezett helyre, azok egy ideig ott várakoztak is, de az ő felsége részéről semmi commissio nem expediáltatván, az a dolog is csak posthabedlaltatott, és mindenektől absque ulla revisione az simpliciter donált jószágok elvételtek. Minthogy azért az diplomában végezett articulusok ellen interveniált nyilvánvalóképen ez dolog is, kívánjuk azt hogy az kiktől az fele jószágok simpliciter et absque ulla authentica revisione elvételtek, in integram restituantassanak, és juxta patetorum articulos, bizonyos terminus alatt revideáltassanak és ugy exequaltassanak.

XI. Az mi az inseribált jószágoknak dolgát nézi, azt ő kegyelmek miben légyen igen jól tudják minden részéből, melyből nem akarván semmi uton az diplomának articulusa mellől recedálni, egy szóval csak azt kívánjuk, hogy az, juxta sensum conclusionis effectuáltassék, és valakinek mi jószágokat inseribáltunk, azoknak az inscriptio megadassék, nemcsak azoknak pedig az kik minékünk az jószágokért in publicas Regni necessitates kész pénzt adtak, hanem az kik az szükségnek idején szolgálván, fizetésekben nekik adóssa maradtunk, és nem lévén az országnak semmi egyéb publicum aerariumja, jószágokat kellett nekik inseribálnunk; annak felette az kik magok költségén vitélő népet tartván, az ország oltalmára, in refusionem expensarum jószágokat kellett azoknak is impignorálnunk. Ez féléknek egyképen lévén állapotjuk, hogy az kiktől elvételtek eddig absque refusione summae jószágok is megadassék, és summa Inscriptionis épen refundaltassék és az jószág tőlök ugy reocupáltassék.

XII. Ezekután az mi illeti az ötven ezer rénes forintnak esztendőnként való aláküldését, mivel az is eddig nem effectuáltatott,

nekünk pedig nagy költségünkkel kellett ez idő alatt is az országnak végházait tartanunk, hogy mind az két esztendőre való rendelt summa megadassék, kívánjuk. És hogy ezután ne halasztassék, hanem az végezés szerint minden esztendőnként megküldessék. De ez aránt ő kegyelmeknek ezen kell instálniok, hogy ne ex contributionibus Imperii, hanem az Magyarországnak levő bányák jövedelméből adassék ezután az az ötven ezer rhénes forint meg, és az az clausula is elhagyassék, hogy ő felsége maga emberét küldje alá, az ki az vitézlő rendnek fizessen, hanem csak mi kezünkben assignáltassék, és mi az végeknek intertentiójára elegendő gondot viselünk belőle, holott a nélkül is redjok való költségünk azt sokkal feljebb haladja.

XIII. Az végházak építését is az mi nézi, az mint arról is niklsburgi tractatusban, arra való gondviselés is az ő felsége részéről eddig praetermittaltatott, noha ő felségét felőle sokszor requiráltuk; azt is azért ő kegyelmek urgeálják, declarálván micsoda utolsó pusztulásra jutottanak az országnak végházai, melyre igen méltó is gondot viselni: de ha ő felsége módját azoknak építésekben nem láthatja, az mint immár magunkat egynehányszor declaráltuk, aestimáltassék az építés, és az summa véle augeáltassék, mi készek leszünk mind költségünkkel, mind pedig egyéb munkáinkkal, abból is, az országnak szükségét subleválnunk. Mely dolog mivelhogy az előtt is ő kegyelmek előtt forgott, és tudják minden circumstantiát, ahhoz szabhatják mindenből magokat.

XIV. Estek az előtt az niklsburgi végezesek ellen idegen fogatkozások is, hogy az kik az mi szolgálatunkra akartak császár ő felsége részéről jöni, azok prohibeáltattak, hogy azért ezután az ne történjék, abból is ő kegyelmek az előbbi végezeseket, hogy ezután fogatkozás nélkül megtartassanak, urgeálják.

XV. Ecsed dolgát az mi illeti, mivel az előtt igen gyenge állapottal látszott lenni az felőle való végezés, azon legyenek, hogy ő felségtől Jure perpetuo impetrálják, és az diplomába inseráltassák.

XVI. Az oppoliai és ratiborai berezgségek is hogy az előbbi végzés szerint maradjanak, azt ne praetermittálják, és igen serio instáljanak is, hogy az békeség meglevén, minden haladék nélkül kezünkben resignáltassanak és minden kárunk cum usu et fructu ejus temporis a quo occupati fuere refundáltassék. És hogy az pénz-

nek verése mi számunkra mint eddig, úgy ezután is szabadon megengedtessek, és az mely jószág Csachországnak ígértetett volt az felől való donatioja és assecuratioja császárnak in priori vigore megmaradjon.

XVII. Az Tiszán innét való dézmáknak és legfőképen az egri káptalannak dézmái állapotjáról, mivel tudjuk hogy questio moveáltatik, az mint ő kegyelmek immár értik az dolognak minden módját az szerint agálják is; declarálván, hogy mi az végezesek ellen, ebből is semmit nem eselekedtünk ez előtt is, hanem az minemű jussok az magyar királyoknak az dézmáknak árendálásában volt, csak azont követtük, melynek limitatioja és minden processusa az Scepesi Camera archivumjában feltalálattván abból világoson kitetszik; de ha az árendát fel nem akarták venni, nem egyének hanem csak magoknak tulajdonítsák, ha mi károk abból következett. Ezután is azért csak azont akarjuk belőle követni, és az előttünk való fejedelmeknek jussokkal akarunk is ebből élni.

XVIII. Elhittük hogy az előbbi módot követvén az sok privatus emberek haszonatlan panaszt is nem praetermittálják, melyekre mind mit kellessék ő kegyelmeknek felelni annak magoknál az ítéleti, holott forgottak ez előtt is azok mind előttünk, és in scriptis exhibeálván is, azokra tavaly resolváltuk volt is magunkat császár hozzánk bocsátott internenciusinak, melyeknek páriai mind ő kegyelmeknél lévén, ahhoz tudják abból magokat szabni.

XIX. Az mely huszezer forintot az tatárok contentálására ő felsége az niklsburgi békeségek véghez meneteli után deputált vala minékünk, az itt fen való vármegyéknek restantiaiból, és mind ez ideig is semmi abban nem administráltatott kezünkben, azt is ne praetermittálják urgeálni, hanem arról ugy concludáljanak, hogy nekünk minden haladék nélkül az az summa refundáltassék.

XX. De Judicibus Regni ordinariis az mint az niklsburgi végezesekben concludáltatott volt, mivel azt méltóságunk ellen látjuk lenni, hogy az mi ditióinkban nekünk judex ordinariusunk ne legyen, azon legyenek, hogy az az articalus reformáltassék in ea parte, és az inseráltassék, hogy salvum legyen nekünk is judex ordinarius constituálnunk az mi ditióinkban, az mely legitimum mandatumokat az mi nevünk alatt, kiadhasson; annak felette, hogy egy directorunk is legyen. igen méltónak ítéljük, az mely az ottavakon az mesterrel együtt az törvényben leüljön, és azoknak voxok is legyen,

Mivel hogy ha az mi ditióinkban, bona, per defectum seminis et per notam infidelitatis ad Regni Coronam devolvenda az mi collationokban vagynak, igen méltónak ítéljük, hogy erre nézve, mi is Judices ordinarios, pro nostra parte constituálhassunk.

XXI. Ezekben mentől jobb alkalmatossággal és haszonnal procedalván ő kegyelmek, pro sua discretione azt mutogassák ezek után meg, pro habilibus et aequis rationibus, hogy minden előttünk való eszes és okos fejedelmek, az kik birodalmoknak békességes és csendes megmaradásán, és azoknak romlásoknak és utolsó pusztulásoknak eltávoztatásán igyekeztek, legelsőbbben is azt keresték fel, hogy az melyek arra okot adtak, azokat teljességgel tollálják, így ő felsége is látván azt immár és ez mostani békességnek végezése után experienciából eszében vévén, melyek legyenek azok az köztünk való békességnek felbonszásának okai, szükség ő felségének úgy remedialni, hogy ez után ez bomlások eltávoztathassanak, és az szép csendesség és egymás között való egyesség megmaradjon.

XXII. Megítélheti azért azt ő felsége mennyi okot adjon az visszavonásra és gyűlölségre, az egymáshoz igen közel való derekas praesidiumnak, annak felette két féle tisztviselőnek tartása, mely dolgokból semmi egyéb nem következhetik, hanem csak ellenkezés és észveszés, melyekből az sok egymás ellen való panaszok és vádlások támadván, az fejedelmeket is azok semmi nem egyéb, hanem egymás ellen való ellenkezésre gerjesztik. Így Eperjes és Kassa városi egymáshoz igen közel lévén, nekünk is az mi részünkről Kassán derekas praesidiumot kell az régi való szokás szerint is tartanunk, annak felette fő tisztviselőt constituálnunk. Ő felsége az előtt bizonyosan tudtuk Eperjest akarván praesidiumját derekasan tartani, és generalísának is residentiáját ott constituálni, miképen lehessen hogy ilyen közel két generalis és két derekas praesidium egymással békével megalkhassék, maga ő felsége bölcsen azt megítélheti, holott ezek nem egyebek hanem csak semina dissensionum et publicae pacis turbandae rationes lennének. Mi szükség legyen pedig ő felségének praesidiumot és generálist Eperjesen tartani, okát annak nem láthatjuk holott sok és derék okokra nézve, mely annak az földnek közönséges megmaradására valók, nekünk elkerülhetlenképen praesidiumunkat és generálisunkat kell Kassán tartanunk; annak felette annak az városnak és körülvaló vármegyének sem ítéljük oly nagy hasznát, melynél nagyobbra ne kelljen ő felsé-

gének az közönséges békességnek megmaradását böcsülleni; méltó azért, hogy ő felsége bölcsen ezeket meggondolván, accomodálja is ebből, ez alatt kívánságainkhoz magát.

XXIII. Annak felette azt is ő felsége meggondolhatja mi csoda legyen Ungvármegye, tudniillik teljességgel az mi birodalmink között szorítva körül vétetvén Bereg és Zemplini vármegyéktől, ez képen Torna és Gömör vármegyék is Abaujvár és Borsod vármegyék között, melyek így lévén, untalan az sok mód nélkül való veszekedéseket és illetlen panaszokat kell nekünk is hallanunk, melyekkel ő felsége is és utána valók mindenkor terheltetnek. Hogy azért ebből is ez eltávoztassék és semmi veszekedésre való alkalmatosság ne adathassék, ebben is ő felsége igen jó és az közönséges békességnek megtartására hasznos mediumot találhat fel.

XXIV. Mindezek felett minemű helyen legyen Szendrő ő felsége jól tudhatja, tudniillik az mi birodalmunkban, úgy mint Borsod vármegyében, az mely az elmúlt niklspurgi végezések után ő felsége számára lévén, semmi nem egyéb, hanem teljességgel lapis offendiculi volt, és sok veszekedésre és egymás közt való háborúságra adván okot, annyi hasznát ő felségének abból is nem láthatjuk, melynél sokkal több kár az közönséges békesség ellen ne következne. Igen méltó azért ezt az nagy és fő okot is elvenni, és ebből is az jó békességnek megmaradását az ő felsége részéről követni.

XXV. Melyben bizonyosabb mód ez, hogy nyilván lévén az, hogysem igen nagy hasznai, sem valami hasznos jövedelmi ő felségének ezekben az előszámlált helyekben és vármegyékben, nem lévén olyak, melyekre valami nagy tekintetnek kellene ő felségének lenni, ez négy vármegyét tudniillik Sároost, Ungot Tornát, és Gömört Szendrővel és ezekben lévő városokkal együtt, ő felsége az előbbi nekünk engedett hét vármegyékhez adja, melyből ő felségének semmi kára nem következhetik, sőt haszon az lészen, hogy minden veszekedésre és visszavonásra való okok mind az két részről tolláltatván, evvel ő felsége állandó és örökös megmaradó békességet szerez.

XXVI. Ezeket az feljül előszámlált dolgokat, így igyekezzék ő kegyelmek proponálni, et ea cum declaratione számlálják elő, hogy mi ezeket ő felségétől nem úgy kívánjuk, hogy ebből azt ítélhessék, hogy directe csak ditióinkat akarnók terjeszteni, hanem az közönséges jóért és csendes békességnek megmaradásáért akar-

juk ezeket az bátorságos mediumokat felkeresni; ratióit is ő kegyelmek ennek úgy megmutogassák, hogy directe csak az jó békeségnek megmaradására való igyekezetünket vehessék eszékben.

XXVII. Ebben ez szerént procedálván ez dolgokat igen is urgeálják, és minden módon azon igyekezzenek, hogy ezeket kívánságunk szerént in effectum vivén concludálhassák is úgy, hogy ezek az vármegyék az városokkal és Szendrővel együtt nekünk enged- tessenek.

XXVIII. Hagyha azért sem magunk declaratióinak annyí efficatioja nem lehetne, sem pedig több ratióink nem fognának hasznalni előttök és semmit az niklsburgi concessióknál többet nem obtineálhatnának semmiképen, in eo casu tandem ő kegyelmek, per tacitum protestationem declarálják, hogy mi ezeket nem annyira az haszonra nézve, mint az szent békességnek állandóbb voltáért, és az veszekedéseknek occasionek eltávoztatásáért kívántuk. De ha ő felségének annyi tekinteti nincsen semmi helyes ratióinkra, és feljebb becsüllí az békességnek csendességénél és állandó voltánál, azoknak az vármegyéknek igen kevés hasznokat, maga bölcsen megítélbeti ezután is abból mi következessék, holott mi semminek okai ne legyünk, hogyha ezután is újabb veszekedések fognak támadni, és újabb difficultások és panaszolkodások emergálnak, mi avval is megmutatjuk, hogy nem egyébhez, hanem csak az állandó és örökös békességhez vagyon kedvünk, mivel ő felségének annak jövőendő felbomlására való okait is világosan megmutattuk.

XXIX. Minden dolgok felől bennünket ő kegyelmek gyakorta tudósítsanak, és mind az tractatusnak kezdetit, processusát és egyéb circumstantiait értésünkre adják, hogy így az dolgokat mind érthessük, mind pedig őket in tempore mindenekről informálni tudhassuk.

XXX. Hogyha pedig a tractatusnak annyára való haladását fognak eszékben venni, hogy az indutiáknak expirálásáig véghez nem mehetne, azoknak tovább való prolongálásáról penes plenipotentiales a Nobis Eisdem datas, tractáljanak és mentől alkalmasab és jobb terminust lehet az dolgoknak folyásából ífletet vévén concludáljanak.

XXXI. Az harminczadok dolga felől is igyekezzenek oly jó és hasznos módok alatt való végezést tenni, hogy valami inconvenienciák ezután azokból is ne emergáljanak, hanem azt kövessék az

mit magunknak és birodalmunknak legjobbat és hasznosbat ez dologból feltalálhatnak.

XXXII. Mivelhogy az közönséges igazságnak is utja az, hogy az fejedelmek között való egyesség meglévén, az alattak valók is annak árnyéka alatt csendesen nyughassanak, ez okon kívántatik, hogy az mely egymás ellen való akár mi névvel nevezendő dolgok, utrinque akár micsoda rendektől, medio hujus ultimi motus perpetráltattak, azok is teljességgel sopiáltassanak, és arról in perpetuum egy generalis amnytia concludáltassék. Ezt is azért ő kegyelmek ne posthábeálják, hanem az végezesek közzé inacráltatván, in effectum is deducálják.

XXXIII. Az jószágok contentatióinak módjaira mikor mennek, az Turzó Györgyné asszonyom dolgában intercedáljanak, az szépesi káptalan jószági iscriptici felől, melyet mi negyvenezer forintban inscribáltunk volt szegény Turzó Imrének, holott saját maga költségén ezer lovast tartott, az ország akkori szükségére, mely summat ő felsége igen könnyen reconpensálhat az asszonynak az bicsai jószágára inscribálván.

XXXIV. Az jagendonffii herezegnek is hogy császár egy liber salvus passust adjon, mely mellett minden bántás nélkül az ő felsége birodalmin az brandenburgi elector ditióban által mehesen instáljanak.

XXXV. Azonképen az báró Hoffkirker dolgában is mi nevéünkkel igen serio intercedáljanak, és azon is legyenek, hogy jószági megadatván személyének is császártól gratia adassék, melyről való associatióját ő felségének igyekezzenek azon, hogy neki meg is hozassák.

XXXVI. Egyéb dolgokból is, valamit mi nekünk leghasznosb- nak és ez mostani állapothoz szükségesbnek ítélnék, mindenből azt kövessék, melyet pro sua discretionem úgy mint eleitől fogva nagy és derék dolgokban forgott emberek mit hozzon mindenből az alkalmatosság megítélhetnek, melyet hogy nekünk tartozó hűségek és kötelelességek saerént cselekedjenek is, kegyelmesen tőlök kívánjuk. De reliquo Eisdem benigna propensi manentes

(P. H.)

Gabriel m. p.

Stephanus Kowáczoey

Cancellarius m. p.

(Eredeti a fejedelem aláírásával s nagy pecsétjével ellátva.)

IX.

Titkos utasítás Kamuthy Farkas számára Czeccilia Renata főhercegnő kezének megkérése ügyében. Besztercze-Bánya 1624. január 11.

Secreta quaedam Magnifico Wolphgango Kamuti intimo nostro Consiliario intimata in Anno 1624. die 11. Januarii Novizolii.

Nem akarván semmi elől járó intéseket ez írásunkban tenni, holott az ő kegyelme mi hozzánk való igaz hűségében tökéletesen megnyugodtunk, kezdünk directe az dolgokhoz.

Isten felvivén ő kegyelmét Bécsben, mivelhogy magyar úr nélkül, ha akarnánk is, talán nem volna jó a illendő ilyen hazánk javára nézendő nagy dolgokat tractálni, annakokáért tudván az érseket császár kedvében lenni, ha jónak ítéli ő kegyelme, sub maxima rosa communicáljon vele minden dolgokat, de mégis először igyekezzék végére menni állapotjának, és ha az mi opinionok szerint találja ő kegyelme, úgy közölje az secretumokat vele, de írásban semmit be ne adjon.

Minekeltötte pedig császárnál audientiája lenne ő kegyelmének, annakeltötte végére menjen, minemű módot kellessék observálni a követni az szemben lételekben, kívül kellessék előbb szemben lenni, kiket szükség salutálni, ennek talán azért szükség lenni, hogy ha per errorem ha mit kedvek ellen találna cselekedni is, azt ex studio cselekedni ne tulajdoníthassák s magyarázhassák.

Az mi pedig az dolgokat illeti, nem szükség ezaránt semmi ékesgető szókkal élni, és sok exemplumokat elő recensálni, mert minden állapotok magokban igen nyilván valók, hanem szükség mindjárt lépniük az dolgokra.

Eleitől fogva az keresztyén országok és fejedelmek között uralkodott nagy visszavonások minemű nagy veszedelmeket hoztak legyen, és mely nagy birodalmakat elfordítottak, semmivé tettek, bizonyosság erre semmi nem kell, mert az fényes napnál is nyilvánban valónak mondhatnánk talám.

Az felséges úr istennek kegyelme providentiája által nemzetemnek szabad választásából mikoron én az én kicsiny mostani állapotomra hivattattam s választattam volna, elmémet gyenge discursusim által fárasztottam abban mindenkor, miképen szerezhessen az én hazámnak, nemzetemnek egy állandó, tökéletes békességet; tudván pedig nagy hatalmas fejedelmek között való forgását országomnak, consideraltam nagy erejét a töröknek, és attól körül való vétetését hazámnak, arra nézve kényszeríttettem kedvét keresni; de másfelől viseltetvén az keresztyén affectustól, ügykeztem igaz sinceritással abban, miképen az ő felségek jó akaratját és protectióját magamévá tehessem, nem is munkálódtam fejedelemségemnek kezdetitől fogva semmiben úgy, mint az egyben, tudniillik, hogy én az felséges austriai házat igazán magamévá csinálhassam, mely én ügykezetemnek igaz voltát egynehány rendbeli követségek által való actáim, oblatioim bizonyítják; de nem tudom minek tulajdonítani, hogy minden én jó igyekezetim rejciáltattak, és soha kedvesek nem lehettenek, sőt fejedelemségemnek exturbaltatásában mennyit fáradtanak legyen az jó emlékezetű Mátyás császár ő felsége tanácsi, Homonnai Györgyöt, Radul vajdát többekkel együtt mint promovealták, érsek uram ex fundamento jól tudja, mert ő kegyelme azokban az dolgokban talám interessatus is volt néha; igaz okairól azért ha gondolkodnánk, nekem úgy tetszik, hogy az sok hamis informatiókat mondhatnánk, és csak talám egy ilyen ratióból emergaltattanak, mivel némely embereknek ő felsége ott alatt levő tisztviselői közül nem volt igyekezetek szerént való uraságok állapotjának megfelelésére való értékek, s nem találtak hertelen egyéb utat, hanem hogy ő felségeket én felőlem sinistra informatiókkal terheljék és teljességgel abalienálják, másokat promovealjanak, kik után remélhettenek volna magoknak hasznokat, de az olyak (akárkik legyenek) nem gondolták meg az ő gonosz intentumokból minemű veszedelmes állapotok következhetnek, és uroknak tartozó hűségekről, az igaz szolgálásnak hivataljáról talám ugyan nem elmélkedtenek, és a mi ezeknél nagyobb az istennek igazsága talám eszekben sem jutott, mert ha ő felségeknek igaz tökéletességgel akartak volna szolgálni, egy keresztyén felebarátjokat is nem kellett volna az ő felségeknek való szolgálattól abalienálni, kiváltképen olyat, a ki talám egy országnak statusival együtt akarmely nagy authoritású

és értelmű úrnál is tempore necessitatis többet tudott volna ő felségeknél szolgálni.

Mikoron ezeket bizonyosan ilyen igazaknak comperialtam és valóságosan eszemben vöttem, hogy nem kedves nekem sem személyem, sem igaz sinceritással való oblatiom, akár mint ügykezzem is azon, nem volt mit tennem, hanem kényszerítetttem magamnak aemulusim ellen protectort keresnem, ez az oka, és bizonyára semmi nem egyéb hanem ez, hogy én országgommal együtt az török barátságával éltem, akarki mire magyarázza, de ennél egyéb oka nem volt, nincsen s nem leszen ezután is, mert ha néminémüképen szolgálunk másnak kellene is, hiszem nem vagyunk oly bolondok, avagy pogányok, hogy meg nem tudnánk gondolni azt, hogy jobb istennek szolgálnunk, hogynem ördögnek; de mikoron láttuk szemecinkkel, és nem másokon, hanem mi rajtunk erdélyieken történt ez meg, hogy jámbor szolgálatunkért, vértünk hullásaért Rudolphus császár ő felsége idejében, nemesak substantiankat, kicsiny értékünket fosztották el, hanem életünkkel együtt minden szabadságunkat is elfogyatták, az profoszok öllel hordották be az istrángokat, és az urak, nemes népek előtt (kiket egy palotában berekesztettek) lehányták, s a kiket akartak közülük, nyakon kötözték, felaggatták, ne csudálja senki tehát, ha az erdélyiek idegenek voltak ő felségektől eddig. Én pedig mikoron ezt az idegenséget (melyet még akkor vöttem volt be az erdélyi statusok) mikoron nagy sinceritással ügykezném elméjékből, szívekből gyűkerestől elvethetni, szintén akkor rejiciáltattam ő felségektől; nem mondhatja azért senki méltán felőlem s nem kárhoztathat senki igazán engemet törökkel béllelt nevezet alatt, mert bizonyítom az istennel, hogy én is igaz keresztyén embernek tartom magamat, de erővel és nem különben, mint az szőlőből kisajtolni az mustot hogy szokták, én belőlem is az keresztyénségtől való idegenkedésemet, mert én is örömelebb társalkodnám a keresztyén fejedelmekkel, hogysen mint az pogányokkal; de ezt ebben bagyván, ő kegyelmének juttatjuk ezeket elméjében csak azért, hogy ha mikor mit ezekben elő kelle-tik hozni, a mit illendőnek lát közülük pro ratione temporis élhessen velek, a mit elhagyni bennük akar, maga akaratjára hagytuk, mivel ezeknél több és talám hasznosabb avagy erősb ratiókkal is élhet, mert eleitől fogva minden dolgokban jelen volt.

Mikoron ennyi veszedelmes meglőtt dolgokról szívem keser-

gésével gondolkodnám, egyebet nem találok ezekben vékony elmém-ben, hanem ezt, hogy ha ezek az nagy visszavonások az keresztyén országokban mégis tovább continuáltak, teljességgel utolsó veszedelmek következnek és az pogánynak birodalma neyekedik ezekkel.

Látván ezt is, sőt ugyan megtapasztalom, hogy ha az úr isten az ő felsége szívét az én velem való meggyezésre vezérle, még mindezek az veszedelmes állapotok remedialtathatának, s minden mostani gyűlö(1)ségek az embereknek szívekből kivettethet-nének, az ő felsége birodalma előbbeni virágozó boldog állapotra szállhatna, mi is istennek kegyelmes gondviselése által talám esen-desen élhetnénk.

De ehhez mivel nagy confidentia kívántatnék, különben lehetetlennek látom, hogy az accorda meglehetne, mivel mostan engemet tartnak ő felségek legnagyobb ellenségeknél, s talám török-nél is gonoszabbnak, az az opinio pedig ha vagy, talám abból vert ilyen fészket, hogy törökkel kényszerítetttem barátkozni.

Az confidentianak megcsinálására nem látok, sem találok jobb fundamentomot, mintha az török barátságával ne éljek, mely noha igen nehéz sok okokra nézve, de hogy ő felsége és minden keresztyén fejedelem elbíhesse én felőlem azt, hogy én nem az vágyok a minék engemet pronuntialtak eddig, nem rettegem az törökkel való igaz köteles barátságomat megvetni, és én is nem különben hanem mint akarmely keresztyén fejedelem s ország, csak színnel és nem színnel mutogatnom neki holmi kedveskedést, azt is csak addig a míg ő felsége kedve s akaratja leszen, valamikor ő felsége kívánja én tölem ellenek való fegyverfogásomat, azontúl kész leszek én is az én kicsiny erőm szerint ő felsége mellett azok ellen való igaz szolgálatomat az keresztyénségnek megmutatnom, csak láthassam és érthessem az olyan intentumnak (ha mikor az lenne, és addig élhetnék) oly fundamentomát, mely által én is bátorsággal az én hazámat statusival együtt, annak az szerencsének alája boesáthassam, alioquin elhittem jó reménységgel, hogy ő felsége is Erdélyt benne valóival együtt az pogánynak rabsága alá való jutásával, semmi lehetetlen dologra nem kényszeríti.

Én ezt vékony értelmem s opiniom szerint legnagyobb dolognak tartom ezért, mert ezt minden ember látja, hogy én eddig a török barátságával, jó akaratjával munialtam fejedelemségem állapotját isten után és mivelhogy az körülöttünk való szomszéd országok,

fejedelmek császárral való conjunctiojokra nézve minékünk nem segíthetnek, arra nézve azt gondolhatom, hogy császár s utána valók teljességgel azt hiszik én felőlem, hogy a törökkel való szövetségemet én senkihez való bizodalomért, barátságomért avagy keresztén affectusomért meg nem vetem, mely opinio és hitel ha szintén valakikben volna is, hogy azok semmivé tétessenek, és elméjükből kivetessenek, arra nézve offerálok és declarálok magamat így ő felségének, hogy tudniillik ilyen nagy fundamentomot is kész vagyok elrontanom, azért hogy hitelt szerezhsek ő felségéknél személyemnek és országombeli hűeimnek.

Ehhez többet is kész vagyok mutatni, ilyeneket tudniillik mivel hogy kiváltképen ő felsége fejedelemségének idejében kezdenek találtatni olyak az Magyarország statusi közzül, kik religiojokat, szabadságokat, némelyek jószágokat, némelyek életüket féltvén, ő felsége ellen nem kiesiny dolgokat indítani készek voltak, a mint azt immár ő felsége experialhatta, hogy ezután semmi afféle dolgok ne történhessenek, senkinek ansa, materia, occasio se adassék, kész lesznek abban is ő felségének oly módokat mutogatni, melyek által igen bátorságossá teheti személyét és birodalmát, úgy hogy nem féltheti ő felsége se én tölem, sem Erdélytől, sem Magyarországon senkitől királyi méltóságának infestálását, sőt ha látom ő felségének én hozzám való sincerus affectusát, fáradnom kész lesznek abban is, hogy Erdélyországa Magyarországgal úgy conjungálja magát, hogy akármi időben is az erdélyi fejedelem, post decessum etiam meum, az országgal együtt nem mást, hanem mindenkor ő felségét és successorit agnoscalja fejének, megmaradván libera electioja szabadsággal együtt. Abban is fáradnom kész vagyok, hogy ő felsége maga successorának, absque ulla contentione fiát, avagy a kit kíván in regem Hungariae crealbassa etc.

Ezekhez addalom ezt is, hogyha Magyarországot az töröktől recuperálni ő felsége valaha akarja, és abban módja ha lehet, oly módokat mutogatok abban is, hogy nem annyi haddal és expensával az mennyivel ez néhány esztendőkből egymás ellen való veszekedésekben élének, hanem felényivel az egész Magyarországot négy vagy öt esztendő alatt isten segítségé által recuperálhatja.

Ihon az én részemről úgy tetszik nem tévovázó s ide amoda mutogató szók, hanem oly nagy dolgok declaráltatnak ő felségének az confidentiára, melyeket talám lehetetlennek íthetne ő felsége az

végbevételre én tölem, sőt az én felőlem eddig concipialt opiniora nézve talám nem is gondolkodott ezeknek az közöttünk eddig grasalt, saevialt nagy veszekedéseknek ilyen mediumok által való complanatio felől, hanem inkább csak az ultionak módjairól (kinek eventusa igen dubius), de én le akarván magamról rázni felőlem való sok gonosz ítéletű oponiokat, hamis híreket refutálni, im én oly mediumokat mutatok az confidentiára, melyek által ő felsége nekem nem különben bihet mint maga szívének; úgy is akarok felségének szolgálnom, hogy eddig ártalmas hadakozásim által inferalt károknál tizannyi hasznót ismerhessen én általam ő felsége, és minden injuriáknak ultioi felől való gondolatokat s intentumokat bátorsággal letehessen.

Immár kívántatnék ezekhez az ő felsége részéről is az confidentianak felállítására való bizonyos mediumoknak declarálása, láthatnám és hibetném én is el mi mellett kellene nekem is az én részemről megígért nagy dolgokat az úr istennek segítségé által in effectum vinnem.

Ha ő kegyelmének tetszik, hogy ezeket az mediumokat pro reparatione confidentiae elő recensealja, a mikor ideje leszen hozzá, akkor proponálja, és mikor mind declarálni fogja ez felül megírt nagy oblatiokat, ulterius de modalitate harum effectuationum semmit ne jelentsen, hanem várjon császár resolutiojától, lássa ő kegyelme mint fognak ezen kapni, és mint fogják magok discursusit in colloquio ezekhez viselni, igyekezzék igen ő kegyelme ábrázatokra, szavok járásaira, beszédekre vigyázni és szállásán capita verborum memorabilium egy-egy punettal consignálni in memoriali.

És ha valami kedvet találtattnak esmérhet ő kegyelme az responsiokból, illendőképén sollicitálja az declaratiókra való resolutiot, állatván azt, hogy ez ideig mindeneknek coram toto mundo engemet vádoltanak, kárhoztattanak, mely ellenkező dolgaiban ha mik löttek is, de mindenek (a mint oda feljebb is megmutatók) kedvünk ellen, kényszerítésből löttenek, mert ha oblationkat vötték volna, mi soba semmi hostilitásra okot nem adtunk volna etc. De ihon immár hogy minden opinioikat meghamisítani és totaliter én magamat az egész kereszténység szolgálatjára ő felsége mellé, sőt szárnyai alá akarom magamat kapcsolnom, consecralnom, im megmutogattam bizonyos jeleit most verbis, de factis etiam valamikor minék ideje leszen, kész vagyok comprobalnom, várom azért csak

az ő felsége declaratioját, melyből ha veheti eszében bizonyosan ő kegyelme, hogy vagyon kedvek az confidentia csinálásához, és ez mediumok által való complanálásához az difficultásoknak, úgy osztán tovább léphetik az beszélgetésben ő kegyelme.

És ha valami mediumot onnét is az confidentiara proponálni fognak, melyen ő kegyelme ítélheti, hogy acquiescalhatnánk, absque mora engemet arról tudósítson, de interim ha jó módot látna arra, hogy de matrimanio valami tractatust indíthatna, mivel az confidentiára én annál erősb fundamentomot nem látok mind a két részről, holott én ha valami olyat ennél többet fogok kívánni, annál inkább nem hiszen ő felsége, de ha az végben mehetne, úgy semmit nem kételkedhetnék.

De minekelőtte ennek az secretumnak proponálására lépnek ő kegyelme, annakelőtte felette igen szorgalmatoskodjék valami oly jelét arra való szándéknak inter tractatum eszében venni érsekkel s egyebekkel való beszélgetések között, melyből ha valami spess colligalhatna, úgy léphetnék nagyobb bátorsággal arra az tractatusra.

Sőt ha valami igen hiteles embert találhatna az belső szolgák között, kinek bátor alkalmas ajándékot ígérne, csak ott benn az hallgatózna az discursusokra, és ha mit kaphatna, ő kegyelmét edoceálná róla, fizetéssel ott is nagy dolgoknak néha végére mehet ember, ebben az dologban az a főasszony is talám fog valamit szolgálhatni, mert az bátyja, kívül mind egy, marsalk, az fia cubicularius, császárnéhoz is udvarhoz be szokott járni, talám ebben is hallhat valamit.

Ezt az secretumot ha mikor ő kegyelme proponálja, hasznait is utána recensealja, és először is ezt. Erdélyt eleitől fogva hogy magokéva csinálhassa az austriai ház, mennyit fáradtak abban közel száz esztendőitől fogva, mennyi milliókat költöttek érte, minemű nagy hadakat viseltek számtalan keresztyén vérontással, országok pusztulásival, de ez napig nem obtinealhatták; ihon mostan, ha ő felsége akarja, könnyen magához és posteritásához kapcsolhatja én általam, és a töröktől teljességgel elszakaszthatja, úgy hogy semmiben oda való köteleességeket ne tartsák különben, hanem csak a mint ő felsége akarja. Mert ha leányát nekem adja, és az úr isten maradékkal áldana meg, más fejedelmet Erdély nem választana az én sucesoromnál, azt én életemben úgy elvégezném; de ha

azintén abbéli áldását az úr isten tőlünk megvonná is, abban is oly módot találunk, hogy ha én tölem elmaradna is az ő felsége leánya, valamig élne, erdélyi fejedelem lehetne, per gubernatorem az országot dirigalhatnák, vannak atyámfiai, kik közül egyikre bizhatnánk.

Mivel pedig mindnyájan halandóság alá vettette vagyunk, ha mikor isten kiszólitana ez világból is, csak az ország lehessen securissimus super permansionem liberae electionis Regni, úgy is köthetnénk egymással, hogy akarkit válasszon is az ország maga fejedelmének, de mindenkor az magyarországi koronás királyt agnoscalja fejének, superioriának, és annak bizonyos simbolumjának declaratiojára az ország gyűlésire fő követét felküldheti, ő felségének annuatim honorariumot offeraljon, Ihon, ha ő felsége akarja, Erdélyt én velem együtt magához kapcsolhatja minden vérontás és expensák kívül, melyet ő felsége ha végben vihet, leszen mivel ez világ előtt dicselkedni és holtá után is halhatatlan jó hirt, nevet hagyhat.

Mert ha én ő felségéé leszek, Erdély is ő felsége igaz jó akarója leszen, és így Magyarországot manuteneálhatja, az successiot nem féltheti senkitől, hanem maradékan maradhat, nem levén senkihez való bizodalmok afféléknek, ha kik ő felsége ellen akarnának is rebellálni; magától pedig hogy valamit indíthatna valaki, senkit az magyar urak közül olyat nem ismerek, attól félni nem szükség.

Ez is egy erős fundamentoma lehetne ő felsége successorinak, hogy ha én ő felsége consensusából pro dote Munkácsot, Ecsedet és Szakmárt kötném, az a három nagy erősség ha mi absque haerede decedalnánk, az ő felsége maradékira szállhatna, és csak abból az nagy 3 erősségből is a Kassából Fátván túl való Magyarországot mindenkor manutenerere possent reges Hungariae avagy successores Suae Majestatis.

Császárnak és successorinak ilyen hasznok lehetne ebből az conjunctioból csak itthon is avagy ha úgy kell szólni, az magyar koronának bírására nézve; kiljebb pedig ha tekintnek, nekem úgy tetszik, hogy úgy is hasznos lehetne ez a conjunctio, mert ha ő felsége engemet mostan valóban magáéva teszen, és magához kapcsol, valakik ez imperiumban ő felségének ellenségi, de egy szóval mind azoknak szívek s bizodalmok ellankadna, mert ha az igazat meg kell mondani, mindazoknak én bennem nagy bizodalmok vagyon isten után, erős bittel való köteleességek is tartja, hogy én akaratom ellen s hírem nélkül meg nem békéllenek, az törököket is

én általam futják; mihelyt azért azok az én velem való ő felsége accordálása felől bizonyosokká tétetnének, és hogy nem simplici módo békéltettünk meg, mint ezelőtt, hanem felbomolhatlan conjunctio vagyon és lőtt közöttünk, opinio ez, hogy azok is ő felsége gratiáját fognák hamar üdön supplicálni, és így az imperiumba is ő felségének minden hadakozási cessalhatnának, békességessé tehetne mindeneket birodalmában, melynél mi lehetne nagyobb győzelem, minthogy birodalma ő felségének épen esendessé lehetne; nekem úgy tetszik, hogyha sok ezer keresztyén ellenséget levághatna ő is ő felsége, de annál az szép egyesség által megszerzettetett békessége birodalmának, az keresztyén vér ontásnak megszüntetése mind idvességeseb, tisztességeseb, hasznosabb, dicsireteseb volna s lenne, idvességeseb istennek parancsolatjáért, tisztességeseb ő felségének maga jó hírének nevének megtartására, hasznosb birodalmának minden részeire nézve; holott az hadakozások által csak pusztúlnak, romolnak; dicsireteseb volna, ha birodalma esendes lehetne.

Az törökre nézve pedig ebből az conjunctioból mennyi haszon jöhetne ki, kevés szóval elő sem recensealhatni, mert ha ő felsége ugyan csak frigyét akarna vele tartani, és magyarországi birodalmát recuperálni nem igyekezne is, arra nézve is igen hasznos és bátorságos lehetne, mert az töröknek nem lenne semmi alkalmatossága, a ki által hostiliter való invasiót kezdetne, maga pedig ha kezdene is, de én hátul birodalmát mindenkor úgy invadalhatnám, hogy kényszerítettnek hadait megszaggatni; de én tudom, hogy el sem kezdené én nálam nélkül az hadakozást.

Hogyha pedig ő felségének módja és akaratja lenne ellenek való fegyverfogásra, oly reménységem vagyon istenben, hogy senki keresztyénységben én nálamnál talám hasznosban nem fogna szolgálhatni ő felségének én nálamnál, mert egy szóval azt merem mondani, hogy valamit a török intra ambitum regni Hungariae kétszáz esztendőől fogva elnyert, az nagy úr isten segítségével által őt avagy hat esztendő alatt recuperalhatnánk mindazokat, csak kívántatnék ahhoz az én vékony értelemmel való tanácsadásomnak observatioja, kinek modalitásáról suo tempore, ha kívántatnék, az én censurámat in scriptis küldhetném; nem is kellene rettegni attól az hadakozástól, sem arra való expensaktól, mert ítéletem az, hogy a mennyit ő felsége az több fejedelmekkel együtt ez öt esztendőől fogva az hadakra költött, a mint feljebb is fogtam inseralni, felényi expensával

és haddal ezt az egész dolgot in effectum vihetné, és az törökkel oly bizonyos és állandó frigyét köthetne s birodalmának bátorságos állapotot szerezhetne, valamineműt kívánnánk, én esmérem a törököt, melyet ha az úr isten ő felségének jó végben engedne vinni, és birodalmát így megerősitené, nem lenne kisebb dicsirettel való emlékezeti ez világban Augustus császárnál, ki mai napon is birodalmának békesség szerzéséért dicsírtetik.

Az conjunctioból és megegyezésből ő felségének minemű hasznai birodalmával együtt lehetnének, hertelen a mik elmémben jöhettenek, im világosan declaráltam, melyeknek consideratioi álljanak maga ífletin ő felségének.

Magam állapotját immár a mi illeti, hogy ő kegyelme valami kedveket ehhez az mi oblationkhoz veheti eszében, úgy hogy az matrimoniumtól sem fognának idegenek lenni, kívántatik arról is tractálni de modalitate, ők minemű conditiokkal kívánnák azt végben vinni, az postulatumokat kívántatnék hogy ő kegyelme kivenné, és minekünk prima occasione aláküldeni s arról is igen szorgalmatosan értekezni, micsoda dost akarnának neki avagy véle rendelni, Eszterház Miklósnak császár Felső Sléziát beszéli volt, hogy talám jó volna adni, ha contentus lenne mond véle.

De ha ők tudakoznák ő kegyelmétől az mi kívánságunkat az confidentia megcsinálásra, első keltetik ő kegyelmének talám proponálni matrimonium, azzal együtt az gubernatorságot, ő felsége gubernálná én általam Magyarországot, az gyűléseket ő felsége promulgaltatná és mi praesidealnánk benne, az propositioakat ő felsége küldené le nekem, in summa az egész directiot és gondviselést ő felsége bizná reám, hadd én procurálnám az országot, végházakat, az szükségekhez képest akaratom szerént, dependeálnának mindenek én tölem, palatinus, judex curiae és minden váraknak kapitányi, az pozsonyi kamara, hadd én érteném az ország proventusit, kit hova tesznek, semmi proventusit én magamnak nem kívánnék kezemben jöni, hanem menne a kamarára, de az végházaknak hadd fizettethetnék én meg, építtethetném, takarhatnám commeatussal, munitioval, valami azoktól megmaradna, vinnék ő felsége tárházában, nekem lenne absolutus principatusom csak az Fátván túl való darab föld, a mint ő felsége adta vala Pozsonyban ezelőtt 4 esztendővel.

Gubernatorságomra való fizetésem lenne csak beszterczebányai réz bányának proventususa, és azt is ha különben nem engedné

ő felsége, műveltetném magam expensájával, mely expensa esztendő által 148 ezer frtra extendáltatik úgy értem, attól az expensától nem sok proventus maradna, de én sokkal ő felségét nem bántanám.

Ez mellé a mit pro dote rendelne, lenne maga jó akarátja ő felségének.

Ha pedig a matrimoniumot nem akarja, semmi uton, ez aránt igen nehéz az confidentiának mediumit feltalálni, kikeresni, mert im halljuk, még az sógorságok által összeköteleztetett fejedelmek is némelyek mely visszavonásokban vannak, nehéz igen az hitelt megcsinálni; igazán mondom, megvallom, hogy megakadok rajta és tovább nem tudok menni, mert ha ki az én oblatioimnak nagy voltairól, hasznairól józan elmével gondolkodik, nem kételkedhetik ő felsége soha az én sinceritasom felől, semminemű ratio azt meg nem enged, holott én minden oblatioimat cselekedettel akarom comprobalni, de nem tudom én, ő felsége mint hitetheti azt én velem el, hogy én excepto matrimonio tökéletesen hihesek, mert az gubernatorságot ultro adná is, a nélkül nem tudom mint merném felvenni, és ő felsége szolgálatjára magamat adni sok ratiokra nézve. Mindazáltal ha istentől engedtetve és rendeltetve ez az én igyekezetem nincsen, arról nem tehetek, ha ugyan semmi kedvek ahhoz nem leszen, de az confidentia megcsinálásához azért kedveket látja ő kegyelme várjon tőlök, lássa, ők minemű mediumot mutathatnak mást az confidentiára, melyet mindjárt én nekem írjon meg; ha látom és elbihetem, hogy bátorsággal építhetni rajta, a mire az úr isten segét, köveszük az jó mediumokat, semmi hasznos occasiot meg ne vessünk.

De el ne mulassza ő kegyelme megmondani, ha az első kívánság nem succedál, hogy az nagy oblatiokat in ista praemissa conditione mondatom és offeralom, alioquin igen bolond volnék, ha magam kezét, lábát úgy megkötném, és ő felségének országomat adnám.

Mindazáltal úgy, avagy a nélkül is nem vagyok idegen az keresztyénségnek való szolgálatomtól, sőt igaz sinceritással offeralom magamat arra, csak lássam jó fundamentomát, mely által én is hihesek, és életomet, országomat szabadságával együtt ne kellessék féltennem ő felségétől.

Ha pedig de modalitate matrimonii tractatusban lépnének, és quaestioikat molialnának, mivel religionk különböz, mint lehetne az accorda, arra ő kegyelme megfelelhet mindjárt, hogy igen libere

exercealhatná religioját, abban én soha meg nem háboritanám, sőt nem is inteném annak elhagyására, papokat valamennyi kívántatnék, és olyakat a kiket akarna, tarthatna, sőt ha azt urgeálnák, hogy lakóhelyek és valami proventusok lenne, ha egyébb nem lehetne benne, azt is megigérhetné ő kegyelme, Fejérvárott az belső templomot, kit Báthori Kristóf csináltatott, és hogy jószágot is rendelnék dézmákkal együtt nekik, noha az országnak tudom ellene lenne, de azon lennék, hogy complanálnam s complacalnám őket bonis rationibus.

Udvarnépet ha kérdenék és kívánnák, hogy németet engednék tartani, azt is megigérhetné ő kegyelme, hogy illendőképen való udvarnépet igyekezném tartani méltóságáboz.

Ha pedig azt objicialnák, hogy ily nagy méltóságos császár leányát el nem tudnám tartani talám, arra is igen splendide per contemptum megfelelhetne ő kegyelme, talám reá segitene az úr isten engemet is, és külömben mint szegény Zsigmond fejedelmet, mert olyan lakást nem kívánok, őtalmazzon ő szent felsége attól.

Ha pedig per quaestionem objicialnák, hogy ne talám én is úgy fognám tartani és seperatim élnék etc. igen bátorsággal megfelelhet ő kegyelme, hogy nem szokásom az olyanforma matrimonium, sőt assecuralbatja ő felségét, hogy kedvekereső férje tudok én lenni akarkinek, arról nem is volna szükség gondolkodni, annál inkább kételkedni, mert én lelkemet istenemnek tartom, az gyermekkorból kiköttem, ez világi elmulandó dolgokat én is meg tudom gondolni mire valóknak kelljen becsülni, és azt is considerálni tudnám, hogy az ő felsége császári méltósága mit kívánjon, a volna és lenne kisebb a többinél.

De tudom hogyha arra menne a dolog, mindeneket, nagy és aprólékosb kívánságokat is in scriptis adnának ki, melyekre magamtól kívánnának resolutiot cum sufficienti assecuratione, mely ha lenne, ő kegyelme azokat sietséggel küldje alá, interim magától is, a mikre illenék, nem ártana magától is megfelelni, csak azért is, hogy vegyék eszekben hogy arról való kész intentumomat ex fundamento érti ő kegyelme, nem per explorationem kezdett ahhoz az tractahoz.

Ha pedig akarátjokat nem idegennek jelentenék lenni attól, mindazáltal propter certas rationes et considerationes differálnák és azt kívánnák, hogy cum soleanniori et splendidiori pompa requiralnám arról ő felségét, attól sem leszek idegen, csak láthassuk jó fun-

damentomát; de ez aránt mint viselje magát ő kegyelme, értse magamtól.

Kévéntatnak több consideratiók és conditiók az confidentia megcsinálásához, ugymint erős kötések, hogy ha mi ő felségéhez és a keresztyénséghez való sinceritasunkért az törököt megvetjük, tehát az egész keresztyén fejedelmekkel ő felsége in proxima futura dieta imperii, a kikkel ott és akkor végezhet, azon kívül pedig az pápával, spaniai királylyal, galliaival, lengyel királylyal ugy későn, hogy az török ha minket azért invadalna, igen idején, absque ulla tergiversatione, conditione et mora elegendő kiacekkel, népekkel, munitiókkal megsegítnek, tam diu quam diu az ellenség ellenünk való hadakozását continuálná etc.

Az bejövendő hadak pedig az segítségnek praetextusa alatt országunkat mi tőlünk el nem vennék, pénzeket élénnek, az országot nem pusztítanák.

Ha pedig (kitől az nagy úr isten megotalmazzon mindnyájunkat) az pogánynak nem resistálhatnánk, hanem országunkat elvenné, in tali casu ő felsége nekem most determinálja, micsoda fejedelemséget rendelne, melyben élhetnék addig míg istennek segítségével országunkat recuperálhatnánk.

Az öcsémnek és öt avagy hat igaz híveimnek is hogy ő felsége in tali casu minemű gratiaját mutatná, most kívánok resolútiót róla. Effélék és ezekhez hasonló több conditiók, ha mik kévéntatnak, ehhez ő kegyelme magammal beszéljen felölök.

Hogyha fegyvert kellene és akarna fogni ő felsége contra hostem, in tali casu micsoda conditiókkal akarnék én is insurgálni, semmi irást mostan arról nem adok, hanem halasztom akkorra, mikor megérthetem az ő felsége akaratját, kedvét ezen oblatiómhoz, mindazáltal hogy ő kegyelme értse és tudjon azokról is gondolkodni, magammal conferraljon azokról is, mert szükség fog lenni talám.

Hazánk szabadságának intacte et inviolabiliter való megtartásokról s egyéb ahhoz illendő és szükséges punctumokról is kívánatik, hogy ő kegyelme magammal beszéljen pro futura cautela.

(Eredetije, Bethlen Gábor kezével.)

X.

Bethlen Gábor levele bécsi követeihez, melyben tudatja a budai basának azon izenetét, hogy a béke tárgyalásokat az ő utasítása szerint fogja folytatni. Kassa 1624. febr. 6.

Magnifice fidelis nobis dilecte.

Kegyelmed nehéz, fájdalmas állapotját értvén, nem keveset busulok rajta, és ha lehetne, igazságot írok, egyik részét magamra venném, de mivel azzal nem lehetséges kegyelmednek könnyebbítenem, az úr istent kérem, hogy adja meg egészségét, szolgálhasson hasznosan mind mostani magára bízott dolgaiban, mind jövőjében. Az portáról érkezvén levelek, azonban Demjén Ferencz is részai békkel Kassára jutván 1. Februarii jövéa én is ide, másnap vele szemben löttem, és az császár levelét, az portai vezérékét, az budai vezérét is beadván, a mellett az budai vezérnek titkos izenetit sok maga ajánlásival együtt referálta, nagy esküvéseket tölt előttem, hogy tökéletes szívvél akar mindenben egyet velem érteni az vezér, mivel mostan minden dolgok oly nagy authoritással és plenipotentiával bizattak reá, melyet maga sem tudott ugy kívánni, felette igen kívánja, hogy censurámat véle communicáljam, sőt oktassam az némettel való békesség tractájának processusára, és az én kívánságimat is adjam értésére, mert semmit nálam nélkül cselekedni nem akar és semmit kedvem ellen nem végez, mert az én igaz, jó akaratomban ők fejünként megnyugodtanak. Nem akarám elmulatnom, hanem kegyelmedet ezekről tudósítani szükségesnek ítélttem, tudván, mennyi hamis hírek viseltessenek ott fen, s ellenben mely nehéz volna, ha bizonyost az mostani állapotok felől kegyelmed nem érthetne, azért igaz paráját az császár és budai vezér leveleknek leiratván kegyelmednek includálva küldtem, bátorsággal tractálhat kegyelmed az török felől, ha ő felsége az én igaz sinceritással való oblatiómát megveti, kényszerítetttem az magunk oltalmáért én is úgy az dologhoz fognom, a mint kívánni fogja az extrema necessitas. Kegyelmedtől szeretettel kívánom, hogy engemet mindeokról tudósítson, postámat ott ne késlelje. Mivel az üdö ily rövid, ez néhány nap közel sem elég, az tractatusra; tudósítson idején kegyelmed, diffíralják-e tovább az indutiakat, ha addig nem conclu-

dalhat kegyelmed, s ha differálják, meddig? hogy tudjak én is idején hozzá tartózni, hanem ha valami véletlenül való dolog ingruálna, jöllehet én is igyekezem oly készen lenni, a mint a másik levelemben megírtam. Mostan nincsen semmiről egyébről kegyelmednek mit írnom, mivel én kegyelmed informatiójától várok csak, addig esendességben akarok lennem. Az úr isten kegyelmedet tartsa meg jó egészségben és vezérelje, segítse előtte álló dolgainknak hasznos végben vitelére, láthassuk egymást kedvesen. Ex Cassa, die 6. Februarii 1624.

Gabriel m. p.

Külczim (más kézzel) Spectabili ac Magnifico Wolfgango Kamuthi de Zent Lazlo, Comiti Comitatus Thordensis, Universitatis Siculorum Generali, Sedisque Udvarhely supremo Capiteano, Consiliario et ad Sacratissimam Caesaream Regiamque Majestatem expedito Commissario nostro etc. Fideli nobis sincere dilecto.

(A levél Bethlen G. írása.)

XI.

Bethlen Gábor utasítja bécsi követeit, hogy a sléziai herczegséget csak nagy kényszerűség esetében cseréljék fel hasonlókú birtokkal. Kassa 1624. Mart. 24.

Magnifico fidelis nobis dilecte.

Az kegyelmelek leveleit igen diligenter tegnap és ma megolvastván, magunkban eléggé gondolkodtunk róla, de egyéb ratioját fel nem találjuk ilyen lehetetlen és az igazsággal per omnia ellenkező kívánságoknak annál, a mint az közönséges levelünkben megírtuk, annak felette azokra az ratiokra nézve, kiket kegyelmelek igen helyesen feltalált és levelekben inseralta, mi uram soha bizony arra nem accedálunk, mert hiszem jobb tisztességünk mellett meghaluunk, hogysen mint gyalázatos életet úgy élünk. Kegyelmed tartsa magát irásunkhoz. És ha az egyéb differentiák complanálthatnának, csak az slésiai ductatusokon maradna fen az controversia, noha de jure nem lehetne semmi ansajok az egyszer végeztetett conditiók ellen való altercationa, mindazáltal, ha teljességgel annak inhaerealásában perseveralásokat kegyelmed realiter eszében vehette és elbíheti, hogy azt magoknak kívánják, elvégtére igen nehezen lépjék arra

kegyelmed, hogy ha hasonló provinciával és proventusával ő felsége contental, olylyal, melylyel mi is contentusok lehetünk, abból is ő felségének kedveskedünk, de ahhoz hasonlót nem találnak, melyet ők nekünk adhatnának, de az békességhez való szeretetünk hogy manifestior lehessen, ha egyébbel nem contentálhatnának, az Fátraig Liptót, Szepest, Sároast, Ungot, Tornát, Gömört engedje ide ő felsége az városokkal és minden proventusával együtt azzal az jussal, a mint az 7 vármegyét bírjuk, noha azoknak bizonyosan 25 ezer frt jövedelme per annum nem lehetne, mert Eperjes még ezután 17 esztendeig nem ad taxát, Lőcse, Bártfa, Szobin adnak az gyűlések idején valami taxát; az harminczadoknak in universum 8 ezer frtot talám proventusok alig tenne, azonkívül az kapu szám után való dica, mely igen keveset teszen, Opoliának pedig háromszáz ezer frt jövedelme megleszen. Ha pedig az vármegyéket is difficultálnak ide adni, noha semmi erősség azokban nincsen, adják Beszterczo-Bányát ide, az magunk költségével coláltatjuk; ha azt is difficultálják, ők lássák mivel contentálhatnának, mi az elébbeni végezetek mellett maradunk örömsben, csak azt ő felsége ne interturbálja. Alioquin kegyelmed semmire ne menjen, mert igazság kívül soha bizony az nielspurpi tractatusban végezett conditiók mellől minket el nem vonhatnak, ha többet azokhoz kegyelmed nem inpetrálhat, avagy nem meliorhatja semmi részeiben, maradjon csak azok mellett kegyelmed, ha ők az szerint sem akarnak velünk accordálni, tisztességesbnek tetszik minekünk re infecta elválni onnét, hogysen mint gyalázatos conditiókra lépni, így igazán mi reánk semmi vétet nem bírhatnának, maradjon ő rajtok, az előtt is az ő részokről nem adimplealtattanak az conditiók s azért kellett az fegyverhez nyúlunk.

Ha reánk indúlnak, elől találnak, talám külobbet végezett isten ő náloknál, nem nyelhetnek egyszersmind el bennünket, látunk immár ilyen kevély ellenséget többet is, kik Erdélyt elnyomták és magokkal megrakták vala, de az úr isten meggyalázá. Tudjuk jobb hada ő felségének annál nem leszen most is, mely Ujvár alatt vala; az kozák barátinkkal minket bizony senki meg nem ijeszt, mikor megindulnak reánk, akkor experialják az török barátságát, mert jól tudja kegyelmed, Erdélyt ők nem engedik, bizony annál inkább nem engedik pedig, a mint mi mostan végeztünk vezér kihája által az port ával; eljöhetnek, megpróbálhatják, de bizony az

német magyaroknak is meg fog vásni fogok ebben, és rajtok fog teljesedni, hogy consilium malum consultori pessimum.

Én immár az hadra készülök ismét, és mindenfelé az praeparatíot, indulatot promulgálom. Bezzeg uram külömb reménységgel való discursusunk... ala ketten Besztérczén, de ha csak az előbbeni condi- - ok mellett sem akarnak maradni, látni való dolog, hogy az úr isten ostorát tovább akarja az keresztyénségen tartani, mert bizony az töröknek adunk ezzel az bello non necessario ansát maga birodalmának terjesztésére. Ez utolsó resolutionom.

Kegyelmed tudósítson indulása felől idején, prospiciálhassunk de securo itinere et regressu ipsorum. Hogy isten kegyelmedet egész-ségre kezdette fordítani, azt szívből akarom, jelét is maga írásából láttam, melyből erőtelenséget conjectálhattam. Adja meg isten előbbeni jó egészségét kegyelmednek és vezérelje minden jó végezésekre, s hozza meg isten kegyelmeit örveletes jóval. Ex Cassa, die 14. Martii, 1624.

Gabriel m. p.

Külsőim: Magnifico Wolphgango Kamuthi etc. etc.

(A levél, czímmel együtt Bethlen G. saját írása.)

(Eredeti.)

XII.

Bethlen Gábor tudatja bécsi követével, hogy újabb követséget indít fel, s utasítja őket az egyes alkupontok ügyében. Kassa 1624. április 5.

Magnifici ac Generosi fideles nobis dilecti.

Martiusnak 20. napján írt leveleknek elvétele után kegyelme-teknek semmi írását nem vöttük, noha két rendbeli postáinkat expedáltuk kegyelmeitekhez; reméljük okának az ott való késedelmező és akadályos nehéz állapotot lenni. Írtuk vala ezelőtt írt levelünkben kegyelmeiteknek, hogy ez mi ditionkban mostan levő egynehány vármegyéknek egy kis conventiculát promulgáltunk, ezért, mivel ő felsége az békeesség tractatusában lehetetlen conditiokat proponáltott, és az mi méltó postulátumunkat ingyen sem attingálták az ő

felsége commissariusi, kiváltképen az ország részéről beadott punctokról, hanem inkább hadait többíteni, készíteni minden módon sok helyekről bizonyosan értették, mely jelekből az békeességnek végben menetele felől kevés avagy semmi reménységet nem vehetvén eszünkben, hogy engemet az statusok ne kárhoztassanak arról, hogy értvén az állapotot, tőlök eltitkoltuk etc. Ezért hivattuk volt ide őket, kik ezen a héten minden napon összegyűlvén, kívánták tőlünk érteni legelőször is azt, miben álljon az tractatusnak állapotja; mi semmit nem akarván tőlök eltitkolni, az kegyelmeitektől mi nevünkkel beadott propositioikat (kiket nekünk in paribus alá küldött) azon írást közükben küldvén, megolvastatták, mely reájok való gondviselésünket nagy háladással vették és köszönik, az resolutionokat is megolvasták, és hogy csak emlékezetet sem látnak az ő részéről ő felsége resolutionjában, azon sokat búsulnak, magokban sokat discursáltak, per voces mindennek opinioját és censuráját vették magok. Az mi propositionk, ez egy quaestioiból állott csak, mivel eddig való resolutionjából császárnak ő felségének semmi békeességre való intentumát mi nem íthetjük magunkban, casu hogyha csak az nielspurgi tractatusban concludált conditiok szerént sem akarja ő felsége az békeességet, nemhogy azokban az conditiokban valami melioratíot tenne (a minthogy kívántatnának necessario), hanem fegyverrel akarna ő felsége bennünket subjugálni és injuriáit ulciscálni, az statusok in eo casu magokra mint akarnak prospiciálni s mint viselik magokat hozzánk, ennél egyéb dolgot mi semmit nem proponáltunk. Az statusok deliberatioja ez, hogy mindjárt postán egy internuntius atyjokfiát Bécsben felküldjék, és kegyelmeitekkel szemben legyen, minden állapotokról informatíot vevén, hogyha felérkezéséig sem concludálhatott kegyelmeitek semmit ő felségével és ha szükségesnek ítélik magokban s hasznót valamit abból remélhet, palatinussal előbb szemben levén, ott minden dolgokat recenseáljon, kényszerítse palatinalis tisztire, az országnak tartozó kötelességére, hazájához való szeretetire, instaljon ő felségénél, hogy, ha különben nem is, de az nielspurgi végezéseket ő felsége megtartsa, és azok szerént az békeességet concludálja, az ország szabadságáról őket assecuralja, az amnestiat az szerént megadja, holott nem csak ő felsége, hanem minden statusi az országnak akkori végezéseknék consentialtanak, minden végezesek az ország consensusából löttenek, melyeket azután articulibus is irattanak. Ha pedig ő felsége az szerént sem akar

megbékélleni, abból eszmérik meg az statusok, hogy nem akarja országának békességét felállatni, sőt őket szembe elől elvetni és fegyverrel őket semmivé tenni, mely ha következik, fejenként megmaradásokért, szabadságokért extrema quaeque tentare non formidant, élni halni akarnak velünk. Második deliberatiojok ez: Hogyha császárnak mostani felmenő atyjokfia által való ikenetek és könyörgések által sem obtineálhatnak ennyit, jelentse meg császárnak, hogy solennis legatitot instituáltanak ezek az ide gyülekezett statusok, hat atyjokfiát választottak és akarják ő felségéhez expedialni, kérjen salus conductust cum assecuratione az követeknek felmenetelek, ott való mulatások, intercedálások, tractájok és visszajöveletek hogy bátorságos, minden bántás nélkül legyen. De követeket úgy bocsátják

hogyha kegyelmeteket ott érhetnék, különben nem, és ha ott nem érhetik kegyelmeteket, salus conductust sem hagytak kérni. Harmadik. Hogyha követeknek fel kellett menni, hogy ő felsége azoknak ott léteig és visszaérkezéseig arma suspendere dignetur, minket is ezenre kértek. Jóllehet ez aránt megmondtuk, hogy mi nekünk fogják ezt tribuálni, hogy mi kívánjuk s mi intimáltuk nekik, és noha gyalázatunk fog ebben is forgani, de kedvéért annak proponálásában is nem ellenkezőnk. Kértenek ezen is igen, hogy ha kegyelmetek nem concludalhatná az békességet, az ő követek felérkezéseket kegyelmetekkel megvártnánk, kire így resolvaltuk magunkat, hogy ha az internatius felérkezéseig kegyelmetek concludálhatta az békességet úgy az mint kívántatott s az ország szabadságiról is assecuratio inseráltatott az articulusokban, avagy külön iratott, úgy nem szükség ő nekik felfáradni; ha pedig semmit nem concludálhatott kegyelmetek és az resolutio még (nem) legyen kiadva, abban semmi mód nem lehet, hogy ott tovább semmit várákozzék nagy gyalázatunk nélkül, hanem ha egymástól még addig el nem vált volna, az tractatus nem abscondáltatott, hanem in continuatione találna kegyelmeteket, így talám lehetne valami mód még is az reájok való várákozásban, de ugysem különben, hanem ha valami igen bizonyos reménysége lehetne kegyelmeteknek végben menetele felől. Ezeket kegyelmeteknek ilyen seriessele azért írjuk meg, hogy minden itt való mostani állapotunkat értsz, és azt is, hogy Keczer András felérkezvén, ha kegyelmetek addig sem concludalhatott semmit, mint kellessék ad ulteriora lépni, és ha az tractatu in cursu vagyon mégis, ha várákozni kellenék tovább kegyelme-

teknek, abból remélhetne-é valami bizonyos reménységet az tractatus jó eventusáról, álljon minden az kegyelmetek discretioján, ha vége addig nem legyen, talám igen szükséges Keczer Andrást kegyelmeteknek úgy informálni mindenekről, az mint az állapot kívánja, hadd értsz ő felsége, értsz palatinus, értsék az tanács urak, hogy az statusok magok szabadságára és életekre s megmaradásokra vigyáznak, ha kívántatik az extremum mondhasa meg azt is, a mit in extremis magokra való gondviselésekben végeztenek, de úgy ha kívántatik.

Ha pedig úgy sem végezhetni semmit, noha mi meg sem gondoljuk, hogy az követek felmenetelek által való tractatus által is concludaljon semmit ő felsége (így) ha kegyelmetek nem concludalhat, de ha vehetné eszében kegyelmetek és bizonyosan remélhetné hasznát felmeneteleknek, ha igen tisztességes módot találna reájok való várákozásban, abban sem tartanánk ellent, sőt kívánjuk az kegyelmetek ott tovább való várákozását, hogy azt is ne causalhatná senki, hogy mi abrumpáltuk az tractatust, tovább continuálni nem akartuk, mert ha az statusok követire az mi commissariusinkat várákoztattuk volna, in effectum vihették volna; efféle több ehhez hasonló calumniák hogy ne mondattathatának, ez okból írjuk, az kegyelmetek reájok való várákozása hogy nekünk tetazik, mely ha következne, mely nagy nehézségekre sőt keserűségekre lenne, magunknál az értelme, de ha úgy kelletnék lenni is és az állapot azt kívánná, még is jobb egyszer valaha véget vetni benne, hogy nem mint vég nélkül veszekedni, de ezt mi úgy írjuk kegyelmeteknek, hogy várákozzék (ha annak kelletnék lenni is), hogyha az tractatus Keczer felérkezéseig nem abscondáltatott, másik, hogyha abból bizonyos hasznót remélhet, harmadik, hogyha gyalázatunk nélkül meglehet. De ha az tractatusnak vége vagyon, és ha nem succedált is, mindazonáltal abscondáltatott, nem látjuk semmi módját az kegyelmetek várákozásának magunk nagy derogamene kívül, hasznót sem vehetünk semmit abból eszünkben, hanem e contra, hogy kegyelmetek hazajöveletekre az statusok követei várákozzanak, megértvén az kegyelmetek relatiójából az állapotot az statusok, hogy ha arányzzák szükségesnek felküldéseket követeknek az statusok, azután küldjék fel. Interim ha indutiakat concludalhatna kegyelmetek magok hozzáuk való érkezéseig és az difficultásoknak relatioja után ha fel akarnának küldeni, mind magunk és az statusok azoknak felérkezése-

ig, meghallásokig követéseknek, azt igen javallanók, nem kapnánk mindjárt egyben, 10 napok alatt úgy tetszik kegyelmek aláérkezhetnek, elindulásoktól computálva, mind ilyen rettenetes veszedelmes utakon is, az követek is felérkezhetnek talám és meghallhatná ő felsége őket, de ehhez kívántatnék, hogy minket postán tudósítana kegyelmek az állapatról, convocálhatnánk az statusokat kegyelmek relatiojának megértésére, míg alá érkeznek kegyelmek, lehetnének jelen azok is, de ha az indutiákat továbbra halaszthatná, annál jobb volna.

Ha pedig történetből várakozni kelletik kegyelmeknek, úgy s azon instáljon, hogy az armorum suspensio a követek felérkezésekig, megszállásokig magok kívánsága szerént, ha armorum suspensiot concludál pedig kegyelmek, mint a minap, úgy most is nomine suo assecurálja ő felségét, (így) kegyelmek minket tudositván, mi is megküldjük. Ha pedig sem békességet sem indutiákat nem concludálhat kegyelmek, hanem re infecta kelletik visszajöni, ott való várakozásokban sem ítlhet semmi hasznót sem tisztességes módot, azt is kegyelmek késelem nélkül megírja, hogy tudjunk kegyelmek alájövésekről gondot viselni. Kívánjuk igen, hogy kegyelmek felől hallhatnánk valami bizonyost. Krakkóbol jött emberek beszélik, hogy azok az lengyelek között, kik császár szolgálatjára mentek volt, az kapitányok és hadnagyok között haza mentek. Krakkóban látták őket, az hadokat is mondták volna, hogy utban vannak; de ezt kegyelmek tudhatja jobban. Ez bizonyos, hogy proscibálták őket az statusok, az tatár ellen készülnek igen, ez jelen való hóban generalis mustrájok leszen. Királynak az svecus ellen hadat nem akartak adni s ígérni. Az tatár is nagy haddal akar reájok menni; Sayn Giraj szultánt választotta az hán reájok. Tatár hadunk elég lehet ha kelletik, mert mind az határban vannak; adná isten, ne kellene hívunk őket.

Az statusoknak most a tetszik, hogy ha kegyelmek nem concludálhatná az békességet, és indutiát 40 avagy 50 napra végezhet, és ha szükségesnek ítlí az követek felmenését, salus conductust cum assecuratione kérjen internuntiusok, melyre kegyelmek is promoveálja, legyen nálok, ha kelletik, mehesse nek fel az statusok követi mellette. Kegyelmek minket tudositani minden ott

való állapotokról ne mulassa el, kegyelmesen kívánjuk. Ezeknek utána kívánjuk Istentől kegyelmedet jó egészségben kedves resolutional látni, Ex Cassa, 5 aprilis, hora 5 post meridiem. 1624.

Gabriel m. p.

(A levél Bethlen G. saját írása.)

(Eredetiről.)

XIII.

Bethlen Gábor fejdelem kéri Ferdinándot, hogy a Matusnay család kihálása által koronára szállt javakat Rédey Péternek és másoknak adományozza hű szolgálataik fejében. Bánffy-Hunyad 1624. jun. 18.

Sacra Caesarea Regiaque Majestas, Domine benignissime. Cum et antea et nunc etiam postremo in Conclusionibus pactorum cum Majestate Vestra initorum, illud insertum, ut inter alia, bona quoque per defectum seminis in septem Comitatus ditioni meae subjectis, ad Sacram Regni Hungariae Coronam devolvenda, bene meritis conferre valeam, eaque Majestas Vestra confirmanda benigne promiserit. Est quod Majestatem Vestram hoc tempore de his requirendum velim, bona quaedam familiae Matuznaianae in Comitatu de Beregh existentia, der defectum seminis ad Sacram Regni coronam devoluta, partim alijs benemeritis, partim etiam Egregio Petro Rhédei, personae idoneae, et cujus Majorum, et praecipue parentis in obsidionibus Giulensi Budensi, et Agriensi, in obsequiis Majorum Majestatis Vestrae contra hostes Christiani nominis, egregia facta, singulariaque merita nota plurimis inter gentes hasce sunt, me conferenda voluisse. Qui cum ab ineunte aetate, non degenerem se majoribus suis praestiterit, in posterum etiam spem praese ferat, non inutilem patriae civem futurum, Majestatem Vestram rogatum volo, ut juxta ipsa foederum pacta, intercessionis quoque meae respectu, Collationem hac in parte meam benigne confirmandam velit. Factura Majestas Vestra rem et communi foederum juri maxime idoneam; mihi quoque paribus syncerissimae voluntatis meae officijs demerendam. Cui de coetere vitam foelicem et diuturnam omnemque inco-

lunitatem exopto. Datum in Oppido Bánffy Hunyad die 18-a Juny
Anno Domini 1624.

Mattis Vestrae Caesareae.

et Regiae

Seruitor Studiosissimus ac deuotus

Gabriel p. p.

Külezim. Sacrae Romanorum Imperatoriae ac Germaniae,
Hungariae Bohemiae et Regiae Matti etc. Domino benignissimo.

(Eredetiből.)

XIV.

Bethlen Gábor fejedelem levele Balling János munkácsi kapitányhoz egy lengyel főúr által hozott izenet ügyében, melylyel ő a lengyel koronával megkínáltatott. Fehérvár 1624. aug. 19.

Egregie dilecte.

Hűséged levelét Kisfaludi beadván, szóval való izenetekezt megmondott; az mi az secretumot illeti, mivel nagy consideratiót foglal és kíván magában, én is ez két napon nem keveset gondolkodtam róla, ez okon: első, mert ez az izenet sunt csak nuda verba, absque ulla credentia, hihetni-e az barátunknak, a ki az követséget hozta; kérdés lehet: mi mellett szól azoknak az nagy embereknek neveikkel, hogy ha semmi credentia kezében nincsen, nem expiscálnak-e csak inkább bennünket, elménk hol járjon s mi esodán (igy) intentumban vagyunk? hogy így ha mit belőlünk kivethetnének, azután az ellen ők gondot viselnének etc. Másik, Lengyelország pápista, kevés az mi vallásunkon bennük, recipiálnának-e orthodoxus fejedelmet, nagy kérdés ez is. Harmadik: lengyel király el, addig másról gondolkodni illendő-e, nem-e, de ez kisebb.

Mindazáltal akár mint legyen ez a dolog, akar valóság és tökéletes követség, avagy kérdés, akár exploratio, de hogy annak találtassam, a minék nagyobb része ez világnak ítelt, árnyékomtól megijedni és féltében csak választ se láttassam merni adnom kérdésekre, ezen igékkel, szókkal adj választ Jakob követnek: Tudom azt és szent Pál irásából tanultam meg, hogy minden hivatal istentől vagy, és noha ő felsége hire, akaratja nélkül senki közülünk

csak meg sem mocczanhat, mindazáltal kiváltképen az fejedelmek választását, hadak megverését avagy győzedelmet, keresztyén regulák szerént való megházasolásokat az úr isten magának választott; elhittém, hogy ez az én felőlem való discursusok is azoknak az becsületes fejedelmi és uri embereknek (hogyha nem...) tehát istennek instinctiójából lőtt és vagyon, s annak kellek csak végben is menni, valamit ő felsége rendelt és akar. Annakokáért, hogy ha ő szent felsége én felőlem valamit efféle rendelt, ha akarnám sem állhatnék ellene istenünk akaratjának, annyival inkább viseltetvén ez megírott reménységtől, tudniillik isten rendelésétől, ha mikor annak ideje előkerül, és az úr istennek szent akaratja accedál, nem vagyok idegen annak az inclita republicanak való szolgálatától, kinek ez ideig is én pro meo posse sincere igyekestem szolgálni, a mint azt ezelőtt való időkben meg is bizonyítottam, noha az király igen háládatlanul fizeté azt nekem meg, de én abból az republicara nem vetek semmit. Annyival inkább merem ígérni loagammat az nekik való szolgálatra, hogyha látandó ilyen nagy embereknek én hozzám való tökéletes indulatjokat és jó akaratjokat. Summa: valamikor engemet requirálnak ő kegyelmek, de mindenkor készen találattom és absque ulla mora, isten egészségemet adván, oly apparatussal, haddal indulok mindjárt, melylyel isten segítségé által akaratjokat véghez vihetik, esakhogy ehhez kívántatik igen ez egy dolog, hogy ha ugyan vagyon akaratjok ehhez (látván királyoknak oly betegséget) melyből felgyógyulását nem reménylik, mondom, ha én hozzám jó indulattal vannak, velem tractálni és hazájokra idején akarnak ő kegyelmek gondot viselni, kívánom, hogy ezt az elindított mostan igen gyenge fundamentomon álló dolgot csak az urak erősítsék jobban meg, mely így lehet meg, hogy ha igen titkon közölök egy oly authentica personát kibocsátnak hozzám magok kezek írása alatt való peccátes assecuratoria levéllel, melyben assecuráljanak engemet, hogy ha istentől engedtetve leszen, és királyok megtalál halni, nem mást, hanem engemet választanak ezek ez urak és hercegek több ebben velek egyetértő urakkal együtt, ha ilyen biztató fundamentommal való leveleket vehetem, én is kész leszek őket assecurálni arról, hogy én bennem meg nem fogyatkoznak, valamikor az úr isten azt az occasiot előfordítja, oly készen igyekezem lenni, hogy késedelem nélkül ő kegyelmek mellé mehessek, mibelyt kívánják, életemet, substantiamat vélek együvé kötöm és valamig testemben épség talál-

tatik, nekik s velek együtt akarok az republikának szolgálni. Ezekről az punctokról én is kész leszek nekik assecuratio levelet küldeni azon emberektől, a kit hozzám fognak expedálni, akarki legyen az, ha ezen Jakob követ leszen is, csak legyen az assecuratio kezében.

Ezalatt én is úgy viselnék gondot alattomban, csak lehessen az assecuratio onnét, hogy valamikor kívántatik, és hínak készen találtassam s Kassán legyek, hogy az hivatal után 8, tíz nap alatt krakkai mezőn lehessenek, csak ők is az Rokost avagy gyűlést rendelnék Krakkóban, lenne ott az electio, ha isten azt az üdöt adná érniük, akárkit választanának is az pap urak és több királyfia s királyné asszony pártján levők közül, azzal én semmit nem gondolnék, mert úgy serénykedném én az menetellel, hogy csak az míg készülődniük is az más felek, addig én Krakkón találtatoám, mint szintén István király a mint cselekedett volt Maximilian császár idejében. Próféta nem vagyok, mindazáltal morem azt mondani, hogy ha isten teljességgel ez ostort reájok nem fordította, s engemet kezdenének uroknak eligálni, tökéletes és csendes állapotot tudnék nekik szerzeni, mind törökkel, tatárral, muszkával, svecussal, ha pedig valamelyikkel marakodni kellene is, isten velem lévén s ők is akarnák, nem gyalázódnának és nem károsodnának ilyen igen mint eddig, úgy viselhetnék gondot reájok, mert az magyar birodalom épen (nemesak ez a mit birok) az ő szolgálatjokra adnák én érettem magokat az szükségnek idején, Moldova miénk lenne mindjárt, a mely provincia fészke mostan az tatárságnak, ott nyugosznak az bemenetelekkor, ott nyugosznak az kijövelekkor is, avertálni tudnám rólok az mostan rajtok forgó sok gyalázatos veszedelmeket.

Ezeket így értvén így adj választ, s hogy pedig vétek nélkül lehessen, ezen levelemből tehetsz választ, csak legyen jó tolmácsod, hiteles, articulatum s punctatum az resolutiont eleiben adhatod s az én kívánságomat jegyzésben vetetheted magával s az én oblatioimat, ígíretimet azután alája irathatod magával az postulatumnak, hogy vétek ilyen nagy dologban ne eshessék. Ezeket ha referálja azoknak ez az pénzverő, megvállik hol járjon elméjük, mi is megpróbálhatjuk alkalmasint őket ezzel a postulatummal. Ez az írásom el ne vesszen, megtartsad magadnál, ha bejössz hozzám magaddal elhozod. Bene valeas. Ex Alba die 19. augusti 1624.

Gabriel m. p.

Kivül (I. Rákóczi Gy. kezével) Szegény Balling Jánosnak írta volt ezt az szegény fejedelem.

(Az egész levél Bethlen G. saját írása.)

(Eredetije a vörösvári levéltárban.)

XV.

Thurzó Szaniszló kéri a császárt, hogy a törvénykezés ideje közelgetvén, Pozsonyból húzza ki a katonaságot. Sempte 1624. october 12-én.

Sacratissima Caesarea Regiaque Majestas Domine Domine elementissime. Fidelium Servitiorum meorum in gratiam Vestrae Majestatis Sacrae, humilimam subjectionem.

Superioribus diebus per literas meas Vestrae Maiestati Sacratissimae humillime supplicaveram, ut, cum Vestra Majestas Sacratissima generalia iudicia octavi diei festi Beati Lucae Evangelistae proximo affuturi, in Civitate sua libera atque Regia Posoniensi celebranda promulgare dignata sit, quo ipsa iudicia ibidem celebrari, dominique Iudices et Causantes hospitium habere possint, dignaretur Vestra Majestas Sacratissima militem Germanum in praenotata civitate Posoniensi existentem elementer educi facere. Quia vero superinde nullam adhuc a Vestra Majestate Sacratissima resolutionem accepi, termino autem celebrationis praemissorum iudiciorum iam imminente, tam Iudicibus quam Causantibus confluendum et conveniendum esset, nonnullique Causantium, quibus Vestram Majestatem Sacratissimam eosdem milites brevi educi curaturam respondi, sese hospitium in ipsa Civitate Posoniensi quaesivisse, non tamen propter praefectos milites ibidem existentes invenire potuisse, coram me conquesti sunt. Vestrae Majestati Sacratissimae etiam nunc humillime supplico, dignetur illis, quibus interest, elementer iungere, u praescriptos Vestrae Majestatis Sacratissimae milites Germanos Posonio educant, ne propterea praescriptorum iudiciorum celebratio intermittatur. Servet Deus Vestram Majestatem Sacram quam diutissime salvam et incolumem felicissimeque regnantem. Datum in Arce Sempte, die 12. Octobris, Anno 1624.

Sacratissimae Caesareae Regiaeque Majestatis Vestrae Fidelis
ac humilis servitor

Comes Stanislaus Thurzó m. p.

Kü l e z i m : Sacratissimae Romanorum Imperatoriae ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Regiae Majestati et Domino Domino clementissimo.

(Eredetiről.)

XVI.

A pozsonyi és bécsi 1626-iki béke alkudozások folyama alatt Bethlen biztosainak adott utasítás. Kelet nélkül (1626. novemb.)

Puncta, quae ad conclusionem pacis et tractatus moderni Articuli necessario requiruntur.

1. Mindeneknek felette szükséges, hogyha istennek kegyelmességéből az jó békességnek valami conclusioja lehet, arra ő kegyelmének oly szorgalmasan vigyázni, hogy az mikor arra meene az állapot, hogy az elvégzett dolgoknak confirmatiojuk leiratnak, valami oly jövődöre káros akadály abban ne esnek.

2. Mivelhogy pedig azelőtt való utolszori bécsi pacificationak articulusit kívánta ő felsége az mi kegyelmes urunk, hogy minden punctaiban confirmaltassanak, ugy látszanék jobbnak, hogyha isten jó végét adná ez dolognak, azok bátor semmiiben ujabban vagy diplomában való írással vagy egyébképen ne specificaltatnának, hanem in genere az confirmatioja annak ugy iratnék, hogy császár ő felsége azokat in omnibus suis punctis et clausulis in vigore pristino, az szerént az mikor concludaltattak, ugy hagyja; sőt mostan is ujabban auctoritate caesarea et regia plene et integre confirmálja és roborálja. Assecurálván annak observálására ő felségét in verbo caesareo et regio et bona fide christiana etc. etc. etc.

3. Hogyha pedig valamit ebben az assecurationban specificálni kellene az mostani securitasnak állapotjában, vagy az statusok, vagy ő felsége részéről ez assecurationban és confirmationban, azt ő kegyelmek eszokban vehetik, mint akarják császár részéről hogy azok inseraltassanak, melyhez képest alkalmaztathatják abból is magokat; mindazáltal ugy látszanék jobbnak és illendőbbnek, hogy declarálván az előbbi bécsi pacificationak helyben való maradását elsőben,

azután inseraltatnék osztán ugy ez dolog, hogy annak pedig mind azelőtt mind mostan elvégzett dolognak nagyobb és erősb securitására végeztek ezek az obligatioik ultro-citroque mind az császár és ő felsége részéről etc.

4. Ezek meglevén, igen szükség ő kegyelmeknek jól és igen nagy szorgalmatossággal ezekben venniük, mivel csak egy szónak is ambiguitasából néha igen nagy és veszedelmes difficultasok következenek, hogy azok teljességgel jövődő consideratiokért tollaltassanak, oly cautusok legyenek, hogy abban minden szókat consideráljanak, ugyhogy igen clare és dilucide et absque ulla ambage verborum legyenek írva.

5. Minthogy pedig efféle nagy dolgokban azelőtt való actákat kell inkább pro informatione követni, illendőbbnek látszanék, hogy ő kegyelmek is azokat követnék. Melyek így voltak, hogy az mikor az két félről deputált plenipotentiarisok osztán istennek vezérléséből, megalkudtak az dologon, mindenik fél leírta az végezéseket, és egyben comportálván pro meliori modo, az mit mutálni, az mit jobban az dolgokhoz alkalmaztatni kellett, egymás akaratjából ugy cselekedtek és néha csak az írásokat is sok disputatiokkal complantáltak.

6. Megalkuván pedig az írásnak szövein és értelmén, ha semmi difficultast benne nem itéltek és nem kellett róla az principalisokat informálni, mindkét részről purumban írván, abban való maradásért vigore plenipotentiae usque ad confirmationem realem Principalium assecuralták egymást, és ugy hozván vagy küldvén az confirmationért meg, ugy confirmaltattak, azután mind az két részről és solemniter permutaltattanak az diplomák és végezesek.

7. Az permutatio pedig, az mint az niclspurgi pacificatiokor volt, csak az deputatusok által is lött néha solemnusab mint az bécsi császárral ő felségével szemben, melyből mostan is mit kövessenek ő kegyelmek mind pro dignitate rei, mind pedig pro opportunitate, az idő és állapot megmutatja, és abból az mi illendőbb és alkalmaztosabb, ő kegyelmek azt követhetik, informálván ő felségét előbb mindenekről.

(Eredeti minta.)

XVII.

Bethlen Gábor fejedelemnek a brandenburgi választott fejedelemhez, nővérének Katalinnak nőül kérése végett küldött követei számára adott utasítása.

I N S T R U C T I O.

Pro Spectabilibus ac Magnificis Georgio Rákóczy de Felső Vadász Borsodiensis et Michaeli de Károly Zathmariensis Comitatum Comitibus; Magnifico item Francisco Mikó de Hidvége, Supremo Camerario, Sedium siculicalium Csik Gyirgyó, et Kászon Capitaneo, et Generoso Magistro Stephano Kassay de Kolosvár, Regni nostri Transylvaniae Prothonotario, et Consiliariis; pro tempore autem ad Serenissimum Electorem Brandenburgicum expeditis Legatis et commissariis nostris, data.

Ez mostani előttünk álló nagy dolgunknak véghez vitelére, kelletvén bizonyos fő követünket az brandenburgi electorhoz és felségéhez küldenünk, ez hivatalra mivel ő kegyelmeket úgy mint első és fő uri személyeket választottuk, bízván mind hozzánk való hűségekben, mind pedig elégséges állapotokban, hogy ez alatt megírt rövid instructiónk szerint procedáljanak tőlük kegyelmesen kívánjuk.

1) Minthogy azért magok is ő kegyelmek immár jól tudják az electorral való végezéseket ez előtt odabocsátott követeinknek; tudniillik, hogy ad diem 20. Januarii kellessék ő kegyelmeknek Berlinben érkezni; chez képest verbalis instructiónk szerint is szükség utjakat úgy rendelni, és mind magok személyekben, mind pedig velek levő szolgáljokkal oly illendő készüllettel is indulni, hogy mind az mi bösületünknek, mind pedig az magok hivataljának illendőképén megfelelhessenek.

2) Mikorra kellessék chez képest egymással egy értelemből Kassán megegyezni, az terminusnak állapotjához képest, annak magoknál az ítélet, melyből verbaliter adott rendelkezésünkhöz is szabhatják magokat, s abból azt is kövessék, hogy indulások miatt utjokban fogyatkozás ne eshesék.

3) Kassáról megindulván istennek szent áldásával, mivel mi is azt ítéljük alkalmasabbnak lenni, Magyarországnak részén által

az Jablonka után, szükség igyenesen Silesiára bemenni, és ott az melyen legalkalmasabbnak, és ha ez idő alatt meg nem szűnt, az pestisnek grassálása miatt bátorságosabbnak utat találhatnak, menéseket úgy continuálni, hogy utjokban való késedelmek miatt, az napra való oda érkezésekben fogyatkozást ne tegyenek.

4) Mentekben is, mivel Brigára kell menni, az ott való herczeggel szemben legyenek és mi nevünkkel illendőképén köszöntvén, neki írt levelünköt megadják, ajánlván ez mellett minden időbeli barátságos jó akaratunkat; ott létek alatt az mint illendőbb módot benne feltalálhatnak, annak is utánnaválóképén per tertias personas menjenek végére, az császár requisitióját micsoda szüvel vőtte, és visszatérésekben mint akarja jó akaratját declarálni az fejedelem asszonyhoz, melyből azutánra is szükséges documentumot vehetnek magoknak.

5) Hogyha Braszlóra reá kelletik menni, az minthogy az is utjak, ha ott az pestis felettebb nem grassal, ha az császár presidente Burgravius a Donao ott leszen, szükség bizonyos emberek által meglátogatattván, annak is az mint illendőbb módját ítélhetik, tőle végére menni, hogy az császár parancsolatja szerint, melyet mi más bizonyos emberünk által addig míg oda érkeznek meg fogunk neki küldeni, az deductiókor micsoda módot akarnak követni, és micsoda jó indulatot mutatni, melyből magoknak mind tanulságot vehetnek, mind pedig mihez szükség alkalmaztatni megláthatják.

6) Azonképen hogyha valahogy utjokban a ligniezi herczegre találkoznak, ha valami tisztességes és jó mód adatik benne, annak is utána valóktól nem árt végére menni, pro majori rerum Informatione, az is mint akarja az császár parancsolatjához magát alkalmaztatni, hogy így ezeket értvén, az electort is tudják felőle bizonyosan informálni, és magoknak is visszatérésekben mit kellessék ebből követniök elégséges tanulságot vehessenek.

7) Onnat azért utjokban tovább menvén, minek előtte az elector birodalmat érnék, abban keressenek módot, hogy az electort levelek által menetelek felől tudósítsák, és oda való érkezéseknek bizonyos idejét is értésére adják. Azután birodalmának határában érkezvén, mivel ítéljük, hogy bizonyos emberit eleikben is fogja küldeni, magokat tovább való útjokból mind azoknak rendelkezésekhez képest, mind pedig az mi illendőbb ahhoz szabhatják.

8) Közelebb érkezvén, mint kellessék az helyben bemenni,

annak ítletti magoknál is lehet, és az ott való állapot is megmutatja. Ezt mindazáltal igen szemek előtt viselvén, hogy mentől nagyobb bücsülettel lehet, mind az mi méltóságunknak, mind pedig az magok hivataljának megfeleljenek.

9) Berlinben beérkezvén miképen akarja az elector mind excepiálásokat, mind pedig ott való léteket, és magának velek való szemben lételet is rendelni, abban tőle szükség mindenből várni, és magokat is ahoz illik szabni, az mint az ott való állapot, és dolgoknak folyása ő kigyelmeket ebben megtanítja.

10) Audientiát adván az elector mi nevünkkel illendőképén közönsék, és levelünköt megadván, ajándékunkot is praesentálván minden időbeli jó akaratunkat, és hozzája való igaz atyafiúi szeretetünköt offerálják; declarálván azt, hogy mi istentől nagyobb buzgóssággal semmit inkább nem kívánunk, minthogy ő felségéhez és méltóságos házához igaz kötelességből való atyafiaságunkat úgy megmutathassuk, hogy azt ő felsége mi bennünk valóságosan mindenkor megtapasztalhassa, és abban meg is nyughassék. Azután jelenések meg azt is, hogy az mint követek által ő felségével ezelőtt végeztünk volt, mi azokat minden részeiben effectuálván, az mi részünkről kigyelmek által minden instrumentumokat meg is küldöttünk, kívánván azt ő felségétől, hogy az maga részéről az végezések szerint, az melyek kívántatnak, mindazokat véghezvitetvén és mindenek felett az solemnitásnak actusit nem halasztván, mivel ő kigyelmeket az végezt napra az végre is bocsátottuk magunk személyében oda, mentől hamarább kedves atyafiával együtt hozzánk visszabocsássa.

11) Azután az fejedelem asszonynyal is szemben levén, annak az udvarnak szokása szerint, mi nevünkkel illendőképén és bücsülettel közönsék, istentől minden jókat, és kedves áldásokat kívánván hosszú élettel együtt ő felségének. Azonképen az mi atyánkfűt is szeretettel közönsék mi szónkkal, minden jó akaratunkat, és igaz szeretetünköt offerálván neki, levelünköt megadják és jelentsék azt is, hogy mi ő kigyelmeket választván mind az ott való dolgunknak véghez vitelére, mind pedig hozzánk való deductiójára, nekik azt meg is parancsoltuk, hogy mindenben szolgálatjokat, és igaz büségetek hozzája meg is mutassák. Azért őket arra rendelt fő commissariusinknak ismervén, szolgálatjokkal és igaz hűségekkel éljen is mindenből, melyben fogyatozást parancsolatunk szerint, nem is fognak tenni.

12) Az öreg fejedelem asszonyt is, Fridericusnak és az electornak is az anyját, tőle audientiát kérvén igen nagy szeretettel közönsék nevünkkel és neki irt levelünköt megadván, ajánlják minden időbeli igaz jó akaratunkot, kérvén azon hogy az mint eddig, úgy ezután is az miben kívántatik és szükséges leszen, tőlünk jó akaratját meg ne vonja; melyért nekünk is minden alkalmatossággal azon jó akaratunkat várhatja.

13) Ezek illendőképén meglévén, mindenek felett igyekezzenek gróf Schwarzenburgnak jó akaratjával élni, mivel ezelőtt is követünknek ő általa lett minden tractatusok és végezések az electorral, és most is tudjuk azt, hogy ő általa leszen minden dolgoknak véghez vitele; neki is azért levelünköt megadván nevünkkel bücsülettel közönsék, és jelentsék meg is, hogy az előtt is hozzánk megmutatott jó indulatját követekinktől megértvén, tőle igen kedvesen vöttük, és illendőképén agnosceáljuk is; most is kérjük azon, hogy előbbi jó akaratját hozzánk megtartván, minden dolgoknak bücsülettel való véghez vitelében mutassa azon jó indulatját, melyért nekünk is minden időbeli fejedelemi jó akaratunkat megtapasztalja.

14. Ezek után az gróf által intimálják az electornak, hogy az mint meg is jelentették minden szükséges instrumentumok készen levén nálok, azoknak exhibeálását, és az Pactorum Dotium permutationem ő felsége mint kívánja hogy legyen, ha az solemnitásnak előtte, avagy az közben, hagyják mindenben ő felségének jó ítélőre, és abból az mi illendőbb és bücsületesb, az ott való állapothoz képest azt is kövessék.

15) Az mikor azért azoknak permutatióját és exhibeálását egyenlő akaratból rendelik, előadhatják rendszerént, melyeket consignálva mind kezekben adattunk; azokat az mint illendőbbnek és legbücsületesbnek itélik, úgy exhibeálják is, permutálván elsőben is Pactorum Dotium Instrumenta, melyet mi ígírül igire mind úgy irattunk itt is le, az mint ott követek leiratván ő felségével az electorral együtt subscribáltak volt, semmi variatiót nem tevén benne egyebet, hanem az egy Fogaras dolgából az summát, hogy augeáltuk, és az ötven ezer forintot százezerre irattuk; melyet szükség szóval is declaralniok és abbeli jó indulatunkat bővebben jeleníteni, úgy hogy ezután is nem egyebet, hanem azont akarjuk ő felségéhez és atyafiához minden időben mutatni. Az több leveleket úgy mint assecuratiót, quietantiát, császár consensusát, az fejedelem

asszonyunk renuntiatióját az mi illeti, azok is mind nálok levén, fogyasztás nélkül exhibedhatják, és az electornak ő felségének kezében adhatják, az fogarasi és munkácsi inscriptióval együtt.

16) Az mi az Fogarásról való assecuratiót illeti ez országunkbeli Statusoknak, mivel azóta gyűlésünk nem volt és csak ez dologért őket nem convocálhattuk, hogy nevek alatt generaliter azt meg nem küldhettük, annak méltó okát eleiben adják az electornak, jelentvén: hogy mindazáltal nem is akartuk teljességgel elmulatni, hanem az kik az első rendbeli híveinkben és tanácsinkban jelen lehettek, azoknak nevek alatt megküldöttük; de arról bizonyosan assecnrálják, hogy magunk sem akarván azt ebben hagyni, legelső gyűlésünkben, az melynek májusban meg kell lenni, országunknak statusival generalis gyűlésünkben abbéli inscriptionkat confirmáltatjuk, és ugyan articulusban is íratjuk.

17) Így azért ezeket mind véghez vivén, vegyék kezekben ők is az elector subscriptiója és peeséte alatt az ő részekről az patorum Dotatium Instrumenta jól össze olvasván, és szorgalmasan conferralván, hogy mindenben ez mi tőlünk oda küldöttel fogyasztás nélkül egyezzen, melyet azután nekünk kezünkben is meghozzon.

18) Vég levén ezekben az mikor az solemnitásnak actusa előjű, azt ő kigyelmek ott láthatják meg mi móddal kellessék véghez vinni, mi arról itt nekik instructiót nem adhatunk egyebet, hanem hogy mindenek felett az mi méltóságunkat igen szemek előtt viselvén, semmiből fogyasztást ne tegyenek, valamelyet ott illendő véghez kelljen vinni; hanem abban úgy cselekedjenek, az mint az ott való szokáshoz, és olyan méltóságos fejedelmi személyeknek bősületekhez legillendőbb; mindenekről az előtt vevén bőséges információt azoktól, az kik efféle dolgokban ott tudósok; úgy hogy se ítéletet magokra, se az mi személyünknek méltóságára valami fogyasztást ne hozzanak, melyet az magok industriájára és bősületekre és az nekünk tartozó kötelességekre hagyunk mindenben.

19) Azokat az solennis actusokat minden fogyasztás nélkül és bősülettel véghez vivén, meddig kellessék ott késniek noha magok is megíthetik magoktól is, összevetvén az napot, melyre az mi részünkről hivattunk Kassára mindeneiket, mindazáltal mivel leve-lünkben is az electort kérttük volt azon, hogy ha lehet úgy rendelje, az ott való solemnitásnak napjait, hogy onnat 27. Januarii megindulhassanak; mivel különben ad 22. Februarii semmiképen Kassára

nem érkezhetnének, ő kigyelmek is chez szabván magokat, igyekez-zék dolgokat ott úgy rendelni, hogy akkor megindulhatván az reu-delt napra Kassára az fejedelem asszonynyal együtt elérkezhes-senek.

20) Miképen kellessék onnat való visszaindulásoknak lenni, főképen az fejedelem asszonynyal együtt, mivel annak minden rendi és gondja viselése az electoron áll, abból is mi itt nekik instructiót adni nem tudunk, hanem tudjuk azt mind az elector ő fel-sége atyafiai szeretetire, mind pedig az ő kgyemek jó okosságára, és gondjaviselésére; melyben az mi részünkről az mint illendőbb és bősületesb úgy cselekedjenek mindenbül.

21) Mivel pedig az végezés szerint Brogaig leszen az fejedelem asszony deductiójának minden gondjaviselése magán az electoron, tudjuk azt, hogy fogyasztás semmiből addig az reá való gondvise-lésben nem is leszen; azután mint kellessék gondot arra viselni, mi-vel abban az helyben bősületes főkövetinket gubernator uram ösénkkel együtt akarjuk eleiben küldeni, mindazoknak akkor, mind pedig ő kgyemeknek általok bővebb ordinantiát, és instructiót is adunk; melyhez képest visszajövő utjokban abbéli kegyelmes aka-ratunkhoz és rendelésünkhöz szabhatják is mindenikből magokat.

22) Véghez menvén ott az solemnitásnak actusi, nekünk mind-gyírást annak minden módjait és állapotját értésünkre adják, az mint arról őket verbaliter instruáltuk; és mindegyéb minden dol-gokról, mind pedig onnat megindulásoknak módjáról és állapotjáról valóságosan tudósítsanak, hogy így mind az ott való állapotokat annak idején érthessük, mind pedig érkezésünknek minden módját és idejét is tudhassuk.

23) Micsoda késérők, és micsoda állapotbeli személyek legye-nek az fejedelem asszonynyal, és menyenyid magokkal, azoknak is mind személyeknek mivoltát, mind pedig magoknak, szekereknek és lovaknak számát értésünkre adják és mind azokról bennünköt valóságosan tudósítsanak is.

24) Mivelhogy pedig semmi jó dolgok az egymás között való egyesség és rendtartás nélkül jól nem lehetnek; intjük őket kegyel-mesen, hogy szemek előtt viselvén mind az mi méltóságunkat, mind pedig az magok bősületit, egymással oly egyességgel és szeretettel alkudjanak, hogy az idegen nemzetektől is magokra valami illeten-ítéletet ne vegyenek, hanem azoktól inkább dicsírtessenek, és láttasék.

az, hogy az magok hivataljának, és böcsületinek, az mint ilyen úri emberekhez illik is, illendőképén megfelelhessenek.

25) Szolgájakat és magok körül levőket is oly fenytékben és disciplinában tartásák, hogy valami illetlen dolgot se menő és jövő utjokban, se pedig ott léteketben ne cselekedjenek, hanem mindenben böcsülettel és emberséggel viseljék magokat, egyebeknek is az módosiával jó példát adván. Az úton való költségűl utánok való is komornyikunktól, és annak rendelésétől várjanak, magoktól magoknak az gazdákkal ne gazdálkodtassanak, hanem az jó rendtartást abból is kövessék, hogy így illetlen és heában való költséget tőlünk inkább eltávoztassanak.

26) Egyéb dolgok ha melyek ezeken kívül olyak occurálnának, melyek szükségesek ez mostani állapotunkhoz azoknak illendőképén végbevitelét magokra, és jó indusziájokra hagyjuk; melyből az minékünk méltóságcsb és hasznosb, hivataljokhoz és személyekhez illendőbb azt kövessék; melyért mindenektől jó hírt, nevet, és minékünk is azért magokra fejedelmi kegyelmességünköt és jó akaratunkot várassák.

Gabriel m. p.

Stephanus Kovachoczky s. k.

(p. h.)

Cancellarius.

Kivül Instructio pro Illustrissimo Georgio Rákoczi etc. et Francisco Mikó ad Electorem Brandenburgicum expedito.

(Erndetiről.)

XVIII.

Bethlen Gábor fejedelems I. Károly angol király közt Westminster 1626. nov. 30-án létre jött frigy, az 1625-iki hágai hármass szövetséggel.

Carolus Dei gratia Magnae Britanniae, Franciae et Hyberniae Rex, Fidei Defensor etc.

Cum Serenissimus Princeps Gabriel Dei gratia Sac. Rom. Imperii et Transylvaniae Princeps, partium Regni Hungariae Dominus, Siculorum Comes, ac Oppoliae et Ratisboriae Dux, Consanguineus et amicus noster charissimus, cujus inter alios Principes ad foedus, quod nobiscum Serenissimus Daniae Rex, et Domini Ordines

Generales Provinciarum Belgii unitarum iecerunt, invitandos, in dicti foederis actus Articulo decimo quarto expressa fit mentio, Ejusdem rei causa Generosum et nobilem virum Matthiam Quadum de Wierod et Zoppenbrugh Legatum suum Extraordinarium ad nos miserit; atque per eundem Nos de suo pio, religionem, libertatem et pacem publicam, quae pluribus in Locis, praecipue in Germania pessundantur, Et summam Vim patiuntur (uti in actis foederis nostri pluribus exponitur) vindicandi et restituendi animo; atque eadem de causa in dictum nostrum foedus ingrediendi prompta voluntate (de qua quidem haud quicquam unquam dubitavimus) certiores reddiderit; Nobisque praeterea pactiones et Conditiones quas jam ante reliquis nostris Confoederatis exhibuerat, quasque a Confoederatis ipsius causa observari petit, proposuerit: Nos tam laudabili tanti Principis desiderio, praestantique virtute laetantes, deque reliquorum confoederatorum, eadem nobiscum hac in re mente nil dubitantes, dictum Transylvaniae Principem animo labentissimo admissimus et recepimus, et per praesentes, quantum in Nobis est, admittimus et recipimus in dictum foedus, ut nostrum confoederatum in eadem forma atque cum omnibus clausulis, conventionibus, pactis et articulis foederis, cujus quidem acta Hagae Comitum in Hollandia Die nono mensis Decembris Anno Millesimo Sexcentesimo Vicesimo Quinto facta, quorum initium est: Cum ex communi consensu, consideratis improbis etc. ac si ab initio Tractationi ejusdem ad fuisset; atque in hoc foederis conjunctione cum dicto Transylvaniae Principe pacti sumus ex nostra parte, et consensimus in Articulos sequentes, quos reliquis etiam commendamus Confoederatis, quo scilicet iidem articuli eisdem rati et grati et omnino confirmati habeantur, aequae ac si in dicto Hagensis Tractationis actu facti et additi fuissent.

1. Primo Princeps Transylvaniae omni conatu bellum inferet Imperatori et domui Austriacae et aliis communibus hostibus, contra quos Confoederatio haec ab unitis est inita; formabitque exercitum ad minimum quindecim mille selectorum Hungarorum militum, quo cum Sereioissima Sua Celsitudo vel se junctim vel cum Confoederatorum copiis, prout commodius et magis e re visum fuerit, ipsas hostium ditiones et terras invadet et ingrediatur.

2-do Reliqui confoederati sub suis stipendiis merentes Germanorum copias auxiliares ad duodecim millia militum ad Principis Transylvaniae opem mittere tenentur: Id quod jam factum esse con-

semus, Principe et Comite Mansfeldensi cum suo exercitu commisso.

3-tio Dieti Confoederati Principem Transylvaniae singulis mensibus quibus militabit ob hoc foedus, subsidio quadraginta mille Thalerorum Imperialium iuvabunt; Quotam suam quisque Constantinopoli singulis mensibus persolvi curabit; pro uno mense triginta duos dies computando, et a die quo dictas Transylvaniae Princeps in Campum progressus fuerit incipiendo. — Quoniam autem ob locorum, et regionum Confoederatorum distantiam, Confoederati jam de quota quae cuique persolvenda hic erit, ut tractent, convenire nequeant; ideo Nos, ne tam utile et necessarium communi bono bonum recipiat impedimentum, intra mensem proxime adventantem Junium summam Decem mille librarum Anglicanarum in dieta Civitate Constantinopolitana persoluturos spondemus et promittimus: et interim nobis cum reliquis Confoederatis, quid unicuique persolvendum erit, conveniet.

Quod ad alios Articulos attinet, Eos cum (ut dictum est) Transylvaniae Princeps ad foedus hoc nostrum et ad omnes et singulos ejusdem foederis Articulos admittatur, huic actui subjungi foecimus.

In fidem et testimonium praedictorum omnium Articulorum, pactionum et conventionum, hunc Actum nostra manu propria subscribere, et Regio nostro sigillo firmari volumus. Actum in Palatio nostro Westmonasterii. Die ultimo Novembris Anno salutis supra millesimum Sexcentesium vigesimo sexto

Carolus R.

(L. S.)

Sequitur Tractatus Foederis Hagensis. etc.

Cum ex communi consensu, consideratis improbis et perniciosissimis Consiliis, injuriis et violentis oppressionibus ab hinc aliquot annis, hactenus non per minas solum intentatis, verum etiam manifesto bello re ipsa illatis, contra acta et leges pacificationis latis et confirmatas diversis temporibus ab Imperatoribus ipsis, contraque alias constitutiones fundamentales Imperii et Capitulationes juramento firmatas, quae omnia maxime attinent non solum ad Electores, Principes, Civitates et Status Germaniae, verum etiam inevitabili quadam sequela ad Reges, Principes, ac Status vicinos, amicos ac confoederatos, quorum maxime interest, pacificationem, constitutio-

nes, capitulationes ac confirmationes supradictas conservari. Necessarium quasi vi quadam cogente visum sit, ut mature obviam eatur, reprimanturque violenti et intolerabiles progressus conatuum malorum et injustarum oppressionum, et ad restitutionem conservationemque Libertatis, jurium et constitutionum Imperii, objicere se tam evidenter appropinquanti ruinae, et omnibus qui nunc, aut in futurum ejus sunt aut erunt authores.

Cumque has ob causas Serenissimus Magnae Britanniae Rex, huc Hagam in Hollandia miserit Illustrissimos Dominos, Georgium Duce[m] Buckinghamiae, Summum Regni Angliae Ammirallum et Henricum Comitem Hollandium, Legatos suos Extraordinarios, et Dominum Dudlaeum Carleton Equitem auratum, Legatum suum ordinarium apud Dominos Ordines Generales foederati Belgii. Item Serenissimus Daniae Rex miserit Generosos ac nobiles Regni sui Cancellarium, et Senatores Praefectum arcis Nieburgensis, dilectos sibi fideles Jacobum Vlefeldium in Urup, et Christianum Thomae in Tummerup haereditarios, Legatos extraordinarios. Et Domini Ordines Generales Foederatarum Provinciarum Belgii deputaverint Dominos Florentium Comitem Culeburgi Baronem de Pallant; Witthem Weerde, Dominum de Leede, Lienden, Wildenburgh, Kintswieler, Engelsdorf, Vrechem, Barchem, et Nicolaum de Bouckhorst dominum de Nortwick, Baillium magnumque Aggerum Rhinlandiae magistrum, Anthonium Duyck Consiliarium Ordinum Hollandiae, Symonom de Beaumont Consiliarium Civitatis Middelburgensis, Gisbertum de Herteveldt, Christianum Osterzee, Grietmannum de Lemsterlant, Thomam Verwer Consulem, Civitatis Daventriae, et Gosvinum Schaffer Dominum in Uthugsen et Meeden, Commissarios suos. Qui omnes cum aliquoties Hagae congregati fuissent ut tractarent de rationibus, ordine remediisque necessariis, quibus supradicti fines possent obtineri, inter se pacti sunt et consenserunt in articulos subsequentes:

1. Primo. Quod erit foedus firmum, stabile et permanens inter Serenissimos Reges Magnae Britanniae et Daniae, et Dominos Ordines Generales Foederatarum Belgii Provinciarum.

2. Ut remedium adferatur malis supradictis Rex Daniae sustentabit exercitum suum, eumque augebit ad viginti octo vel triginta millia peditum, septemque aut octo millia equitum, ita tamen ut a Confoederatis debite et sufficienter ei subsidia suppeditentur.

3. Rex Magnae Britanniae juvabit Daniae Regem subsidio trecentorum millium florenorum menstruorum, qui singulis mensibus persolventur in Civitate Hamburgensi praecise computando triginta duos dies pro uno mense.

4. Rex Magnae Britanniae secundum tenorem foederis initi interse, et dictos Dominos Ordines Generales, et juxta pacta et conventiona instruct et mari immittet aliam classem, quae subsequatur priorem ante hac missam, ut ea ratione distrahantur et impediuntur vires et copiae adversariorum.

5. Ordines Generales juvabunt Regem Daniae subsidio quingenta millium florenorum menstruorum, Computato mense ut supra. Et praeterea si res eorum ferre possint, ut copiae hostiles se moveant contra Regis Daniae exercitum, emittent ad sublevandum dictum exercitum expeditam equitum manum distrahendi hostis causa. Pertionem etiam suam navium conferrent et addent ad classem regis Magnae Britanniae. Proxima quoque aestate copias equitum et peditum educent, quantas poterunt, ut validum efficiant exercitum, impedianque quo minus hostes auxilia submittant contra exercitum Regis Daniae.

6. Nullas Confoederatorum ab hoc foedere se eximere poterit, antequam per Dei gratiam restitutio supradicta in Germania fuerit consecuta.

7. Nullus Confoederatorum poterit recipere ulla paciscendi conditiones ab adversariis, nisi tales quae scriptae exhibeantur, ad quas nullum poterit dari responsum essentiale, donec fuerint communicatae administris omnium Confoederatorum, hic Hagae agentibus, neque id sine communi illorum consensu.

8. Si aliquis Confoederatorum post hac, per directum vel indirectum, molestiam patiarur, turbetur vel opprimatur in suis regnis, regionibus, provinciis, dignitatibus vel civitatibus sive mari sive terra foederis hujus causa, alii tenebuntur auxilio illi venire seu mari seu terra, illis viribus copiisque quas hoc foedere promiserunt; aut quantas praestare poterunt, ut ab oppressionibus liberetur.

9. Quae omnia pacta et Conventiones habent habebuntque obligandi vim. Etiam respectu regis Daniae, ea tamen conditione, ut auxilia sufficientia ipsius Majestati infallibiliter praestentur.

10. Cum autem Serenissimo et Christianissimo Franciae regi placuerit, serio monere et urgere Daniae regem, missis etiam duo-

bus, diverso tempore, ministris, ut adhiberet remedia perniciosae consilii, conatibus et oppressionibus, in Imperio Germanico, praeter svasiones etiam offerendo auxilia ad hoc onus sustinendum, a dicto Christianissimo Rege, quam primum fieri poterit, petetur, ut huic etiam foederi se adjungat, aut saltem ad stipendia et impensas copiarum regis Daniae, largum et liberale pecuniae subsidium contribuat. Prout jam ante regaliter obtulit, idque exemplo aliorum Confoederatorum, qui pro bono publico causam hanc susceperunt.

11. Item cum Serenissimus Sueciae Rex variis oblationibus egregiam animi sui ad hoc foedus propensionem declaraverit, etiam ab illo, ut foederi se jungat, si prout obtulit, auxilio, sit petetur.

12. Quemadmodum etiam Serenissima Respublica Veneta et Sabaudiae Dux ut in partem hujus foederis veniant, invitabuntur.

13. Nec non Principes Electores Germaniae, alique omnes Principes, Status et Civitates, quorum interest.

14. Foedus praeterea hoc significabitur Principi Transylvaniae, ut intelligi possit, an et ille hoc velit subire, ejusque tuendi causa quod expediat, facere.

15. Hujus foederis conventio nullam adferet novationem, neque quicquam derogabit pactonibus foederis illorum, quas Magnae Britanniae Rex seorsim antehac contraxit cum Dominis Ordinibus Generalibus, quae integrae et illaesae servabuntur, ea forma qua de illis inter se convenerunt.

Super quibus conventionibus, pactonibus et articulis, hoc scripto comprehensis, eorumque singulis egerunt, convenerunt, stipulati pactique sunt supradicti Legati Regum Magnae Britanniae et Daniae ad placitum dictarum regiarum Majestatum, et Commissarii Dominorum Ordinum Generalium ad eorundem beneplacitum; promittentes hinc inde bona fide, seque vi suorum mandatorum obligantes, quod ante vigesimum diem mensis Martii proximi, aut citius per eos quorum Domini propinquiore sunt, si fieri possit, exhiberi curabunt hic Hagae. Legati nempe Magnae Britanniae Administris Daniae, et Ordinum Generalium Deputatis; Legati Daniae administris Magnae Britanniae, et Deputatis Ordinum; Deputati vero Ordinum Generalium Administris Regum Magnae Britanniae et Daniae expressam seu specialem declarationem voluntatis Dominorum suorum super hoc

Tractatu foederis, aut Literas ratificationis in forma sufficienti ac valida.

In fidem et testimonium quarum omnium pactionum, conventionum et articulorum dicti Legati et Deputati huic Tractatui subscripserunt, suorumque insignium sigillo signaverunt. Actum Hagae in Hollandia, Mensis Decembris die Nono Anno Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Quinto.

Sequitur mandatum pro Magnae Britanniae Regis

Legatis Extraordinariis.

Carolus Dei gratia Magnae Britanniae, Franciae et Hyberniae Rex, Fidei Defensor etc. — Omnibus ad quos praesentes hae literae pervenerint Salutem. Multae et graves admodum causae, nostra pariter et publica spectantes commoda, Illa vero praecipue quae pro amicis et Confoederatis nostris nobis incumbit cura, quorum salutem summo nostro cum luctu periclitantem cernimus, persvasere Nobis, Amicos, Affines et Confoederatos nostros non solum per litteras monere, ut suae, publicaeque prospiciant saluti, sed etiam per Legatos et Deputatos nostros tentare, et ad foedus contra communem omnium hostem nobiscum ineundum invitare, ut scilicet communi auxilio consilioque mature obviam eatur tam late grassanti malo, et jam universo Christiano orbi foena, jugumque minitanti. Hae de causa ac pro summa illa fiducia, quam in praedilectis et praecharis Consanguineis et Consiliariis nostris Georgio Buckinghamiae Duce, Summo regni nostri Angliae admirallo etc. et Henrico Comite Hollandio, quorum non semel probitatem, industriam, prudentiam, et providam animi circumspectionem in rebus nostris gerendis experti sumus, Ipsos nostros veros, certos et indubitatos Legatos, Deputatos et Commissarios nostros, tam ad Serenissimum Fratrem nostrum praecharissimum Ludovicum Regem Christianissimum, et Magnificos et Spectabiles Unitarum Belgii provinciarum Ordines, amicos nostros charissimos; quam ad quoscunque Reges, Principes, Status liberos, et quoscunque alios Amicos Affines et Confoederatos nostros, hac in parte facimus, constituimus et ordinamus, per praesentes, Dantes et tenore praesentium concedentes eis plenam, sufficientem, et omnimodam potestatem pariter ac facultatem pro nobis et nostro nomine cum praefatis Serenissimo Rege christianissimo; unitis Belgii Provinciarum Ordinibus, vel cum quolibet Rege, Principe, Statu libero, aut aliis quibusque, cujuscunque ordinis, status aut dignitatis fuerint,

contra domum Austriacam, Hispaniarum Regem, aut aliquem alium eis faventem et ab eorum partibus stantem, foedus, Ligam et Confoederationem quaecunque offensivam et defensivam ineundi et contrahendi, Ligas aut Confoederationes quascunque antehac habitas corroborandi, iis adjiciendi aut detrahendi; Tractatus cum quocunque ineundi, propositionibus consentiendi, proponendi, stipulandi, conveniendi, et nostro nomine concordandi, promittendi et concludendi, atque iisdem promissis, stipulationibus et conventionibus subsignandi, Omnia denique et singula agendi praestandique, quae praedicti Legati Deputati et Commissarii nostri, nobis, regnisque nostris utilia, convenientia et necessaria judicaverint; et quaecunque Ipsi agere aut praestare possemus, si ipsi praesentes et in persona Nostra adessemus; promittentes et verbo regio spondentes quaecunque a praefatis Legatis, Commissariis et Deputatis nostris acta, gesta, conclusaque in praemissis fuerint, nos rata, grata et firma habituros, et inviolabiliter observaturos, et si opus fuerit, regia nostra manu et sigillo nostro firmaturos. In quorum testimonium hisce literis nostris manu nostra signatis, magnum nostrum sigillum apponi fecimus. Apud novam Sarum decimo septimo die Octobris, Anno regni nostri primo.

Subsignatum erat

Carolus R.

Sequitur Mandatum praedicti Magnae Britanniae Regis

Legato Ordinario.

Carolus Dei gratia Magnae Britanniae Franciae et Hyberniae Rex, fidei Defensor etc. Omnibus ad quos praesentes Literae pervenerint Salutem. Cum multae et graves admodum causae nostra pariter et publica spectantes commoda persvaserint Nobis Tractatum et deliberationem inire cum Serenissimis Daniae et Sueciae Regibus; Electore Brandenburgico et aliis Principibus et Confoederatis nostris (publicae utilitatis inprimis studiosis) super iis, quae in hac rerum statu nostro et communi Christiani Orbis bono utilia videbuntur; cumque ad id praefati Reges, Principes et Confoederati nostri Legatos et Deputatos suos Hagam Batavorum missuri et deputaturi sunt, aut jam miserint vel deputerint, ut cum nostro aut nostris in et de praemissis et omnibus ea concernentibus deliberent, convenient et concludant, Sciatis quod nos de fidelitate et provida animi circumspectione praedilecti et fidelis nostri Dudlei Carleton Equitis aurati, Oratoris nostri ordinarii apud Illustrissimos Unitarum Belgii Provin-

ciarum Ordines, apprimè confidentes ipsum verum certum, legitimum et indubitatum commissarium et Deputatum nostrum hac in parte facimus, constituimus et ordinamus, Eidem per praesentes dantes et concedentes plenam et omnimodam potestatem et auctoritatem, cum praedictis Regibus, Principibus et Confoederatis, vel eorum Legatis aut Deputatis, sufficientem ad id auctoritatem habentibus, deliberandi conveniendi et concludendi, pro nobis et nostro nomine de et super Ligis, amicitiiis et Confoederationibus quibuscunque inter nos et praefatos Reges, Principes et Confoederatos nostros, auxiliaque mutua, concipiendi et concordandi, et pro Nobis et nomine nostro promittendi et firmandi; Pactionesque quaslibet et conventiones in eundi et contrahendi, ceteraque faciendi, quae in praemissis vel eorum aliqua concernentibus utilia aut necessaria judicaverit; Promittentes bona fide et verbo Regio spondentes quaecunque a praedicto Commissario et Deputato nostro in praemissis aut ea quovis modo concernentibus acta, gesta, promissa et conclusa fuerint, Nos ea omnia rata grataque habituros et inviolabiliter observaturos. In cuius rei testimonium his Literis nostris manu nostra signatis sigillum nostrum magnum apponi fecimus. Datae apud Palatium nostrum Westmonasterii Vicesimo tertio die Aprilis Anno Regni Nostri primo

Subsignatum erat

Carolus R.

Sequitur Mandatum pro praefatis Daniae Regis

Legatis Extraordinariis.

Christianus Quartus Dei gratia Daniae Norvegiae, Vandalorum Gothorumque Rex, Dux Slesvici, Holsatiae, Stormariae ac Dithmarsiae, Comes in Oldenburg et Delmenhorst etc. Omnibus et Singulis quibus hae nostrae exhibentur litterae, pro status ac dignitatis ratione, post officii benevolentiae, favoris ac gratiae nostrae regiae testificationem condignam, amice benevole ac clementissime significamus. Cum hoc tempore inter praecipuos aliquot Europae Reges, Principes ac Status Hagae Batavorum per Legatos illuc mittendos, conventus haberi, ac de mediis, per quae afflicta ac pene oppressa Germania in pristinum statum ac tranquillitatem reduci possit, matura deliberatio institui debeat, Nos pro eo studio et favore quo erga bonum publicum tenemur, pio huic et laudabili proposito minime deesse volumus, et propterea Generosos ac Nobiles Regni nostri cancella-

rium et Senatores Praefectum Arcis Niburgensis, dilectos nobis fideles, Jacobum Vlefeldium in Urup, et Christianum Thomae in Tommerup haereditarios, quorum prudentiam, fidem ac diligentiam in multis gravissimis rebus experti sumus, illuc nostro nomine ablegasse; quibus vigore praesentium damus et concedimus plenam ac omnimodam potestatem, cum Regibus, Principibus Statibus praedictis, aut eorum Legatis sufficientem itidem ad id commissionem habentibus, conveniendi, deliberandi et nostro nomine concludendi, de iis omnibus, quae ad praedictum scopum necessaria, aut expedientia videbuntur; Confoederationes item Contractus, aliasque litteras aut instrumenta super iis erigendi et firmandi; spondentes et promittentes in Verbo regio, Nos ea omnia quae praedicti Legati et Deputati nostri ita gerent et promittent, rata et grata habituros, ac bona fide atque inviolabiliter observaturos. In quorum pleniorum fidem praesentes manus nostrae regiae subscriptione roboratas sigilli appositione muniri curavimus. Dabantur Nienburgi Tricesimo primo octobris Anno 1625.

Subsignatum erat

Christianus.

Mandatum pro Commissariis Ordinum Generalium

Foederatarum Provinciarum.

Ordines Generales Foederatarum Provinciarum Omnibus has litteras inspecturis Salutem. Cum ad sistendum progressum improborum et perniciosorum conatum, iniuriarum, oppressionum, quae bello manifesto et via facti suscipiuntur et fiunt contra pacificationem, constitutiones fundamentales et alias capitulationes Imperii, ab ipsis Imperatoribus confirmatas et juramento roboratas, placuerit dirigente et promovente Serenissimo Magnae Britanniae Rege hic Hagae in Hollandia constituere conventum Legatorum et Commissariorum Regum, Principum ac Potentatum, quorum interesse in hac communi causa vertitur, ut etiam nostrorum Deputatorum ad conferendum, tractandum et concludendum firmum foedus et Ligam offensivam et defensivam contra omnes qui nunc et in posterum sunt aut erunt dictorum conatum, iniuriarum et violentarum oppressionum auctores, et in hunc finem jam advenerint et adsint hoc in loco Illustrissimi Domini: Georgius Dux Buckinghamiae, Summus Regni Angliae Admirallus, et Henricus Comes Hollandiae et Legati Extraordinarii Serenissimi, Excellentissimi, Potentissimique Regis Magnae

Britanniae, et etiam mandatum speciale ad eandem causam habeat Dominus Dudleus Carleton Eques auratus, Orator Supradictae Regiae Majestatis apud Nos Ordinarius; et praeterea hunc in Locum advenierint Dominus Jacobus de Vlefeld in Urup Cancellarius regni Daniae, Praefectus Arcis Niburgensis, et Christianus Thomae in Tommerup Legati Extraordinarii Serenissimi Excellentissimi ac Potentissimi Regis Daniae, Ea causa nos confidentes prudentiae, longo rerum usui, fidei et diligentiae Illustris et generosi, Nobilium, Clarissimorum et Prudentissimorum nobis fidelium Florentii Comitis de Culemburg, Baronis de Pallant, Witthem Werde Domini de Lede, Lienden, Wildenburgh, Kintzwiler, Engelstorf, Vreckem, Barchem; Nicolai de Bouchorst, Domini de Noortwyck, Magni Aggerum Rhinlandiae Magistri; Anthony Duyck Consilarii Ordinum Hollandiae et Westfrisiae; Simonis de Beaumont Consilarii Civitatis Middelburgensis; Gisberti de Hertevelt; Christiani Oosterzee, Grietmanni de Lemsterland, Thomae Verwer Consulis Civitatis Daventriae, Et Goswini Schaffer Domini in Vuthuysen et Meden, Omnes illos commissimus, ordinavimus, deputavimus; Committimus, Ordinamus et deputamus hisce Litteris nostris, ut nostro nomine compareant in conventu Legatorum Extraordinariorum, et ordinariorum dictorum Magnae Britanniae et Daniae Regum, aliorumque Regum et Principum qui post hac illis se adjungent, Dantes dictis Deputatis nostris plenariam auctoritatem et potestatem tractandi, conveniendi et concludendi cum praedictis Regibus ac Principibus, foedus et Ligam offensivam et defensivam contra supradictos conatus, injurias et oppressiones, eo nomine paciscendi, contrahendi, promittendi et necessarias scripturas sive instrumenta conficiendi, nostroque nomine subscribendi, et generaliter super dicto foedere faciendi omnia, quae nos praesentes facere possemus, etiamsi ad illa mandatum specialius requireretur, quam hisce litteris continentur; promittentes sincere et bona fide, Nos ratum gratumque habituros, firmum ac stabile in perpetuum omnia quae dicti nostri Deputati in supradictis et omnibus inde dependentibus facient, procurabunt, paciscuntur et promittent, eadem omnia servare adimplere et tueri inviolabiliter; neque unquam in contrarium niti vel facere, directe vel indirecte ulla ratione vel modo, omniaque approbare expressius si opus sit, ita ut Regibus et Principibus huic foederi junctis aut jungendis eo nomine plene satis fiat. Actum Hagae Comitum, in Conventu nostro sub magno nostro sigillo et subscriptione graphiarum

nostri, Anno Millesimo sexcentesimo vigesimo quinto Die Vigesimo Octavo Novembris. Signatum: Gisbert de Boetzeler vidit. Infra erat scriptum. Ad mandatum praedictorum Dominorum Ordinum Generalium, etc.

Subsignatum I. van Goch.

Hoc in Loco Domini Legati Deputati et Commissarii praedicti subscripserant (unius cujusque insignium sigillo apposito) hoc ordine:

Buckingham.	Jacob Vlefeld.	Florentius Comes de Culemburg.
Hollande.	Christianus Thomesen.	Nicolaus a Bouchorst.
Dudley Carleton.		Ant. Duyck
		S. de Beaumont.
		G. V. Hertefeld.
		Ch. Oostersee
		Thomas Varwer
		G. Schaffer.

Exemplar hoc cum ipso Tractatus Hagensis Originali consentire et concordare attestor E. Convane

(Eredetiről.)

XIX.

Bethlen Gábor s a belga rendek közt létrejött frigylevél. Haga 1627. febr. 9.

Ordines Generales Confoederatarum Provinciaram in Belgio, Cum Serenissimus Princeps Gabriel Dei Gratia Romani Imperii et Transylvaniae Princeps, partium Regni Hungariae Dominus, Siculorum Comes ac Oppuliae et Ratiborae Dux, cujus inter alios Principes qui ad foedus, quod inter Serenissimos Magnae Britanniae et Daniae Reges et Nos initum ac conclusum est, erant invitandi in dicti foederis articulo 14. expresse fit mentio, ejusdem rei causa Generosum et Nobilem virum Mathiam Quaest de Wierodt et Sopenbrugh ad nos miserit, atque per eundem Nos de Suo pio, Religionem, libertatem et pacem publicam, quae pluribus in locis, praecipue in Germania possumdantur et summam vim patiuntur (ut in actis dicti foederis pluribus exponitur, vindicandi et restituendi animo, atque eadem de causa in dictum nostrorum foedus ingre-

diendi prompta voluntate, de qua quidem nobis semper constitit) certiores reddiderit Nobisque praeterea pactiones et conditiones, quas jam ante praedictis Regibus nostris confederatis exhibuerat, quasque a confederatis sui ipsius causa observari petit atque a Rege Magnae Britanniae obtinuit, proposuerit, Nos itaque tam laudabili tanti Principis desiderio praestantique virtute laetantes, Dictum Transylvaniae Principem, animo lubentissimo admisimus et recepimus et per praesentes quantum in Nobis est admittimus et recipimus in dictum foedus ut nostrum confederatum in eadem forma atque cum omnibus clausulis, conventionibus, pactis et articulis foederis, cujus tenor huic subjungetur, ac si ab initio tractationi ejusdem interfuisset, ac quemadmodum dictus Magnae Britanniae Rex ex sua parte in hoc foederis conjunctione pactus est et consensit in aliquos articulos in praedicto foederis actu non expressos, sic et nos pro nostra parte in eodem consensimus, eosque aeque ratos et gratos habemus, ac si praedictae tractationis actui inserti fuissent, prout illorum tenor sic subsequitur.

Primo Princeps Transylvaniae omni conatu bellum inferet communibus hostibus, contra quos Confederatio haec ab unitis est inita, formabitque exercitum, ad minimum quindecim mille selectorum hungarorum, quocum Serenissima sua Celsitudo, vel sejunctim vel cum confederatorum copiis, prout commodius et magis e re visum fuerit, ipsas hostium ditiones et terras invadet et ingreditur.

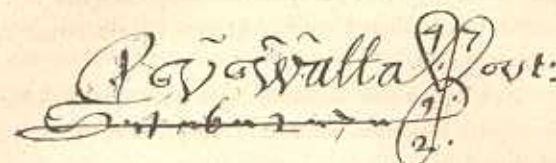
Reliqui Confederati suis stipendiis Principi Transylvaniae mittent Germanorum copias auxiliares ad duodecim millia militum, id quod jam factum esse consetur, Principe et Comit. Mansfeldensi cum suo exercitu eo misso.

Dicti Confederati Principem Transylvaniae singulis mensibus, quibus militabit ob hoc foedus, subsidio quadraginta mille thalerorum imperialium juvabunt, dabimusque operam quantum in nobis erit, ut hoc subsidium a Confederatis bona fide praestetur, singulisque mensibus secundum tenorem foederis solvatur, pro uno mense triginta duos dies computando, et a die quo dictus Transylvaniae Princeps in campum progressus fuerit incipiendo.

Quod ad alios articulos attinet, Eos cum (ut dictum est) Transylvaniae Princeps ad foedus supradictum et ad omnes et singulos ejusdem foederis articulos admittatur, huic actui subungi fecimus.

In fidem et testimonium praedictorum omnium Articulorum,

pactionum et conventionum, hunc actum sigillo nostro firmari et a graphio nostro subscribi jussimus. Actum Hagae Comitum Anno millesimo sexcentesimo vigesimo septimo die 9-o februarii.

Ad mandatum praedictorum Dominorum ordinum Generalium.

P. H.

I. van Goch
m. p. 27.

Sequitur Tractatus Foederis Hagensia.

(Szórol szóra mint az előbbeni okmányon: csak a hitelesítést I. van Goch írta alá.)

(Eredetiről.)

XX.

Bethlen Gábor s a dán király közt létrejött frigylevél Stad 1627. febr. 28.

Christianus Quartus Dei Gratia Daniae, Norvegiae, Vandalorum Gothorumque Rex, Dux Slesvici, Holsatiae Stormariae, ac Dithmarsiae, Comes in Oldenburg et Delmenhorst.

Cum Serenissimus Princeps, Gabriel Dei gratia, sacri Romani Imperii et Transylvaniae Princeps, partium Regni Hungariae Dominus, Sicolorum Comes, ac Oppoliae et Ratiboriae Dux, Consanguineus et amicus noster charissimus (cujus inter alios Principes, ad foedus quod nobiscum Serenissimus Magnae Britanniae Rex, et Domini Ordines Generales, Provinciarum Belgii unitarum inierunt, invitandos in dicti foederis articulo Decimo quarto expressa fit mentio, ejusdem rei causa) Generosum et Nobilem Virum Matthiam Quadum de Wierod et Zoppenbrugh Legatum suum Extraordinarium ad nos miserit, atque per eundem nos de pio suo, religionem, Libertatem et Pacem Publicam, quae pluribus in locis, praecipue in Germania pessundantur, et summam vim patiuntur (uti in actis dicti foederis pluribus exponitur) vindicandi et restituendi animo; atque eadem de causa in dictum nostrum foedus ingrediendi prompta voluntate

(de qua quidem haud quidquam unquam dubitavimus) certiores reddiderit: Nobisque praeterea pactiones et conditiones, quas jam ante reliquis nostris confoederatis exhibuerat, quasque a confoederatis, sui ipsius causa observari petit, atque a Rege Magnae Britanniae, Ordinibusque Generalibus Confoederatarum Provinciarum in Belgio obtinuit, proposuerit.

Nos itaque tam laudabili tanti Principis desiderio, praestantique virtute laetantes, dictum Transylvaniae Principem animo libentissimo admisimus, et recepimus, et per praesentes, quantum in nobis est, admittimus et recipimus in dictum foedus, ut confoederatum nostrum in eadem forma, cum omnibus clausulis, conventionibus, pactis et articulis foederis, ejus tenor huic subjungitur, ac si ab initio tractationi ejusdem interfuisset: ac quemadmodum dictus Magnae Britanniae Rex, Dominique Ordines Generales Provinciarum Belgii unitarum, ex ipsorum partibus in hoc foederis conjunctione pacti sunt, et consenserunt in aliquos articulos, in praedicto et subsequenti foederis actu non expressos, sic et Nos pro nostra parte in eisdem consensimus, eosque aequae ratos et gratos habemus, ac si praedictae tractationis actui inserti fuissent, prout illorum tenor sic subsequitur.

1. Primo Princeps Transylvaniae omni conatu bellum inferet communibus hostibus contra quos haec confoederatio ab Unitis est inita, formabitque exercitum ad minimum Quindecim mille selectorum Hungarorum militum, quo cum Serenissima sua Celsitudo vel sejunctim vel cum confoederatorum copiis, prout commodius et magis e re visum fuerit, ipsas hostium ditiones et terras invadet, et ingreditur.

2. Reliqui Confoederati sub suis stipendiis merentes, Germanorum copias auxiliares ad Duodecim millia militum ad Principis Transylvaniae opem mittere tenentur. Id quod jam factum esse censimus Principe Vinariensi et Mansfeldico exercitibus eo missis.

3. Dicti Confoederati Principem Transylvaniae singulis mensibus, quibus militabit ob hoc foedus, subsidio Quadraginta mille Thalerorum Imperialium juvabunt, Quotam suam quisque Constantinopoli singulis mensibus persolveri curabit, pro uno mense triginta duos dies computando. Et a die, quo dictus Transylvaniae Princeps in Campum progressus fuerit incipiendo. Quoniam autem ob locorum et regionum confoederatorum distantiam, Confoederati de quota, quae cui-

que persolvenda hic erit, ut tractent, convenire nequent. Ideo nos, ne tam utile et necessarium communi bono bonum, recipiat impedimentum intra mensem proxime adventantem Julium, Summam Triginta mille Thalerorum Imperialium (ultra jam persolutos triginta mille) in dicta Civitate Constantinopolitana persoluturos spondemus, et promittimus. Et interim nobis cum reliquis confoederatis, quid unicuique persolvendum erit conveniet. Quod ad alios articulos attinet, eos, cum (ut dictum est) Transylvaniae Princeps ad foedus hoc nostrum et ad omnes et singulos ejusdem foederis articulos admittatur, huic actui subjungi fecimus.

In fidem et testimonium praedictorum omnium articulorum, pactionum, et conventionum, hunc actum nostra manu propria subscribere et Regio nostro sigillo firmari volumus. Actum Stadae die vicesimo octavo Februarii Anno Millesimo Sexcentesimo vicesimo septimo

Christianus m. p.

L. S.

Sequitur Tractatus Foederis Hagensis:

Lásd a XIX-ik sz. okmány függelékét, azon különbséggel, hogy a végsorok ebben így állanak:

Exemplar hoc cum Serenissimi Regis Magnae Britanniae et Dominorum ordinum confoederatorum Copiis, cum originali Hagensi collatis, consentire et concordare attestor

Augustus Voigdt m. p.

XXI.

A moldvai vajda követeinek küldvele a Bethlen Gáborral kötött véd és daczsövetség megtartásáról. Fogaras 1628. jún. 29-én.

Mi: Athanasius román-vásári püspök és Gienge Vornik a tekintetes és nagyságos Miron Mozilla Moldova országa vajdájának és örökös urának mostan a felséges és méltóságos fejedelemhez Gábrrielhez Erdélyországának és a szent római Imperiumnak fejedelméhez, Magyarország részeinek urához, székelyek ispánjához, Opolia és Ratiboria herczegéhez nekünk kegyelmes urunkhoz bocsátott plenipotentarius követi, adjuk tudtára mindeneknek ez mi

levelünknek rendiben, hogy az mi kegyelmes urunk az feljül megnevezett tekintetes és nagyságos Miron Mogilla, megemlékezvén arról eleitől fogva minemű szép egyesség és szomszédságos jó akarat volt Erdélyországának boldog emlékeztető fejedelmi és az moldovai vajdák, annak felette közönségesen ezek az szomszéd országok között, akarván pedig mostan is előtte való vajdaknak ebbeli dícséretes példájokat követni, mikor az becsülettel megmondott felséges és méltóságos fejedelmet az előtt is egynehányszor, de mostan is mi általunk megtaláltatta volna, kívánván és kérvén is magához, való kegyelmességét és szomszédságos fejedelmi jó akaratját, ő felsége is szokott fejedelmi kegyelmességéből indultatván és nem lévén idegen az mi kegyelmes urunk kívánságitul, böcsületes uri tanácsi által magát kegyelmesen resováltta volna; végezetre sok tractátusok után az mi kegyelmes urunk ő nagysága képében, ilyen egyességre és örökké tökéletesen megmaradandó állhatatos végzetre mentünk ő felségével: elsőben mivel ő felsége minden kegyelmes őtalmát és szomszédságos fejedelmi jó akaratját igéri kegyelmesen, az mi kegyelmes urunkhoz ő nagyságához segítségének adásával és hadainak szükségnek idején maga költségén melléje küldésével; (ki vévén mindazáltal az hatalmas török császárt ebből) és ha az fényes portán vajdaságának állapotja, vagy maga személye valami veszedelemben lenne hatalmas császárnál és vezéréknél leveli és maga költségén beküldendő követi által való fáradtsággal és kegyelmes törekedésével. Az mi kegyelmes urunk is ő nagysága az megnevezett Miron Mogilla moldovai vajda, fogadja, igéri és kötelezi magát erre, hogy mint az előbbi boldog emlékeztető erdélyi fejedelmekkel az ő nagysága előtt való moldovai vajdák jó egyességet, és szomszédságos szeretetet és jó akaratot viseltek: az két országnak épületire és megmaradására, úgy ő nagysága is mindenből magát teljes életében feje fenn állásáig igaz tökéletes és állhatatos szívvvel akarja ő felségéhez, és Erdélyországhoz viselni és ellenségének ellensége, barátjának barátja akar lenni, és leszen is, valaminemű ártalmas dolgokat és igyekezeteket, érthet pedig akár az fényes portáról, akár egyéb helyekről ő felsége ellen lenni, azokat ő felségéről és országáról minden tehetségevel maga költségét sem szánván eltávoztatni igyekezi és ő felségét mindazokról annak idején tudósítja. is. Másodszor. Hogyha (kit Isten jó voltából eltávoztasson) az szükség úgy hozza, és ő felsége kegyelmesen parancsolja és kívánja

minden hadaival ő nagysága kész ő felsége mellé maga költségével és személye szerint elmenni, hogy ha pedig maga személyének jelen léte nem kívántatnék is, bizonyos hadai eleiben generalisát rendelvén, azokat elbocsátani és küldeni maga költségén fogyatkozás nélkül. Harmadszor erre is igéri ő nagysága az mi kegyelmes urunk magát és fogadja ő felségének, hogy teljes életében azon leszen minden tehetségevel és igyekezetivel, hogy az tatártól Moldovaországára felől ő felségének és országának semmi ártása ne legyen. Hogy ha pedig ez mostani hánnak és szultánnak változása történnék is és helyekben mások lennének, azoknak is jó akaratjokat úgy akarja ő felségéhez és magához foglalni, hogy azoktól is ő felségének és országának semmi félelme ne léheessen. Negyedszor. Mivel ő felsége kegyelmesen arra igéri magát hogy ha valakik Moldovaországából az ország tagjai és boéri közöl kényszerítettnek valami idő forgásában az ő felsége országában és birodalmiban menni, sem személyekben sem pedig javokban bántások és háborgatások senkitől nem leszen; és ha kik valami gonosz igyekezetben, nagy árulásban találkozáván ő nagysága az mi kegyelmes urunk ellen az ő felsége birodalmiban futnának ő felsége az ilyeneknek semmi hitelt nem ad, kegyelmes őtalma alá nem veszi, sem hogy ő nagyságának az ő felsége birodalmiból ártassanak meg nem engedi. Ugy ő nagysága is az mi kegyelmes urunk fogadja az maga részéről, hogy mindenekből magát ő felségéhez azon igazsággal és tökéletességgel az szerént viseli, és akár kik legyenek is ilyenek, de ő felsége ellen senkinek országából semmi ártalmas igyekezeteket nem enged; és végezetre valami az jó szomszédsághoz, egyességhez és tökéletes akarathoz illik mindenből ő felségéhez és országához állhatatos igyekezettel akarja magát viselni. Mely felől meg írt végeztések így lévén szóról szóra, mi az meg nevezett tekintetes és nagyságos moldovai vajdának követi az mi kegyelmes urunknak nekünk adott plenipotentiaja mellett ígérjük és fogadjuk ő felségének az mi igaz hitünk szerént hogy ezeket minden részeiben és czikkelyiben az mi kegyelmes urunk ő nagysága fogyatkozás nélkül beteljesíti, megtartja és alatta valóival is megtartattja, és az mint ő felségének kegyelmes akaratja erre ment, hogy becsületes úr ember követet ő nagyságához az maga kegyelmes diplomájával beküldje, az előtt mind maga személyében az szent Evangelium és kereszt jelen levén hitit leteszi, mind pedig püspökivel fő boérival és országának elei-

vel letéteti; és maga neve alatt ez szerént szóról szóra hiti
alatt való levelét is adja. Mely dolognak nagyobb bizonyására és
erősségére adjuk ez mi igaz hitünk kezünk írása és pecsétünk
alatt költ levelünköt. Datum in Oppido Fogarasienasi, die vige-
sima Nona Mensis Juny. Anno Domini Millesimo, Sexcentesimo, vi-
gesimo Octauo.

[Handwritten signatures and text in Hungarian script, including 'Fogaras' and 'Sándor']

(Eredetiről.)

TARTALOM.

	Lap.
Bevezető értekezés	5
I. Bethlen Gábor levele a bécsi püspökhöz, melylyel a törökkel való szövetekezésének s. eddigi eljárásának okait számlálja elő. Fogaras 1615. febr. 19.	15
II. Szécsi Györgynek, Rákóczy Györgynek, Thurzó Imrének, Il- lészázy Gáspárnak Bethlen Gáborral kötött titkos szövete- sége. Besztercze-Bánya 1620. júl. 2.	21
III. A hajdú kapitányok és városok a besztercze-bányai gyűlés határozata alapján Bethlen Gábornak s. a szövetségesek- nek hűséget fogadnak. Bőszörmény 1620. júl. 28-án.	22
IV. A cseh rendek és Erdélyországa között kötött véd- és dacz- szö- vetség. Besztercze-Bánya 1620. aug. 28-án	25
V. A nickolsburgi béke	29
VI. Ferdinánd diplomája, melylyel Bethlennek, azon esetre, ha bi- rodalmától megfosztatnék, cseh herczegségeket biztosít. Bécs 1622. jan. 7.	31
VII. Pálffy István s. Apponyi Pál, panaszkodnak a császárnak, hogy a katonáktól nem veszik el pénzt azon értékben, melyben kapják s. kérik hogy intézkedjék és szerelje fel a várost. Pozsony 1623. Aug. 31.	32
VIII. Bethlen Gábor fejedelem utasítása Kamuthy Farkas, Kassay István és Bornemissza János Bécsbe küldött követei szá- mára Beszterczebánya 1624. jan. 12.	33
IX. Titkos utasítás Kamuthy Farkas számára Czeckília Renata fő- herczegnő kezének megkérése ügyében. Besztercze-Bánya 1624. január 11.	44
X. Bethlen Gábor levele bécsi követéhez, melyben tudatja a budai basának azon izenetét, hogy a béke tárgyalásokat az utasi- tása szerint fogja folytatni. Kassa 1624. febr. 6.	57
XI. Bethlen Gábor utasítja bécsi követét, hogy a sléziai herczegsé- geket csak nagy kényszerűség esetében eserőljék fel ha- son értékű birtokkal. Kassa 1624. Mart. 24.	58

- XII. Bethlen Gábor tudatja bécsi követével, hogy újabb követséget indít fel, s utasítja őket az egyes alkupontok ügyében. Kassa 1624. ápril 5. 60
- XIII. Bethlen Gábor fejedelem kéri Ferdinándot, hogy a Matusnay család kihalása által koronára szállt javakat Rédey Péternek és másoknak adományozza hű szolgálataik fejében. Bánffy Hunyad 1624. jun. 18. 65
- XIV. Bethlen Gábor fejedelem levele Balling János munkácsi kapitányhoz egy lengyel főúr által hozott izenet ügyében, melylyel ő lengyel koronával megkínáltatott. Fehérvár 1624. aug. 19. 66
- XV. Thurzó Szaniszló kéri a császárt, hogy törvénykezés ideje közölgetvén, Pozsonyból húzza ki a katonaságot. Semp té 1624. october 12-én 69
- XVI. A pozsonyi és bécsi 1626-iki béke alkudozások folyama alatt Bethlen biztosainak adott utasítás. Kelet nélkül (1626. novemb) 70
- XVII. Bethlen Gábor fejedelemnek a brandenburgi választott fejedelemhez, nővérének Katalinnak nőül kérése végett küldött követői számára adott utasítása 72
- XVIII. Bethlen Gábor fejedelem s Károly angol király közt Westminster 1626. nov. 30-án létrejött frigy, az 1625-iki hágai hármasszövetséggel 78
- XIX. Bethlen Gábor fejedelem s a belga rendek közt létrejött szerződés Haga 1627. febr. 9. 89
- XX. Bethlen Gábor s a dán király közt létrejött frigylevél Stad 1627. febr. 28-án 91
- XXI. A moldvai vajda követeinek hitlevele a Bethlen Gáborral kötött véd- és daczszövetség megtartásáról. Fogaras 1628. jun. 29-én 93

HIBAIGAZÍTÁS.

A 24-ik lapon felülről a 15-ik sorban: Borsodi helyett olvasd Borbély.

Borsodménny kapitány
Borbély Ambrus.

Borsodménny tanács.

Borsodménny vice kapitány
Szécsényi Benedek.

Nánási kapitány
Nagy Gergely.

Esküdt tanács
nánási.

Nánási lovas hadnagy
Szécsényi Pál.

Vámospécsi esküdt
Török György

Vámospécsi
tanács esküdtek.

Deli János
dorogi kapitány.

A III-ik számú okmány pecséttrajzai.

Bősörményi vice kapitány
Szécsényi Benedek.

Hadnagy
Végh Mátyás.

(A 3-ik számú
pecsét).

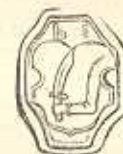
Hadnagy
Nagy János.

Kenderesi Tamás
hadnagy.

(Kivehetetlen.)

Hadnagy
Kaposi Nagy András.

Szoboszlai kapitány
Török Bálint.

Szoboszlai
esküdt tanács.

Nánási lovas hadnagy
Szécsényi Pál.

Nánási lovas hadnagy
Fodor Miklós.

Polgári esküdt és
tanácsok.

Nagy Mátyás
Polgári főkapitány.

Hadnagy
Beke János.

Hadnagy
Magyar István.

Palkonyai vice kapitány
Balog Gergely.

Deli János
dorogi kapitány.

Dorogi esküdtek.

(Aláírás nélkül.)

okmány pecsétrajzai.

zhetetlen.)

Hadnagy
Nagy András.

Szoboszlai kapitány
Török Bálint.

Szoboszlai
esküdt tanács.

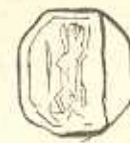
Szoboszlai
hadnagy.

Szoboszlai
hadnagy.

(Aláírás nélkül.)

(Aláírás nélkül.)

Hadnagy
János.

Hadnagy
Magyar István.

Palkonyai vice kapitány
Balog Gergely.

Palkonyai tanács
esküdtek.

Hatházi kapitány
Biró Gáspár.

Hatházi
tanács esküdtek.

Hatházi hadnagy
Katona András.